

Katrine Witting Nordli

Se meg! Hør meg! Forstå meg!

En kvalitativ studie om små barns
tilknytningsbehov i barnehagen.

Masteroppgave i Spesialpedagogikk

Veileder: Ellen Saur

Juni 2020

Katrine Witting Nordli

Se meg! Hør meg! Forstå meg!

En kvalitativ studie om små barns tilknytningsbehov i barnehagen.

Masteroppgave i Spesialpedagogikk
Veileder: Ellen Saur
Juni 2020

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
Fakultet for samfunns- og utdanningsvitenskap
Institutt for pedagogikk og livslang læring

Kunnskap for en bedre verden

Sammendrag

Temaet for denne masterstudien er: «små barns tilknytning til voksne i barnehagen». Studiens problemstilling belyser hvordan barnehagen ivaretar små barns tilknytningsbehov, og hvordan barnehagen kan være en forebyggende arena. Forskningsmetoden er kvalitativ, som vil si at jeg går i dybden på menneskelige erfaringer. Jeg har gjennomført totalt tre semi-strukturerte intervjuer med en barnehagelærer, en spesialpedagog og en pedagogisk psykologisk rådgiver. Målet var å få tilgang på ulike erfaringer og perspektiver om temaet, sett fra tre forskjellige ståsteder. Avhandlingen vil kartlegge hvordan små barns tilknytningsbehov ser ut i praksis, ulike tilknytningsprosesser i barnehagen, samt å løfte frem viktigheten av det forebyggende arbeidet i barnehagen. Tilslutt har jeg tatt for meg hvordan barnehagen bidrar til økt kvalitet og kompetanseutvikling. Det hele vurderes i lys av et utvalg tilknytningsteorier. John Bowlby sin tilknytningsteori viser hvor nødvendig gode relasjoner er for å danne indre arbeidsmodeller til små barn, og for videre trivsel og utvikling. Donald Winnicott var opptatt av barns frigjøring fra omsorgspersoner, og hva som støtter en god løsrivelsesprosess.

Resultatene viser at informantene er nokså enige om fenomenet tilknytning: barnets første leveår legger grunnlag for videre utvikling i og etter barnehagen. Voksne som skaper trygghet med sensitivitet og etablering av stabile relasjoner er avgjørende. For å støtte små barns tilknytningsbehov, er voksnes evne til å gi omsorg og kjærlighet på et nivå som er til barnets beste, samt møte barns følelser her og nå helt nødvendig. I tillegg er det viktig at barnehageansatte har et realistisk blikk på barn og undrer seg tidlig sammen med foreldre, der de viser ydmykhet og respekt. For å heve kompetansen i barnehagen er det grunnleggende å ha en faglig begrunnelse, for de avveininger som tas i barnehagen. Samvær på barnets fysiske nivå, i både gode og sårbare situasjoner er avgjørende. Det ubevisste så vel som det bevisste i barnehagehverdagen, bidrar til ulike tilknytningsprosesser gjennom pedagogiske aktiviteter, daglige gjøremål og frilek. En forutsetning er at de voksne både besitter og utprøver relasjonskompetansen. Fokuset bør være på å skape en reflekterende og åpen kultur blant barnehageansatte, slik at man tør å være ærlig. Barnehagen er en ypperlig arena for vennskap, lek og læring, og derfor en god forberedelse til skolestart.

Drøftingen tar utgangspunkt i hva jeg anser som studiens hovedfunn: (1) betydningen av trygghet, (2) barnets behov for omsorg og opplevelsen av å mestre, (3) tilknytningsprosesser og (4) hvordan barnehagen kan være en forebyggende arena. I følge informantene kan en forbedring av disse fire områdene, løfte barnehagens kapasitet til å ivareta små barns tilknytningsbehov. Studien konkluderer med at trygghet og stabile relasjoner er sentrale beskyttelsesfaktorer. Emosjonelt tilstedeværende voksne er viktig for å kunne håndtere små barns tilknytningsbehov. En forutsetning er profesjonelle barnehageansatte, som kan utøve faglig stolthet og reflektere over egen praksis. Barnehagens innhold sammen med kompetente voksne vil gi robuste barn.

Abstract

The theme of this master thesis is: young children's connection to adults in kindergarten. The study's problem highlights how the kindergarten addresses the needs of young children, and how the kindergarten can be a preventive arena. The research method is qualitative, which means that I go into the depths of human experience. I have conducted a total of three semi-structured interviews with a preschool teacher, a special education teacher and pedagogical psychological counsellor. The primary goal was to gain access to different experiences and perspectives regarding the thesis topic from three different points of view. The problem will map young children's connection needs in everyday practice, different connection processes in the kindergarten, as well as highlighting the importance of preventive work in the kindergarten. Finally, I have considered how kindergarten contributes to increased quality and competence development. What I have described above, I see in light of a selection of different attachment theories. John Bowlby affiliation theory addresses how necessary solid relationships are for forming inner working models for young children, and for further well-being and development. Donald Winnicott is concerned about the liberation of children from caregivers and what supports a good detachment process.

The results show that the participant agrees fairly with the phenomenon of attachment, where the child's first year of life lays the foundation for further development in and after kindergarten. Adults who create security with sensitivity and stable relationships are essential. To support the needs of young children, the ability of adults to provide care and love is at a level that is in the best interests of the child, as well as meeting children's emotions here and now. In addition, it is important that kindergarten employees have a realistic look at children and wonder early with parents, where they show humility and respect. To increase competence in kindergarten, it is essential to have a professional justification for the reviews in kindergarten. Being together on the child's physical level, in both good and vulnerable situations is important. The unconscious as well as the conscious in the kindergarten contributes to various attachment processes, through educational activities, daily activities and free play. A prerequisite for this is that the adults have knowledge of their relationship competence. The focus should be on creating a reflective and open culture, among kindergarten employees so that one dare to be honest. Kindergarten is a great arena for friendship, play and learning, which is a good preparation for school start.

In the discussion, I base myself on what I consider to be the main findings of the study: (1) the importance of security, (2) the child's need for care and the experience of mastery, (3) the attachment processes and (4) how the kindergarten can be a preventive arena. According to the participant, an improvement of these four areas can lift the kindergarten to meet the needs of young children. The study concludes that security and stable relationships are important protective factors. The assumptions are professional preschool teacher, who can show professional pride and reflect on their own practice. Adults who are emotionally present are important in dealing with the attachment needs of young children. Kindergarten content together with competent adults provides robust children.

Førord

Det begynner å nærme seg slutten på skrivingen av denne masteroppgaven i spesialpedagogikk: for en spennende og lærerik prosess. Det er ikke bare avslutningen på masteroppgaven, men også en fem års utdanning innen pedagogikk. Selv om jeg hadde kjennskap til temaet tilknytning fra bachelorutdanningen, har jeg lært enda mer hvorfor tilknytningsarbeid i barnehagen er fremtredende for små barns utvikling. Dette er en nyttig kompetanse, som jeg kommer til å få god bruk for som pedagogisk leder fra høsten av. Jeg har valgt å ha fullt fokus på masteroppgaven dette semesteret, og det har bidratt til at jeg har hatt tid og motivasjon til å gjøre et faglig dypdykk. Jeg er glad for at jeg kom tidlig i gang med intervjuprosessen, dermed var jeg ferdig med datainnsamlingen da koronavirus pandemien (Covid-19) rammet landet. Det har vært litt krevende å skrive oppgaven hjemme, men samtidig har jeg fått trent på egen selvdisciplin. Nå er jeg klar for å sende oppgaven inn til trykk, og det med en følelse av stolthet og glede. Likevel kjenner jeg også at det er litt vemodig. Det har nemlig vært en god reise, med både oppturer og nedturer.

Underveis i oppgaveskrivingen har jeg blitt mer bevisst viktigheten av den jobben som barnehagelærere, spesialpedagoger og pedagogisk psykologisk rådgivere gjør. Dette arbeidet synliggjør tidlig innsats, som spiller en avgjørende rolle for samfunnet. Kunnskap om hvordan barnehagen kan være en forebyggende arena, deriblant kvalitetssikring av det pedagogiske arbeidet, tar jeg med meg inn i min fremtidige rolle som spesialpedagog. Fra tidligere har jeg erfaring som vikar i ulike barnehager, og jeg opplever at denne masterstudien har bidratt til å heve kvaliteten på egen praksis. Dette fordi jeg trekker kunnskap fra teorien til egne erfaringer og resultatene fra feltarbeidet, noe jeg opplever som en svært nyttig læringsprosess.

Først vil jeg takke veilederen min, Ellen Saur. Hun har bidratt med konstruktive, konkrete og raske tilbakemeldinger hele veien. I tillegg har hun kommet med gode eksempler på hvordan ting kan gjøres, forbedres og endres. Vi har hatt en del veiledning over e-post, og det synes jeg har fungert veldig bra. Uansett hvordan Covid-19 har utviklet seg, har Ellen prioritert spørsmålene jeg har stilt. Dette har jeg satt stor pris på. Neste takk går til informantene mine, som har tatt seg tid til å stille opp. De har bidratt med utfyllende svar i henhold til deres erfaringer om fenomenet tilknytning, som har vært utrolig spennende å høre på. Jeg har lært mye av deltakerne, og håper og tror at andre også kan bruke studien som en læringskilde.

Trondheim – juni 2020

Katrine Witting Nordli.

Innhold

1 Innledning	1
1.1 Valg av tema og problemstilling	3
1.2 Spesialpedagogisk relevans	3
1.3 Oppgavens disposisjon	4
2 Teori	5
2.1 Trygghetssirkelen	5
2.2 Donald Winnicott (1896-1971)	6
2.3 John Bowlby (1907-1990)	6
2.4 Tilknytning og små barns tilknytningsbehov	7
2.5 Tilknytningsprosesser	8
2.6 Forebyggende arbeid	9
2.6.1 Trygge relasjoner	9
2.6.2 Omsorg	9
2.6.3 Kjærlighet	10
2.6.4 Trygge rutiner	10
2.6.5 Voksenrollen	11
2.6.6 Foreldresamarbeid	12
2.6.7 Kompetanseheving i personalgruppa	12
2.6.8 Tverrfaglig samarbeid	13
2.6.9 Kvalitetsarbeid i barnehagen	13
3 Metode	15
3.1 Kvalitativ forskningsmetode	15
3.2 Semi-strukturert intervju som datainnsamlingsmetode	15
3.3 Forskningsprosessen	16
3.3.1 Valg av informanter	16
3.3.2 Utarbeiding av intervjuguide	16
3.3.3 Gjennomføring av intervju	17
3.3.4 Transkribering	19
3.3.5 Analyse	19
3.3.6 Validitet (gyldighet) og reliabilitet (pålitelighet)	21
3.3.7 Generalisering – overføring av kunnskap	23
3.3.8 Refleksivitet – bagasjen som påvirker forskning	23
3.3.9 Forskningsetiske betraktninger	24
4 Presentasjon og analyse av funn	26
4.1 Tilknytning	26

4.2	Små barns tilknytningsbehov	27
4.3	Tilknytningsprosesser	30
4.4	Barnehagen som en forebyggende arena	33
5	Drøfting av funn	36
6	Konklusjon	49
7	Referanser	54
8	Vedlegg	57
8.1	Vedlegg 1 - Samtykke skjema	57
8.2	Vedlegg 2 - Intervjuguide til barnehagelærer	59
8.3	Vedlegg 3 - Intervjuguide til spesialpedagog	61
8.4	Vedlegg 4 - Intervjuguide til PPT	63
8.5	Vedlegg 5 - Tematisering	65
8.6	Vedlegg 6 - Godkjenning fra NSD	72

1 Innledning

Å bidra til at alle barn får en god start, er den viktigste investeringen vi kan gjøre som samfunn. FNs barnekonvensjon innebærer barns rettigheter. Barn har krav på spesiell beskyttelse, og eksempler på rettigheter som står i konvensjonen er: (1) Alle barn er født frie og er like mye verdt, (2) Alle barn har rett til beskyttelse og (3) Alle barn har rett til å bli hørt og bli tatt hensyn til (FN sambandet, 1990). I Norge går over 80% av barn mellom ett og to år i barnehagen, og de bruker mange av døgnets timer her. Det betyr at barnehagen har en stor betydning, om ikke ansvar for barns trivsel og utvikling (Broberg, Hagström, & Broberg, 2014). Barnehagen er det første leddet i et livslangt læringsforløp, ifølge Meld. St. 6 «Tett på – tidlig innsats og inkluderende fellesskap i barnehage, skole og SFO» (Kunnskapsdepartementet, 2019). Barnehagen skal tenne gnisten som trengs for at barn trives, etablerer vennskap, utvikler seg i lek, får et godt liv og blir rustet til utdanning og jobb. Trygge barn som trives, lærer bedre (Kunnskapsdepartementet, 2019). Trygg tilknytning fungerer som en viktig beskyttelsesfaktor for de barn som er eksponert for risikofaktorer (Broberg et al., 2014).

Jeg anser tilknytningsarbeidet i barnehagen som universalforebyggende. Etablering av tidlige tilknytningserfaringer, legger grunnlaget for at hvert enkelt barn føler seg trygg sammen med de voksne, både i det fysiske miljøet og i barnegruppen. Trygge barn med tillitt til de voksne i barnehagen, gir de ansatte gode forutsetninger for å kunne planlegge rutiner og aktiviteter der barnas nysgjerrighet og lek stimuleres. Barnehagen har et ansvar for barns behov for omsorg, lek og læring, som også er et hovedpunkt i Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver (2017). Jeg synes det er viktig å synliggjøre små barns behov for tilknytning til voksne, fordi barns læring forutsetter nær omsorg og at de får etablert gode emosjonelle bånd. På bakgrunn av praksis og jobb erfaring fra ulike småbarnsavdelinger, samt teori lesing har jeg dannet meg kunnskapsgrunnlag om de yngste barna i barnehagen. I masterstudien ønsker jeg å videreutvikle denne kunnskapen, og gå mer i dybden på betydningen av tilknytning for små barns utvikling og den voksnes rollefigur i praktiske sammenhenger.

Meld. St. 6 viser til store utfordringer ved dagens barnehager (Kunnskapsdepartementet, 2019). Ikke alle barn får den hjelpen de har behov for. Barn som ikke opplever å bli sett og forstått i løpet av en barnehagehverdag, vil heller ikke føle seg som en verdifull del av fellesskapet (Kunnskapsdepartementet, 2019). Meld. St. 6 påpeker videre at en av grunnene til dette kan være de store variasjonene i kvaliteten i barnehagene. Barnehager med høy kvalitet bidrar til ekstra støtte og trygghet for de barna som trenger det, samt redusere atferdsvansker og styrke barns språkferdigheter. Barnehager med dårlig kvalitet øker risikoen for atferds og språkvansker (Kunnskapsdepartementet, 2019). Hvis de yngste barna opplever negativ stress i lengre tid, kan det skape uheldige forutsetninger for barns utvikling, immunforsvar og psykisk helse. Stress nivåene er høyest hos barn som er i barnehagen mer enn åtte timer per dag (Kunnskapsdepartementet, 2019). Barnehagepersonalet må ha innarbeidet en god pedagogisk kompetanse, for å kunne ivareta og følge opp det enkelte barn og innfri rammeplanens intensjoner. Høsten 2018 ble pedagognormen skjerpet, og det innebærer at det skal være minst en pedagogisk leder per syv barn under tre år, og minst en pedagogisk leder per fjorten barn over tre år (Kunnskapsdepartementet, 2019).

Ifølge Rammeplanen for barnehagen (2017) skal alle barna oppleve å bli sett, forstått, respektert og få den hjelp og støtte de har behov for (Utdanningsdirektoratet, 2017). Personalet skal legge til rette for trygge relasjoner mellom barna og personalet, og barna imellom. Dette er en forutsetning for trivsel, glede og mestring (Utdanningsdirektoratet, 2017). Ifølge rammeplanen (2017) er omsorg en forutsetning for barnas trygghet og trivsel, og for utvikling av empati og nestekjærlighet (Utdanningsdirektoratet, 2017). Barnehagen skal støtte og veilede barn til å være nysgjerrig, selvstendig og ansvarlig i fellesskapet. Barns uttrykk og handlinger må fanges opp og verdsettes. Gjennom barnehagehverdagen skal barn bli kjent med og håndtere egne og andres følelser. Barnehagen er en helsefremmende og forebyggende funksjon, der barnas fysiske og psykiske helse skal ivaretas og fremmes (Utdanningsdirektoratet, 2017).

Tilknytningsteoriens opphavsmann John Bowlby var utdannet psykoanalytiker og hevdet at fra «vuggen til graven» er mennesker avhengige av andre mennesker, for å ha det bra (Broberg et al., 2014). Trygghet i form av nære følelsesmessige relasjoner, danner grunnlaget for at mennesker våger og ønsker å utforske verden og lære nye ting. Den andre av tilknytningsteoriens frontfigur var Mary Ainsworth, hun utviklet begrepet trygg base: «når trygghet i familien mangler, blir individet handikappet ved at det ikke har en trygg base å gå ut fra» (Broberg et al., 2014, s. 36). Ainsworth hadde bakgrunn fra personlighetspsykologi og var interessert i barns individuelle forskjeller, og hvordan barn utvikler ulike former for tilknytning til ulike omsorgspersoner (Broberg et al., 2014).

Selv nyfødte barn er i stand til å dele opplevelser med andre, derfor er det grunnleggende at de opplever gjensidighet i deres tidlige relasjoner (Drugli, Glaser, & Størksen, 2018). De hevder videre at kvaliteten på omsorgen vil påvirke kvaliteten på tilknytningen. For eksempel vil det være tilknytningsfremmende å etablere fysisk trygghet ved nær kroppskontakt, og ha relasjoner som inneholder varme, omsorg, deling av positive følelser og kommunikasjon (Drugli et al., 2018). I tillegg er det nødvendig at barnet får støtte og veiledning til å regulere krevende følelser, som ofte kan etablere seg i tilvenningsperioden (Drugli et al., 2018).

Noe som Brandtzæg, Torsteinson, & Øiestad (2013) påpeker og som jeg synes er spesielt viktig å løfte frem, er at barnehagen er en sentral sekundær tilknytningsarena til barnet. Tilknytningspersoner hos barn er viktig for å motvirke stress og uroligheter inne i kroppen. Det er gjennom nære relasjoner, at barnet utvikler seg og får en opplevelse av seg selv som et sosialt individ: hvem er jeg, hvilken verdi har jeg, og hvordan kan jeg være sammen med andre (Brandtzæg et al., 2013). Voksne i barnehagen har en ansvarsfull oppgave med å fange opp og respektere hvert enkelt barns tilknytningsbehov (Brandtzæg et al., 2013).

1.1 Valg av tema og problemstilling

Jeg har valgt å skrive masteroppgave om «små barns tilknytning til voksne i barnehagen» fordi jeg brenner for de yngste barna i barnehagen. Jeg har alltid vært sikker på at jeg ville skrive om denne aldersgruppen, selv om aktuelt tema har variert. Jeg landet på tilknytning fordi jeg synes psykisk helse, tidlig innsats og forebygging er spennende fokusområder.

Jeg valgte problemstillingen: «Hvordan ivaretar barnehagen små barns tilknytningsbehov? Og hvordan kan barnehagen være en forebyggende arena?», fordi denne todelte problemstillingen etterspør det jeg interesserer meg for. Jeg ønsket ulike syn og erfaringer om hvordan barnehagen møter og ivaretar små barns tilknytningsbehov, barnehagen som en forebyggende arena, samt å synliggjøre viktigheten av barnehagepersonalets arbeidsoppgaver. Jeg finner kvalitetsarbeid og kompetanseheving blant ansatte som interessante aspekter å vektlegge. Gjennom å intervju en barnehagelærer, en spesialpedagog og en pedagogisk psykologisk rådgiver, har jeg fått tilgang på tre analytiske perspektiver. Det har vært spesielt spennende å bli presentert for tanker og erfaringer, fra deltakerne som jobber utenfor selve barnehagesektoren.

1.2 Spesialpedagogisk relevans

Ifølge Befring og Tangen (2016) omhandler spesialpedagogikk et mangfoldig fagområde, som består av verdier, rettigheter og teori om barns læring og utvikling, ulike perspektiver, kunnskap og praksisfeltet. I tillegg handler faget om å tilrettelegge for læring og personlig utvikling for alle barn, unge og voksne uansett funksjonsnivå (Befring & Tangen, 2016). De påpeker videre at spesialpedagogikkens oppgaver er å forebygge at vansker oppstår eller utvikler seg, samt å avhjelpe og redusere vansker som finnes (Befring & Tangen, 2016). Ifølge Broberg et al., (2014) har fenomenet tilknytning en spesialpedagogisk relevans, fordi en trygg tilknytning fungerer som en viktig beskyttelsesfaktor, for de barna som lever i ulike typer risiko. Å skape trygge tilknytningsrelasjoner er blant annet en viktig grunnmur for å forebygge uønsket utvikling (Broberg et al., 2014). Fallmyr (2017) peker på relasjonsbygging som et hovedelementet for å skape tilknytning mellom mennesker, og det handler om å se barnet, vekke positive følelser og ressurser, skape trygghet og tillitt ved å være empatisk, pålitelig, ærlig, forutsigbar og tydelig (Fallmyr, 2017). Han understreker at når voksne bekrefter og forstår barns følelsesreaksjoner og fortolkningsrammer bidrar dette til å gi atferden mening, og det vekker tilknytningsfølelse og trygghetsfølelse (Fallmyr, 2017). Broberg et al., (2014) skriver å ha kunnskap om ulike tilknytningsteorier er et nyttig arbeidsverktøy, som kan etablere god barnehagekvalitet. Barnehagens rammer legger føringer for mulighetene de ansatte har til å møte små barns behov for tilknytning (Broberg et al., 2014).

1.3 Oppgavens disposisjon

I oppgavens første del har jeg presentert tema og problemstillingen, samt belyst det spesialpedagogiske feltet. Videre har jeg redegjort for masterstudiens teoretiske aspekter, med utgangspunkt i informantens erfaringer og tanker. Kapitlet har tatt for seg en aktualisering av modellen trygghetssirkelen og tilknytningsteorier. Oppgavens tredje del innebar de metodiske valgene, en kvalitativ forskningsprosess og hvordan et semi-strukturert intervju har besvart problemstillingen. I del fire introduserte jeg studiens funn, deretter følger min analyse av empirien. Tilslutt oppsummeres en konklusjon, oppgavens hovedfunn og argumenter. Her har jeg også reflektert over studiens svakheter, og hva som bør forskes videre på innenfor temaet små barns tilknytning til voksne i barnehagen.

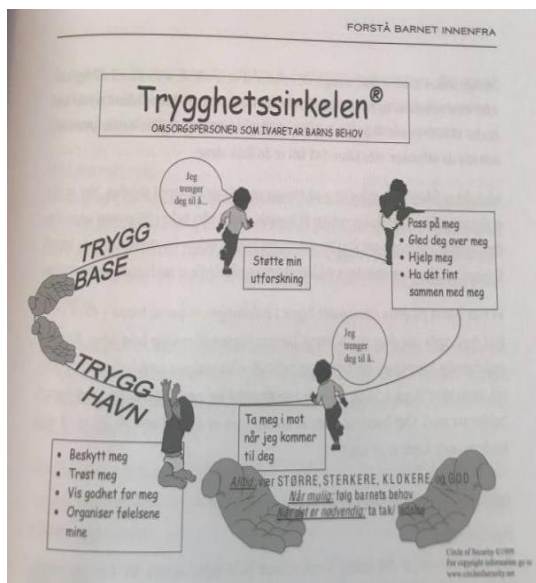
Vedlagt ligger samtykke skjema, intervjuguidene, tematisering av funn og godkjenning fra NSD. I tillegg er det tabeller i løpende tekst i forbindelse med presentasjon og analyse av funn.

2 Teori

I det følgende kapittelet redegjøres det for studiens teoretiske aspekter. Modellen trygghetssirkelen blir beskrevet, tilknytningsteoriens opphavsmenn Donald Winnicot og John Bowlby presenteres. Tilslutt tar jeg for meg tilknytning som fenomen, små barns tilknytningsbehov, tilknytningsprosesser og hvordan barnehagen kan være en forebyggende arena. Det hele ses i sammenheng med tidligere forskning.

2.1 Trygghetssirkelen

Trygghetssirkelen er utviklet av Bert Powell, Glen Cooper, Kent Hoffman og Bob Marvin. De påpeker at trygghetssirkelen er en modell som viser hvordan omsorgspersoner kan lære å fremme sunn og god tilknytning, slik at barn blir trygge og robuste (Powell, Cooper, Hoffman, & Marvin, 2016). Brandtzæg, Torsteinson, Øiestad (2013) skriver at trygghetssirkelen viser hvordan barns grunnleggende behov mellom avhengighet og selvstendighet henger sammen (Brandtzæg et al., 2013).

Når barnet befinner seg i den øvrige delen av sirkelen, «trygg base», utforsker det omgivelsene (Brandtzæg et al., 2013). De skriver å være nysgjerrig er en viktig del av det enkelte mennesket, som gir økt selvstendighet, mestring og glede i livet (Brandtzæg et al., 2013). Videre hevdes det at voksne bør være den trygge basen. De bør vise barnet at de følger med på det og er tilgjengelige. Det vil si hvis barnet tar for seg noe som plutselig oppleves for krevende, skummelt eller noe de ikke skjønner konsekvensene av (Brandtzæg et al., 2013). De påpeker at voksne kan hjelpe og veilede barnet ved å gi oppmuntrende ord eller smile, slik at det ikke gir opp når det kjenner på frustrasjon. Når barnet føler seg passet på

og sett kjenner det på indre trygghet, som gir barnet troen på seg selv og lyst til å utforske videre (Brandtzæg et al., 2013).

Figur 1: Trygghetssirkelen (Brandtzæg et al., 2013).

Den trygge havnen, nederste delen av sirkelen, kjennetegnes av de naturlige og grunnleggende behovene for nærhet, bekreftelse og påfyll av følelser (Brandtzæg et al., 2013). De skriver at når barnet opplever nærhet til de voksne så føler det seg beskyttet. Barnet trenger trøst fordi det er lei seg, er redd eller har slått seg. Det hevdes at i den nedre sirkelen er det viktig å kunne lære å forstå seg selv, og dermed bli bedre kjent med seg selv (Brandtzæg et al., 2013). Barn trenger ofte hjelp fra en voksen for å forstå

og sette ord på det som skjer, slik at følelsene blir tydeligere for dem. Når barnet blir tatt på alvor og blir forstått føler barnet seg vel (Brandtzæg et al., 2013). Slik skapes ro og stabilitet som er en grunnmur for trivsel, videre utforskning og utvikling (Brandtzæg et al., 2013).

2.2 Donald Winnicott (1896-1971)

Donald Winnicott var barnelege og gjennom hele livet var han opptatt av barns utvikling (Drugli et al., 2018). Utviklingsforståelsen hans tar utgangspunkt i mor og barn, og handler om hvordan barnet reagerer når mor ivaretar de funksjonene som er nødvendig for barnet (Drugli et al., 2018). Winnicott kalte det en «god nok mor» funksjon, der moren er i stand til å forstå barnets behov med innlevelse, kjærlighet og stabilitet i sin omsorg (Drugli et al., 2018). Det skrives at foreldre ikke former barnet fordi det er født lærende, men de kan støtte dets modningsprosesser. Han vektla at det lille spedbarnet er avhengig av at noen er villig til å stille opp med mat, varme, omsorg og stell for å overleve. Barnet fanger opp lyder og lukter fra omsorgspersonene, som er en betydningsfull tilknytningsrelasjon i barns utvikling i å forstå seg selv, omsorgspersonen og relasjonen mellom de to (Drugli et al., 2018). Winnicott var mest kjent for begrepet «overgangsobjekt». Overgangsobjekter er ting barn knytter seg til som for eksempel en bamse eller lignende. Spesielt i tilvenningsperioden er barn avhengig av disse, fordi de fungerer som konkrete symboler for foreldrene og gir trygghet og varme (Drugli et al., 2018). Winnicott beskrev også hvordan man gjennom voksenlivet videreutvikler overgangsobjekter gjennom lek, kreativitet og kunst i forbindelse med «The potential space» (Drugli et al., 2018).

2.3 John Bowlby (1907-1990)

Psykodynamiske teorier tar for seg tidlige erfaringer i barndommen, som vil påvirke barns personlighet og opplevelser senere i livet (Drugli et al., 2018). Hun hevder at John Bowlbys tilknytningsteori omhandler det psykodynamiske perspektivet på utvikling. Bowlby var en britisk barnepsykiater, og er kjent for sin teori om at følelsesmessig tilknytning til omsorgsgiver har en fundamental betydning for barnets psykologiske utvikling (Drugli et al., 2018). Han lanserte begrepet «separasjonsangst», som innebærer at det er naturlig at barn føler på angst, når de ikke ser omsorgspersonen sin (Drugli et al., 2018). Bowlby sin tilknytningsteori representerer at barnet har behov for at omsorgspersonen er en trygg base. Det påpekes at når barns reaksjonsmåte blir møtt og sett av voksne som trøster, gir omsorg og tilbyr et fang bygges det opp en arbeidsmodell hos barnet. Disse «indre arbeidsmodellene» handler om at barnet utvikler oppfatninger av seg selv (Drugli et al., 2018). For eksempel når barnet kommer i barnehagen kan det forvente ulike reaksjoner fra de voksne. Hvis barnet er trygt vil det forvente at de voksne er sensitive i møtet. Hvis barnet er utrygt vil det forvente uforutsigbarhet i form at de ikke vet hva sensitivitet er, fordi de aldri har opplevd det før (Drugli et al., 2018).

2.4 Tilknytning og små barns tilknytningsbehov

Bowlby skriver at: «tilknytning er det sterke følelsmessige båndet som barn etablerer til sine viktigste omsorgspersoner» (Drugli et al., 2018, s. 56). I tilknytningsrelasjonen får barnet hjelp med å håndtere alle følelser. I tillegg lærer barnet hvordan en er sammen med andre og hvilke verdier en har selv (Brandtzæg et al., 2013). Barns atferd reguleres i form av omsorgskvaliteten, og dermed viser de nærhet eller distanse til omsorgspersoner (Størksen, 2018).

Det er viktig at barnehagen bygger videre på tryggheten barnet tilegner seg i hjemmet, som May Britt Drugli skriver om i «det tidlige samspillet» (Drugli et al., 2018). Det tidlige samspillet handler om at barnet har opplevd at foreldrene deres er sensitive og forstår deres signaler samt behov, og er i stand til å imøtekomme dem (Drugli et al., 2018). Videre påpekes det at barns hjerne utvikler seg positivt når de klarer å organisere følelser mellom seg selv og voksne. I et slikt samspill opplever barna mye glede sammen med foreldrene, fordi de har erfart at følelsene deres har blitt tatt imot, delt og anerkjent (Drugli et al., 2018). Videre skrives det at det er sentralt å påpeke at trygge barn ikke er bortskjemte. Trygge barn er vant med at det settes grenser, og at de blir fortalt hva som er rett og galt, uten at de blir redde (Drugli et al., 2018).

Prosedyren «fremmedsituasjonen» utviklet av utviklingspsykolog Mary Ainsworth og John Bowlby, tester kvaliteten på barns tilknytning (Killen, 2017). «Barnets respons på forelderen i denne situasjonen speiler den interaksjonen som barnet har opplevd med forelderen» (Killen, s. 36, 2017). Det skrives at det ikke er meningen at barnehagepersonalet skal oppfordre til stressende situasjoner, men det er i den daglige levering og henting det er nyttig å observere barns tilknytningsatferd til foreldrene (Killen, 2017). For eksempel hvordan foreldre og barn reagerer på atskillelsen, innebærer den blikkontakt eller kroppskontakt? Hvordan reagerer barnet når det nærmer seg hentetid, er det forventningsfull? Utrygg? Eller viser det spontane og positive reaksjoner? (Killen, 2017).

Drugli (2017) peker på primærkontaktmodellen som et betydningsfullt element til trygge tilknytningsrelasjoner. Den danske modellen ble innført i Norge i 1990 årene, og fremmer nære relasjoner mellom personale og barn (Drugli, 2017). Hun hevder at alle barn i barnehagen bør ha en primærkontakt under tilvenningsperioden. Videre skrives det at rollen til primærkontakten er først og fremst å trygge foreldre og barn under oppstarten, ved å gi informasjon og holde dem oppdaterte. Primærkontakten har også hovedansvaret for barnet i situasjoner som stell, påkledning og legging i den første tiden (Drugli, 2017). Modellen skal brukes som en base for trygghet, og barns videre utforskning av andre relasjoner samt barnehagens miljø (Drugli, 2017).

Brandtzæg et al., (2013) skriver at barnet har to grunnleggende tilknytningsbehov: behovet for beskyttelse og omsorg, og behovet for å undersøke og mestre verden. Disse to behovene står i relasjon til hverandre, og er avgjørende for trygghet og livsglede (Brandtzæg et al., 2013). Som trygghetssirkelen illustrerer må barn ha en indre ro og føle seg beskyttet, for å kunne utforske. Videre påpekes det at de første 18 månedene i barnets liv skapes kvaliteten av tilknytningen, som vil vise om barnet utvikler mistillit eller tillit til omverden. Responsen omsorgsgiveren gir er med på å forme barns samspills- og tilknytningsmønstre (Brandtzæg et al., 2013). Drugli (2018) understreker

at trygg tilknytning utvikler følelsesreguleringen og mentalliseringsevnen i en positiv retning. Barnet har opplevd tilgjengelige voksne som har klart å tolke dets signaler, respondere og engasjere seg i det med glede (Drugli et al., 2018). Brandtzæg et al., (2013) legger til at utrygg tilknyttet barn har vanskeligheter med å regulere følelsene sine. Dette fordi de kan ha opplevd passive og uforutsigbare omsorgspersoner som ikke har møtt dem sensitivt (Brandtzæg et al., 2013). ABCD – modellen ble utviklet av Ainsworth inspirert av Bowlbys tilknytningsteori. Den viser hvordan noen barn utvikler trygg tilknytning, andre utrygg tilknytning (Størksen, 2018).

Brandtzæg et al., (2013) påpeker at det finnes tre ulike former for utrygghet. De unngående/unnvikende barna har lært litt for tidlig i livet å takle vanskelige følelser selv, og er derfor vant til å klare seg selv. De gir uttrykk for avvisning istedenfor å søke hjelp og trøst. De ambivalente barna later som om de trenger nærhet fordi deres utforskning og selvstendighet ikke har fått nok støtte og rom. Et klassisk eksempel er overbeskyttende foreldre, som ikke tenker på barnets behov men heller deres eget behov for nærhet. Det kan synliggjøres hvis foreldre blir urolige, og heller vil ha barnet på fanget, når det egentlig er klar for å utforske. De desorganiserte barna har ofte blitt utsatt for omsorgssvikt og har en økende risiko for senere psykiske problemer. Barna oppleves som forvirrede, skremte og vanskelige å forstå. De kan lett stivne og vise aggressivitet når den voksne kommer for å hjelpe, eller i uvanlig grad passe på og hjelpe til (Brandtzæg et al., 2013).

2.5 Tilknytningsprosesser

Ifølge Drugli (2017) starter tilknytningsprosessen allerede i svangerskapet ved at omsorgspersoner snakker positivt og forventningsfullt om barnet. Tilknytningen utvikler seg ved gjentatte samspillserfaringer etter fødselen (Drugli, 2017). Hun skriver videre at barn pleier å vise tidlig at de ønsker å være sammen med omsorgspersonen, ved at de bruker gripe- og sugerefleks og smil. Dette gir bekreftelse til omsorgspersonen at de er betydningsfulle for barnet og det øker sjansen for at de vil være i samspill med det (Drugli, 2017). Richard Bowlby (2007) har gjennomført en studie som støtter hans far John Bowlby sin tilknytningsteori. Richard Bowlby skriver om: «attachment based daycare», som innebærer at når barnet er rundt 18 måneder bør det ikke være i barnehagen altfor mange timer om dagen. Slik kan kortisol nivåene og stress blant barn minimeres (Bowlby, 2007). Drugli (2017) hevder når barnet begynner i barnehage vil det ha etablert indre arbeidsmodeller og knyttet nære forhold til sine foreldre. Barn bruker disse for å bli kjent med barnehagepersonalet og andre barn. De har tilegnet seg erfaringer og forventninger til hvordan en kan danne et positivt samspill (Drugli, 2017). Tilknytningsprosesser preges av barnehagens daglige rutiner, som for eksempel levering og henting, i lek, måltid og omsorgssituasjoner (Drugli, 2017).

Brandtzæg et al., (2013) skriver at mange små barn synes det er stressende å gå i barnehagen, de har for høyt nivå av stresshormonet kortisol i kroppen. Det har en sammenheng med at det er mye som er nytt, og flere mennesker å forholde seg til enn i det trygge hjemmet (Brandtzæg et al., 2013). I en internasjonal studie ble sytti 15 måneder gamle spedbarn testet for sitt kortisol nivå (Ahnert, Lamb & Barthel, 2004). Det ble testet situasjoner med tilstedeværende mødre og separasjon med mødre, de første ni dagene i barnehagen og fem måneder senere. I separasjonsfasen steg spyttkortisolen

den første timen med 75%-100% etter avskjed med mor. Det viser seg at foreldre må bruke flere dager på å tilpasse barna i barnehagen. Foreldrenes tilstedeværelse er en stresshemmende faktor, og stemmer med tilknytningsteorien om indre arbeidsmodeller av John Bowlby (Ahnert, Lamb & Barthel, 2004)

2.6 Forebyggende arbeid

2.6.1 Trygge relasjoner

Ifølge Brandtzæg et al., (2013) er voksen-barn relasjonen betydningsfull for hvordan barnet har det i barnehagen hver dag, men også for barnets utvikling etter barnehagen (Brandtzæg et al., 2013). De skriver at gode voksen-barn relasjoner innebærer sensitivitet, varme, nærhet og trygghet. Videre hevdes det at det kreves kunnskap og erfaring, i hvordan man fremmer relasjoner og håndterer ulike barn (Brandtzæg et al., 2013). Positive og trygge voksen-barn relasjoner kan være forebyggende for atferdsproblemer og bedre den sosiale og følelsesmessige utviklingen (Brandtzæg et al., 2013).

Ahnert, Piquart og Lamb (2006) gjennomførte en metaanalyse som bestod av 24 rapporter, en tysk, en italiensk, en portugisisk og tjueen engelske. Det involverte 2867 barn som var i gjennomsnitt 2 år. Analysen handlet om å undersøke barns trygge relasjoner utenfor hjemmet. Resultatene viste at 42% av barna hadde trygg tilknytning til omsorgsgivere utenom far og mor, og 60%-66% til foreldre (Ahnert, Piquart, & Lamb, 2006).

2.6.2 Omsorg

Ifølge Kristin Rydjord Tholin er omsorg: «å ta vare på, bekymre seg for eller hjelpe og sørge for en annen person» (Drugli et al., 2018, s. 205). Videre skrives det at omsorg brukes i alle hverdagsituasjoner i barnehagen. Det vises gjennom varme, interesse, åpenhet, lydhør og å imøtekomme barns behov på en sensitiv måte (Drugli et al., 2018). Hun hevder at å gi profesjonell omsorg krever kunnskap, og et ønske om å gi omsorg. Kunnskap om barns tilknytning og deres grunnleggende behov vil være nyttig for å ivareta alle barn, uansett som de vekker ømhet eller irritasjon (Drugli et al., 2018). Ved å oppleve omsorg føler man at en er betydningsfull i en relasjon, og det er avgjørende fordi det stimulerer hjernens utvikling (Drugli et al., 2018). Samtidig er det viktig å gi barn luft påpeker Drugli (2017). Det primære er at voksne gir emosjonell støtte til barna, som omhandler hvordan barnehagen kan legge til rette for gode relasjoner og støtte av barnets følelser og sosial utvikling i barnehagen (Drugli, 2017).

2.6.3 Kjærlighet

Kjærlighet handler om en gjensidig forståelse i relasjoner (Melvold & Øverenget, 2015). De skriver at barnehagelærerprofesjonen har et ansvar om å sørge for barnets beste. For å oppnå dette målet må barnehagepersonalet være tilstede og ha et her-og-nå-fokus i samspill med barn (Melvold & Øverenget, 2015). Det påpekes at kjærlighet handler om å ha kunnskap og forstå barns verdier og ulikheter. Anerkjennelse handler om å se barnets behov, sette seg selv til side og prøve å forstå hva barnet formidler både verbalt og ikke verbalt. Dette har en innvirkning på hvilke pedagogiske valg som tas og hvordan praksisen utvikler seg (Melvold & Øverenget, 2015). En nødvendig ferdighet i dette arbeidet, er å kunne være en kjærlig voksen på et individuelt nivå men også på gruppenivå (Drugli, 2017). Det handler om å kunne justere sin atferd til barna, noen barn trenger å bli møtt på en rolig måte mens andre er mer kraftfulle og trenger tydelige responser fra den voksne (Drugli, 2017).

2.6.4 Trygge rutiner

En barnehage med gode rutiner, danner trygghet og forutsigbarhet for barn og voksne (Brandtzæg et al., 2013). Drugli (2017) peker på at rutiner sørger for at barn vet hva som skal skje her og nå, og vet når en situasjon er over (Drugli, 2017). Hun skriver videre at overgangssituasjoner i barnehagen er en hyppig rutine, som kan være krevende for små barn, fordi de ikke vet hva som skal skje. De er ofte svevende og skaper mye uro i barnegruppen (Drugli, 2017). Derfor er det betydningsfullt at barn opplever fleksibilitet og ikke at de voksne ikke lar rutinene bli altfor rigide (Drugli, 2017).

Ifølge Brandtzæg et al., (2013) er en oppstartsamtale med foreldre en god rutine. Her får personalet mulighet til å bli kjent med barnet, før det starter i barnehagen (Brandtzæg et al., 2013). De skriver videre at i en slik samtale blir det utvekslet informasjon om barns egenskaper og væremåte, hva de liker å gjøre, om det har noen spesielle vaner i forbindelse med soving og måltid, hvordan fødsel og barsel har gått, hvem som er viktige omsorgspersoner utover foreldrene og hvordan foreldrene opplever at barnet skal starte i barnehagen. Informasjon skaper en sammenheng mellom livet hjemme og livet i barnehagen (Brandtzæg et al., 2013).

Små barnegrupper i forbindelse med på- og av kledning, legging, frilek og prosjektarbeid, er en god rutine som skaper trygghet (Brandtzæg et al., 2013). Voksne blir mer tilgjengelige og sensitive ovenfor barna (Brandtzæg et al., 2013).

En annen god rutine er å skape en reflekterende kultur blant personalet, der man er åpen og kan snakke om vanskelige relasjoner istedenfor vanskelige barn (Brandtzæg et al., 2013). De hevder at det kan være barn som er vanskelig å forstå, noen har mer sinne enn andre og andre kan være mer sensitive. Det skrives at det er viktig at de voksne kan reflektere over egne holdninger og møter med slike barn (Brandtzæg et al., 2013). Et personale som gir hjelp, støtte og veiledning til hvordan man kan nå målet, uten at det oppfattes som kritikk er betydningsfullt (Brandtzæg et al., 2013). Her handler

det om å gå forsiktig frem, Brandtzæg et al., (2013) har et eksempel: «Jeg synes det er vanskelig med dette barnet, jeg blir ofte provosert av hvor ofte han blir sur, men jeg ser jo at dere andre takler han annerledes. Har dere noen tanker om hva jeg kunne gjøre for å få et litt lettere forhold til ham?» (Brandtzæg et al., 2013, s.112).

2.6.5 Voksenrollen

Relasjonskompetansen blant personalet handler om evnen til å mentallisere egne tilknytningserfaringer (Killen, 2017). Mentalisering innebærer å kunne ta et annet menneskes perspektiv: «evne til å forstå oss selv og andre, våre hensikter, følelser, ønsker, tanker og tro» (Killen, 2017, s. 130). Hun beskriver viktige funksjoner hos de voksne, som bidrar til relasjonskompetansen:

Å synliggjøre, trygge og anerkjenne barnet handler om at voksne kan kommentere det barnet gjør, og speile barnets ansikts og kroppsspråk med interesse, anerkjennelse og engasjement, uansett om det er gode eller vanskelige følelser. For eksempel: «jeg forstår at dette ble feil, men det skal ikke gå ut over de andre barna». For at barnet skal kunne utvikle identitet må det oppleve å bli hørt, sett og anerkjent (Killen, 2017).

Å hjelpe barn med å regulere følelser innebærer at barnet får hjelp til å forstå hva de føler, sette ord på følelsene sine og få tillatelse til å vise følelser (Killen, 2017). Affektinntoning handler om at de voksne i barnehagen tar seg tid til å bekrefte barnets følelser, slik opplever barnet at det blir tatt på alvor (Drugli et al., 2018). Voksne som speiler det barnet føler kan være en hjelp til å skape mening (Killen, 2017).

Å gjøre livet mer forståelig vil si at barn trenger forutsigbare og balanserte voksne som gir direkte informasjon, en beskjed av gangen og enkle forklaringer tilpasset alder. Voksne som hjelper barn med å forstå omverden, bidrar til at barns belastninger reduseres, de blir mindre engstelige og har større mulighet for bearbeiding og mestring (Killen, 2017)

Å hjelpe barnet til å leke og mestre innebærer at barn leker fordi de utvikler relasjoner til andre barn, de mestrer og lærer og ikke minst fordi det er gøy og spennende. Voksne i barnehagen kan hjelpe barn i leken ved å ha kunnskap om å starte, verne og videreutvikle leken. Personalet kan også bruke bilder, barnebøker, tegninger, samtaler med barn for å vise hvordan de kan leke (Killen, 2017).

2.6.6 Foreldresamarbeid

Drugli (2017) skiver at et profesjonelt barnehagepersonale har ansvar for å invitere foreldre inn i et gjensidig samarbeid. Noen foreldre blir glade for et slikt samarbeid, mens andre trenger hjelp og støtte til hvordan et samarbeid inngås (Drugli, 2017). Hun hevder at en gjensidig og varm kommunikasjon mellom personalet og foreldre, antas å gi en positiv effekt på barns trivsel i barnehagen. Her må personalet reflektere over sine egne holdninger i møte med foreldre, avklare forventninger og ha gode rammebetingelser til hvordan informasjonsflyten skal foregå, med rom for at foreldre kan komme med innspill (Drugli, 2017).

Gjennom de daglige bringe og hente situasjonene i barnehagen, skriver Brandtzæg et al., (2013) at det er viktig å møte barnet ordentlig. Voksne som kommer ut i garderoben, sier tydelig «hei» og ønsker det velkommen. Dette skaper trygghet for barnet og en følelse av å «bli sett» (Brandtzæg et al., 2013). De påpeker at god tid om morgenen sørger for at barnets følelser blir tatt på alvor. Avskjeden må derfor skje i et rolig tempo, der barnet får mulighet til nær omsorg fra deres primære omsorgspersoner før de drar (Brandtzæg et al., 2013).

Hentesituasjonen bør være preget av at personalet har tid til å fortelle hva barnet har gjort, og hvordan det har gått med barnet (Brandtzæg et al., 2013). Drugli (2017) fremhever at det ikke alltid er like enkelt å få til innholdsrike hentesituasjoner, fordi personalet noen ganger kan ha liten tid til å gi informasjon (Drugli, 2017). Videre skrives det at foreldre kan kreve mye oppmerksomhet fra personalet, noe som er til hinder for å se etter andre barn på avdelingen. Hun peker på at det er forskjellige måter å gi informasjon til foreldre på, alt fra kort muntlig oppsummering av dagen til skriftlig beskjeder, andre tilpasser informasjonen til det foreldre spør etter og viser interesse for (Drugli, 2017). Det viktigste er at hentesituasjonen blir en god re-etablering av kontakt mellom barn og foreldre og at barnehagedagen får en god avslutning (Drugli, 2017).

2.6.7 Kompetanseheving i personalgruppa

Ifølge Meld. St. 6 (2019-2020) er barnehageansatte med god kompetanse, avgjørende for at man får et inkluderende og godt utdanningsløp for alle (Kunnskapsdepartementet, 2019). Regjeringen vil satse på kompetanseutvikling i barnehager, skoler og i PP-tjenesten (Kunnskapsdepartementet, 2019).

Brandtzæg et al., (2013) skriver at det finnes ulike program for kompetanseheving i en personalgruppe. «Blikk for barnet» innebærer at personalet presenterer teori og videoklipp om samspillet mellom voksne og barn i barnehagen. Gjennom refleksjon er målet å fremme trygge tilknytningsrelasjoner med barna (Brandtzæg et al., 2013). Læringsmiljøsentret i Stavanger har utviklet programmet «være sammen». Det handler om den autoritative voksenrollen, og å bruke teori for å forstå og reflektere over egen praksis (Størksen, Omdal, Midthassel, Fandrem, & Godtfredsen, 2014). Fokuset er en balanse mellom en varm og en grensesettende voksen. En varm voksen viser respekt og tillitt til barnets medvirkning og utvikling. Tydelige voksne har klare forventninger til barnet. Den autoritative voksenrollen er en satsing fra samfunnets side på tidlig innsats

(Størksen et al., 2014). Barnehagepersonalet som har brukt programmet føler det er en hjelp til økt bevisstgjøring omkring voksenrollen, og de lærer metoder for å utøve denne praksisen på en naturlig måte (Brandtzæg et al., 2013).

2.6.8 Tverrfaglig samarbeid

Killen (2017) skriver at PPT sitt arbeid kan variere fra ulike deler i landet. PPT arbeider direkte med barn som har spesielle behov, blant annet konsentrasjonsvansker og atferdsproblemer (Killen, 2017). Hun skriver at henvisning til PPT kan være en omfattende prosess, på grunn av lange ventelister. Det kan være mer hensiktsmessig å søke konsultasjon som innebærer at barnehageansatte innhenter råd fra PPT, og reflekterer rundt mulige hjelpeprosesser. Dette kan barnehagepersonalet jobbe med her og nå, som kan bidra til en forebyggende prosess for barnet (Killen, 2017).

2.6.9 Kvalitetsarbeid i barnehagen

Kvistad & Søbstad (2005) påpeker at i de siste årene har det blitt et økt fokus på ordet kvalitet i samfunnet. Hvis man skal arbeide med kvalitet må man vite hva det betyr (Kvistad & Søbstad, 2005). De skriver at kvalitet er noe som er holdbart og som fungerer godt. Barnehagekvalitet handler om barnas, foreldrenes og de ansattes oppfatninger av og erfaringer med barnehagen (Kvistad & Søbstad, 2005).

Thomas Nordahl beskriver i rapporten «Inkluderende fellesskap for barn og unge» tiltak som kan fremme kvaliteten i barnehager (Nordahl, 2018). Han fremhever at pedagognormen og bemanningsnormen er tiltak som er viktige for å gi barn i barnehagen et godt kvalitetsmessig tilbud. Fra 1. august 2018 ble det krav om at barnehagene skal ha minst en barnehagelærer per 7-9 barn under tre år, og minst en barnehagelærer per 14-18 barn over tre år (Nordahl, 2018). Kompetansestrategien innebærer at det skal være flere barnehagelærere og barne- og ungdomsarbeidere i barnehagen og flere barnehagelærere med mastergrad (Nordahl, 2018). Han skriver at barnehagen er en unik arena for forebygging og for å oppdage utfordringer, slik at det kan settes i gang tiltak for de aktuelle barna. Gode kvalitetsbarnehager kan heve alle barn, men spesielt de barna som tilhører i risikogruppe (Nordahl, 2018).

Førstelektor Ellen Os og høgskolelektor i pedagogikk Helen Bergem leder sammen prosjektet «Blikk for barn» ved Høgskolen i Oslo og Akershus, Universitetet i Stavanger, Universitetet i Tromsø, Norges Arktiske Universitet og NTNU (Jakobsen, 2016). Resultatene tilsier at det er liten forskjell mellom barnehagelærere og assistenter, når det gjelder kvaliteten i samspillet mellom voksne og barn. Barnehagene skårer høyt på den grunnleggende omsorgen og barns medvirkning, og lavere på det som stimulerer til barns utvikling (Jakobsen, 2016). I følge forskningen er innholdet i en relasjon viktig for at barna skaper noe felles. Prosjektet viser at de estetiske fagene som rim og regler blir mindre viktige. Det blir større fokus på læring i barnehagen, som språk og matematikk,

også for barn under tre år. Videre konkluderer studien at hygiene etter dobesøk, måltider og utelek bør bli bedre. Organisering og størrelse på nye barnehager begrenser mulighetene for tilsyn (Jakobsen, 2016). Lekene er ute av synet for de yngste barna, og barnehagene har gått fra å være små stabile grupper til større og mer fleksible grupper (Jakobsen, 2016).

3 Metode

I kapittelet beskrives bruken av kvalitativ metode og semi-strukturert intervju som datainnsamlingsmetode. Videre redegjør og begrunner jeg for min forskningsprosess. Deretter gjør jeg vurderinger av studiens validitet, reliabilitet, generalisering og refleksivitet. Tilslutt beskrives etiske betraktninger av studien.

3.1 Kvalitativ forskningsmetode

Jeg valgte kvalitativ forskningsmetode fordi jeg ønsket å jobbe tekst basert, som er spennende og lærerikt. Ifølge Kvale og Brinkmann (2019) bygger kvalitative metoder på teorier om hermeneutikk og fenomenologi (Kvale & Brinkmann, 2019). Hermeneutikk synliggjør forståelsen og meningen med det informanten formidlet. Metoden omfatter en systematisk innsamling, en bearbeiding og analyse av materialet, både fra observasjoner og intervju. Fenomenologi innebærer interessen for å forstå sosiale fenomener ut fra aktørens egne perspektiver (Kvale & Brinkmann, 2019).

3.2 Semi-strukturert intervju som datainnsamlingsmetode

Jeg valgte intervju som datainnsamlingsmetode fordi hensikten var å få innsikt i opplevelser, tanker og erfaringer fra ulike ståsteder. Thagaard (2018) hevder at et semi – strukturert intervju er en samtale mellom forsker og intervjuperson som styres av både de temaene forskeren ønsker å få kunnskap om, og de temaer som intervjupersonen tar opp (Thagaard, 2018).

Kvale og Brinkmann (2019) skriver om intervjuets tosidighet. Det er en utveksling av synspunkter mellom to personer i samtalen (Kvale & Brinkmann, 2019). Videre hevdes det at «Vasen» i mellomrommet er der kunnskapen blir produsert. Det handler om å både innhente beskrivelser av informantens livsverden, men også å se det informantene sier i den store og hele konteksten (Kvale & Brinkmann, 2019). De skriver at det er en sammenheng mellom aktørene som skaper samtalekonteksten, og den konteksten som bestemmer hva aktørene sier. Det vil si at vår livsverden er preget av systemverden (Kvale & Brinkmann, 2019). For eksempel barnehagelærerens tanker er styrt utfra kunnskap fra barnehagelærerutdanningen og barnehagens grunnsyn. Den personlige relasjonen og kunnskapen som blir produsert er et resultat av det gjensidige samspillet.

Jeg som forsker hadde et asymmetrisk maktforhold, fordi jeg styrte samtalen og delte ikke så mye som det informanten gjorde. Dette kaller Kvale og Brinkmann (2019) «tosidighetens asymmetri» (Kvale & Brinkmann, 2019). Jeg erfarte at intervju både er spennende men også krevende, fordi det er mer ustrukturert enn et spørreskjema samt det er nødvendig å planlegge og ha erfaring på forhånd. Kvale og Brinkmann (2019) hevder at trygghet i intervjurollen krever ekspertise, dyktighet, erfaringer og ferdigheter utviklet over tid (Kvale & Brinkmann, 2019).

3.3 Forskningsprosessen

3.3.1 Valg av informanter

Prosessen startet ved å delta på to møter med Trondheim kommune, et i oktober 2019 og et tidlig i januar 2020. Jeg håpet at kommunen ville være behjelpelig med å få informanter. Jeg opplevde det som utfordrende, fordi det tok lang tid. Derfor tok jeg selv kontakt med barnehager og PPT i Trondheim, og håpet på respons. En del av prosessen for å rekruttere deltakere til en undersøkelse, skriver Thagaard (2018) er snøballmetoden. Det handler om at man først tar kontakt med personer som har de kvalifikasjonene som er relevant for problemstillingen, deretter ber man disse personene om navn på personer som har tilsvarende egenskaper (Thagaard, 2018). Jeg brukte snøballmetoden da jeg først tok kontakt med styrer i en barnehage for å høre om hun/han hadde forslag til en spesialpedagog som ville delta. I tillegg brukte jeg denne metoden når jeg tok kontakt med tjenestelederen i PPT, for å rekruttere relevante fagpersoner. Etter en rekke telefoner, mailer og meldinger fikk jeg endelig bekreftet deltakelse fra en barnehagelærer, en spesialpedagog og en pedagogisk psykologisk rådgiver. Det har vært svært utfordrende å få tak i spesialpedagoger som ville delta i studien, derfor måtte jeg ta kontakt med en bekjent. Hvis jeg hadde fått en barnehagelærer og spesialpedagog i samme barnehage, kunne oppgaven vært preget av en mer dybde. Jeg ønsket å få tre ulike blikk fra tre ulike arenaer om fenomenet tilknytning. Jeg ser det som fordel å ha et intervju ansikt til ansikt, fordi erfaringsmessig er det lettere å melde avbud ved tilsendte spørreskjemaer enn hvis man har en konkret avtale. Siden det var vanskelig å få tak i informanter, tilpasset jeg hverdagen min etter når informantene kunne delta.

3.3.2 Utarbeiding av intervjuguide

En intervjuguide er ifølge Kvale og Brinkmann (2019): «et manuskript som strukturerer intervjuforløpet mer eller mindre stramt» (Kvale & Brinkmann, 2019, s. 162). Min intervjuguide bestod av emner som skulle dekkes og forslag til spørsmål, og det beskriver Kvale og Brinkmann (2019) at kjennetegner det semistrukturerte intervjuet (Kvale & Brinkmann, 2019). Jeg fulgte rekkefølgen på hovedspørsmålene, men varierte litt på oppfølgingsspørsmålene. Jeg som forsker får en bedre forståelse i bruken av oppfølgingsspørsmål, fordi en får dypere svar som sørger for spennende redegjørelser av funnene. Som Kvale og Brinkmann (2019) påpeker, nikket jeg eller sa «mm» for å uttrykke at informanten skal fortsette med sin fortelling. Hensikten var å vedlikeholde den gode samtalen, og vise at det informanten formidlet var spennende (Kvale & Brinkmann, 2019). Noen ganger stilte jeg ikke oppfølgingsspørsmål, fordi informanten hadde allerede svart på det i hovedspørsmålet. Andre ganger var jeg nysgjerrig og ønsket en utdyping. På spørsmålet: «hvordan barnehagen kan være en forebyggende arena?» hadde jeg noen underpunkter, men ville først høre hva informanten svarte. Dette påpeker Kvale og

Brinkmann (2019) som normalt, og det vil variere fra studie til studie om intervjueren vil holde seg til rekkefølgen av guiden samt ha oppfølgingsspørsmål eller ikke (Kvale & Brinkmann, 2019).

Som Dalen (2011) skriver, har jeg bygget min intervjuguide opp etter innledende, hoved og avsluttende spørsmål (Dalen, 2011) (se vedlegg nr. 2, 3 og 4). Ett av de innledende spørsmålene var: «Hvor lenge har du vært barnehagelærer i denne barnehagen?» Innledende spørsmål er lett å svare på og har som hensikt å få informanten til å slappe av. Senere kommer hovedspørsmål som fokuserer mer på temaet, eksempel: «Hva gjør dere for å skape gode tilknytningsprosesser?» Avslutningsvis er det mer generelle spørsmål som åpner opp for at informanten kan legge til noe, dersom hun/han ønsker det: «Noe du vil tilføye?» Jeg har valgt dette oppsettet for å strukturere intervjuguiden min best mulig, og sørge for at informanten ville føle seg mest mulig komfortabel med spørsmålsstillingene.

Ifølge Kvale og Brinkmann (2019) består en intervjuguide både av tematiske og dynamiske spørsmål (Kvale & Brinkmann, 2019). Tematiske spørsmål er relatert til intervjuets «hva» og bygger på det teoretiske av forskningstemaet. Et eksempel fra min intervjuguide: «Hva tenker du når du hører fenomenet tilknytning?». De dynamiske spørsmålene handler om intervjuets «hvordan». Kvale og Brinkmann (2019) påpeker: «De skal fremme et positivt samspill, holde samtalen i gang og stimulere intervjupersonen til å snakke om sine opplevelser og følelser» (Kvale & Brinkmann, s. 163, 2019). Et eksempel fra intervjuguiden: «Hvordan ivaretar dere små barns tilknytningsbehov?».

3.3.3 Gjennomføring av intervju

Kvale og Brinkmann (2019) hevder at intervjueren er selv forskningsinstrumentet. Intervjueren planlegger, samler inn data, analyserer og tolker data (Kvale & Brinkmann, 2019). Jeg spurte deltakerne hvor de følte seg mest komfortable, så derfor dro jeg til deres arenaer. Informantene bestemte når intervjuet skulle skje, innenfor visse rammer. Jeg har kunnskap om intervjuemnet fordi jeg skrev bachelor om trygghetssirkelen, har fordypning i småbarn fra bachelorgraden, og har praksis- og jobberfaring fra flere småbarnsavdelinger. Jeg vektla ikke min kunnskap i intervjusituasjonen, fordi ønsket var å studere hva andre mennesker synes er viktig om fenomenet.

Alle intervjuene startet med en «brifing», som Kvale og Brinkmann (2019) definerer som en liten introduksjon til selve intervjuet (Kvale & Brinkmann, 2019). Her takket jeg informanten for deltakelsen, forklarte hva diktafonen skulle brukes til, at opptaket ville bli slettet etter transkriberingen, litt om formålet og spurte om intervjupersonen selv hadde noen spørsmål. Målet var å få en god start, og sørge for at atmosfæren ble behagelig og avslappet. Jeg lyttet og viste respekt, interesse og forståelse. Under intervjuet snakket jeg klart, tydelig og brukte minst mulig akademisk språk. Intervjupersonen fikk mulighet til å snakke ut, og væremåten min var rolig slik at informanten fikk tenke og snakke i sin hastighet. Jeg søkte etter informantens meninger og erfaringer, og formidlet derfor som Kvale og Brinkmann (2019) skriver, at alle meninger godtas (Kvale & Brinkmann, 2019). Jeg oppfattet og bevarte det informanten formidlet under intervjuet. Det var litt vanskelig å være kritisk, fordi informanten vet

best om sitt arbeid. Derimot tenkte jeg praktisk, ved å trekke inn jobb erfaringer. Det resulterte i en tolkende spørsmålsformulering: «hvorfor tenker du sånn?» og «hva kan du forbedre?». Som Kvale og Brinkmann (2019) skriver bør en innledende brifing følges opp med en «debrifing» etter intervjuet (Kvale & Brinkmann, 2019). Jeg spurte informanten om hun/han ønsket å si noe mer, og om hennes/hans opplevelse av situasjonen.

Ifølge Kvale og Brinkmann (2019) skal kroppsspråket bevare og ikke forstyrre konteksten. Ikke-verbale tegn kan spille inn på intervjuet i måten intervjueren og informanten sitter, for eksempel hvordan armene holdes, om man lener seg fremover eller bakover, samt hvordan man lukter, er kledd eller beveger seg. Måten kroppen framstilles gir inntrykk om hvilken grad informanten blir tatt på alvor (Kvale & Brinkmann, 2019). Jeg hadde denne forforståelsen med meg inn i intervjuene.

Kvale og Brinkmann (2019) skriver at ikke-mennesker som for eksempel diktafonens rolle, møbleringen eller det fysiske miljøet kan påvirke intervjukonteksten (Kvale & Brinkmann, 2019). Jeg opplevde stor nytte av diktafonen, fordi den bevarte alt informanten sa på opptak, som gjorde meg mer konsentrert under intervjuet. Diktafonen var også en stor hjelp under transkriberingsprosessen. Under alle intervjuene ble et grupperom benyttet, dette for å unngå forstyrrelser. Både informant og jeg som intervjuer ble mer fokusert på samtalen, enn hvis det hadde vært andre mennesker rundt. Av og til var det litt bakgrunnsstøy under intervjuet med PP-rådgiver og barnehagelæreren, så det var litt vanskelig å høre hva de sa under transkriberingsprosessen. Det varte i kort tid, så det påvirket ikke intervjuet som helhet. Under intervjuet med spesialpedagogen satt vi på et eget rom som spesialpedagogene til daglig disponerer. Det gjorde at spesialpedagogen kunne vise konkrete og illustrere hvordan hun jobber, dette bidro til kvalitetssikring av svarene. Jeg satt ovenfor informantene, for å skape passende nærhet. Kvale og Brinkmann (2019) skriver at det er viktig å tenke med kroppen under intervjuet, og at man skal være oppmerksom på hvordan kroppen reagerer på omgivelsene (Kvale & Brinkmann, 2019).

Under intervjusituasjonen må jeg som forsker stole på at informanten snakker sant. Ifølge Larsen (2017) er ikke det en selvfølge. Hun skriver at det er vanskeligere å være ærlig når intervjueren sitter ovenfor. Det er lettere å være ærlig ved et kvantitativ spørreskjema, fordi man da er anonym. Hun påpeker at dette er en begrensning i det kvalitative intervjuet, fordi det kan påvirke analyseprosessen ved å gi upålitelige svar (Larsen, 2017). Gjennomføring av intervju kan gi kontrolleffekt ifølge Larsen (2017). Det vil si at informanten kan påvirke intervjuresultatet, ved å svare det han/hun tror intervjueren gjerne vil ha svar på. Dette for å gi et godt inntrykk eller skjule uvitenhet (Larsen, 2017). Hvis jeg hadde valgt å observere i tillegg til å intervju, kunne jeg se om informanten gjør det hun/han sier de gjør. Men samtidig kan jeg som forsker ikke stole helt på dette, fordi når jeg observerer en enkelt gang, så kan de observerte bli mer bevisste. Da er det eventuelt lurt å observere over en lengre periode. Jeg valgte «bare» intervju på grunn av tiden og omfanget på oppgaven, samtidig synes jeg det er mest lærerikt og ønskelig å få et overordna blikk på tre ulike synspunkter og ikke sammenligne metoder og resultater.

3.3.4 Transkribering

Ifølge Kvale og Brinkmann (2019) er transkripsjonsprosessen å klargjøre intervjumaterialet for analyse. Det er et verktøy for fortolkning, fra en muntlig samtale mellom to eller flere mennesker til skriftlig tekst (Kvale & Brinkmann, 2019). De påpeker at et intervju er et sosialt samspill med ulikt tempo, stemmeleie og kroppsspråk. Derfor kreves det at forsker tar beslutninger og vurderinger i forhold til hvor mange pauser, latter og sukk en skal ha med i transkripsjonen (Kvale & Brinkmann, 2019). Intervjusamtalene blir mer strukturert og bedre egnet for analyse (Kvale & Brinkmann, 2019). Tiden som brukes for å transkribere avhenger av opptakets kvalitet, transkribererens skrivehastighet, og graden av detaljer (Kvale & Brinkmann, 2019). Jeg beskyttet konfidensialiteten og anonymiserte både informant, tredjepersoner og institusjon.

Jeg transkriberte intervjuene mine fortløpende etter intervjuene. Under transkripsjonen ble jeg godt kjent med datamaterialet, og startet tankeprosessen rundt analysen. Jeg ryddet opp i misforståelser og klargjorde informantens budskap med oppfølgingsspørsmål. Det resulterte til en sammenhengende tekst og at informantene ikke skal bli fornærmet, hvis den skriftlige teksten ikke framstår med det riktige budskapet. Det er omfattende å forenkle et kvalitativt datamaterialet, fordi det er mange valg som skal tas som ordrett talespråkstil versus skriftspråkstil. Jeg brukte rundt fire-fem timer på å transkribere hvert intervju, som varte mellom 45-70 minutter. Det ble til sammen 25 sider tekstmateriale, intervjuet med barnehagelæreren var på 7 sider, og intervjuene med pedagogisk psykologisk rådgiver og spesialpedagogen på 9 sider hver. Hvis jeg hadde valgt en kvantitativ undersøkelse ville det ha vært ferdige svarkategorier som er krysset av, som kan gjøre forberedelsen til analysen enklere. Gjennom refleksjoner sammen med veileder fant jeg ut hva som er viktig å vektlegge i oppgaven.

3.3.5 Analyse

Etter tilegnet kunnskap av ulikt metodeteori, har jeg valgt å følge Trine Anker (2020) sin analysefase som består av fire deler (Anker, 2020). Jeg valgte denne analysemetoden fordi den er oversiktlig og mest relevant for min studie. Utfra datamateriale valgte jeg en tematisk innholdsanalyse, der jeg identifiserer temaer i tekstmaterialet og bruker disse som hovedfunn. En tematisk innholdsanalyse er: «en systematisk måte å beskrive et tekstinnhold» (Anker, 2020, s. 40). Dette er den mest vanligste analyse formen i masterprosjekter og er en empirinær strategi, der fokuset er innholdet i et spesifikt materiale (Anker, 2020).

Analysefase 1: «materialinnsamling og tidlige analyser» innebærer å danne et hovedinntrykk av materialet (Anker, 2020). Anker (2020) skriver at det er usystematiske tanker og ideer som fremtrer underveis i forskningsprosessen. En forskerlogg innebærer gleder og frustrasjoner gjennom arbeidet, for eksempel erfaringer fra intervjuene. Den kan bidra til å gi innspill til de systematiske analysene (Anker, 2020). Hun påpeker videre at tankenotater handler om at forsker skriver ned eller tar lydopptak av sine egne tanker og ideer, som dukker opp underveis i prosessen. Disse notatene er et redskap for

hukommelsen (Anker, 2020). Tilslutt starter utvelgelsen av hvilket materiale som skal være med i oppgaven. Her markerer man hva som er et interessant materiale, for å kunne besvare problemstillingen (Anker, 2020).

Jeg skrev ned tanker og refleksjoner om intervjuet. Logg notatene fremmer hvordan konteksten har påvirket min tolkning. I tillegg hjelper notatene til å bearbeide tankene mine etter hver intervjusetting. Et eksempel fra intervjuet med barnehagelærer: «Jeg var spent på hvordan det første intervjuet skulle gå og hvilke svar jeg skulle få. Vi fikk et eget grupperom, for å unngå forstyrrelser. Jeg fikk gode og utfyllende svar, og en mestingsfølelse til neste intervju». Under intervjusettingen skrev jeg ned tankenotater i en notatblokk. Notatene var en viktig støtte, samtidig et sted å hvile blikk-kontakten med informanten. Jeg skrev ned stikkord som jeg så på som viktig, for eksempel: «Trygghet, god tid, barns følelser, dialog, foreldre-barn relasjon, forventninger og motstandsdyktige barn.»

Analysefase 2 er en mer grundig og systematisk fremgangsmåte (Anker, 2020). Det handler om å få oversikt over materialet og belyse interessante funn. Teknikker som beskrives er: kondensering, koding og kategorisering (Anker, 2020). Hun hevder å kondensere innebærer å få oversikt og redusere et stort tekstmateriale. Det vil si å kunne se de store linjene i materialet og velge ut hva som skal med i oppgaven. For å kondensere er teknikker som koding og kategorisering nyttig for å systematisere et stort materiale (Anker, 2020). Koding og kategorisering glir litt inn i hverandre, der man gjennom koding strukturerer materialet, ved for eksempel å sette merkelapper på tekstmaterialet. Disse kodene samles til overordna kategorier (Anker, 2020). Hun påpeker at en empirinær koding, også kalt en induktiv form, starter med å innhente datamateriale, og bruke dette som utgangspunkt for å identifiserer relevante begreper og fenomener (Anker, 2020). Videre skrives det at en teoretisk og deduktiv form for koding, innebærer at man starter i teorien eller problemstillingen, når man begynner å kode (Anker, 2020). Anker (2020) hevder at man også kan kombinere en induktiv og en deduktiv form for koding, og dette kalles en abduktiv analyse. Ved en slik analyse veksler man mellom empirisk materiale og teori. Dette bidrar til at kodene spisses og at den teoretiske tilnærmingen videreutvikles (Anker, 2020).

I min studie brukte jeg en abduktiv form på analysen, fordi jeg benytte meg av både en teori og en empiridreven tilnærming. Jeg startet med en teoretisk (deduktiv) form for koding, fordi jeg brukte problemstillingen min til å lage hovedkategorier. Dette gjorde jeg for å sikre at problemstillingen min ble besvart, og for å presentere funnene på en oversiktlig og systematisk måte, samt å skape en rød tråd i oppgaven. Deretter nærleste jeg datamaterialet mitt med en empirinær (induktive) koding for å lage underkategorier. Hensikten var å få tak i informantens tanker, erfaringer og meninger. Jeg var åpen og lydhør til hva informantene mine vektla, som førte til hovedfunnene. Jeg prøvde å legge teorien og egne meninger til side. En begrensning ved å starte deduktivt er at man må være påpasselig at man ikke blir styrt av innlest teori samt at problemstillingen blir fast i analyseprosessen. Samtidig har jeg erfart at det er positivt at man har mulighet for å støtte seg på teori hvis noe er uklart i datamaterialet. I tillegg var jeg mer trygg i rollen min som forsker, når jeg hadde innarbeidet kunnskap før kodingen. Induktiv tilnærming bidrar til at man har en mer fleksibel holdning i analyseprosessen. En begrensning er hvis det skulle dukke opp temaer under intervjusettingen, som hadde vært nyttig å få lest seg opp på. Dette for å bidra til at intervjusamtalen blir mer kunnskapsrik.

Jeg brukte markeringstusjer til å kode hva som er viktig å trekke frem for å besvare problemstillingen. Fargen rosa for å markere viktige utsagn som informantene uttrykte. Gul for å synliggjøre spørsmålene og grønn for å markere underspørsmål som jeg stilte. Denne fortettingen førte til at kategoriene ble bestemt. Deretter lagde jeg et dokument der jeg sammenfattet funnene fra barnehagelærer, spesialpedagog og pedagogisk psykologisk rådgiver (se vedlegg 5). Her sammenstilte jeg resultatene og trakk tråder mellom informantene, likheter og forskjeller i hva de så på som viktig i tilknytningsarbeidet.

Analysefase 3 er en forberedelse til drøftingen, der en bestemmer hvordan analyse materialet skal presenteres på en ryddig måte i oppgaven. I tillegg å se kodingen og kategoriseringen med et nytt blikk (Anker, 2020). Hun påpeker at det først er betydningsfullt å skrive analysene på en troverdig måte, som kalles transparens eller gjennomsiktighet. Her begrunner en hva man gjør og hvorfor man gjør det. Slik sammenstilles analysene og trådene trekkes mellom hva informantene har sagt, hva er ulikt og hva er likt (Anker, 2020). Under prosessen med å sammenstille kan det dukke opp spenninger og brudd, ved at informantene motsier seg selv, eller at informantene har ulike meninger (Anker, 2020). Det finnes to vanlige fallgruver (Anker, 2020). Gjenfortelling handler om at analysedelen innebærer lange sitater fra intervjuene, deretter gjenfortelles dette med de samme ordene. Det er som regel uinteressant og oppgaven virker lite selvstendig fordi forskerstemmen er lite tilstede. Påfunn er den andre fallgruven, og dette handler om at forskeren har bastante tolkninger, og dermed blir det vanskelig å se på det innhenta datamateriale som viktig. Dette resulterer i at forskeren trekker slutninger på et altfor lite grunnlag (Anker, 2020).

Jeg har valgt å presentere analyse materialet i ulike tabeller, fordi jeg synes dette er den mest oversiktlige og ryddige måten. Her får jeg også oversikt over hovedkategoriene og underkategoriene på en ny måte. Fallgruvene gjenfortelling og påfunn er jeg forsiktig med under hele oppgaven. Gjennom hele forskningsprosessen begrunnes valg, dette kalles for gjennomsiktighet. I tillegg bruker jeg sitater fra informantene, og dette bidrar til at analysene blir fremstilt på en troverdig måte fordi meningene til informantene blir ivare tatt.

Den siste analyse fasen handler om å drøfte hovedfunnene fra analysen og trekke frem teori som er presentert i teorikapittelet. I denne fasen besvares også problemstillingen (Anker, 2020).

3.3.6 Validitet (gyldighet) og reliabilitet (pålitelighet)

I forbindelse med forskningsprosessen handler validering om hvorvidt studien er gyldig i forhold til de valgene som tas (Kvale & Brinkmann, 2019). Er det gjort fornuftige og forsvarlige valg i teorien og metoden, er disse valgene egnet for å svare på problemstillingen og understøtter de forskerens konklusjoner. Forskerens dyktighet og troverdighet i hele forskningsprosessen blir da sentralt (Kvale & Brinkmann, 2019).

De teoretiske valgene ble tatt på bakgrunn av hva jeg ser på som relevant for å besvare problemstillingen. Jeg så på det som logisk å gå tilbake til tilknytningsteoriens opphav, for å få en dypere forståelse i hva som gjøres i barnehagene i dag. Trygghets sirkelen ble

nevnt av alle deltakerne, samt jeg ser på den som velfungerende fordi jeg har hatt praktiske erfaringer med den. Til en forberedelse for intervjuet med PP-rådgiver leste jeg meg opp på «stein saks papir strategien» som utøves i Trondheim kommune. Jeg tok teoretiske valg utfra problemstillingen min. Det er fornuftig å redegjøre for fenomenet tilknytning og barns tilknytningsbehov, fordi dette legger grunnlag for problemstillingen. Det er relevant å undersøke ulike tilknytningsprosesser i barnehagen, dette for å forstå små barns tilknytningsbehov. Valgene i forhold til hva som ses på som forebyggende arbeid i barnehagen ble understøttet av egne erfaringer i barnehagen, læringsvilkår gjennom bachelor og master studie samt hva informantene vektla.

De metodiske valgene ble tatt i betraktning til hvilken fremgangsmåte som var best å utføre for å svare på problemstillingen. Utfra hva målet i studien var, så jeg det som hensiktsmessig å utføre et semi- strukturert intervju med en person fra tre ulike arenaer. Jeg som forsker er mer trygg i rollen når jeg har en intervjuguide foran meg, men jeg ønsket å være fleksibel og åpen med informantens meninger og erfaringer. Kvale og Brinkmann (2019) skriver at det ikke finnes en korrekt transkripsjon, det vil si at det mer er transkripsjonens gyldighet som synliggjøres (Kvale & Brinkmann, 2019). Videre påpeker de at gyldighet handler om at forskeren skal transkribere, utfra hva han/hun ser på som nyttig i sin forskning. For eksempel er ordrett nødvendig eller er det best å skrive mer naturlig i språket og talen. Skal man inkludere alle pauser, gjentakelser og tonefall (Kvale & Brinkmann, 2019). I mine transkripsjoner valgte jeg å ikke ta med alle uttalelsene som gjentakelser, pauser, bruk av tonefall, «eh» samt «mhm» - er og liknende. Jeg så det som irrelevant utfra hva min transkripsjonen skal brukes til, samt tolkningen til analysen. Jeg skal bruke min transkripsjon til en lettest utgivelse av informantens historier, og ikke en detaljert skriftlig analyse. I analysen tok jeg utgangspunkt i hva jeg så på som hovedfunn. Det var en stor fordel at mine informanter hadde utfyllende og reflekterende svar. Dette gjorde at fortolkningene mine ble logiske, samt det ga en kvalitetssikring i studien.

Ifølge Kvale og Brinkmann (2019) handler reliabilitet om hvorvidt et resultat kan reproduseres, på andre tidspunkter av andre forskere. Ville intervjupersonen endre sine svar i et intervju med en annen forsker? I tillegg handler det om forskningsresultatenes troverdighet (Kvale & Brinkmann, 2019). I min forskningsprosess kunne svarene blitt annerledes hvis jeg hadde spurt en annen barnehagelærer, spesialpedagog og en ansatt i PPT. Jeg har forholdt meg til kun en person fra de tre ulike arenaene, derfor kan jeg ikke trekke noen sannhet at andre barnehagelærere, spesialpedagoger og PPT mener og tenker det samme. Jeg har fått et syn og et perspektiv fra tre ulike fagpersoner på min problemstilling. Det er nødvendig å være åpen for det som skjer underveis, slik at man kan justere tanker og refleksjoner.

I denne studien synliggjør jeg underveis hva jeg gjør og hvorfor jeg gjør det. Dette gir troverdighet til leseren om refleksjoner rundt valg av informanter, struktur på intervjuguide, gjennomføringen av intervjuet, hva slags data som er samlet inn og hvordan dataene har blitt bearbeidet. Dette gir et grunnlag for valg av kategorier inn i analyseprosessen, og videre synliggjøre funn og konklusjoner. Kvale og Brinkmann (2019) skriver at transkripsjonens reliabilitet handler om hvor pålitelig resultatene er (Kvale & Brinkmann, 2019). Under intervjuingen skrev jeg ned ordrett hva informantene sa og oppklarte eventuelle misforståelser underveis. Slik ble informantens meninger og tanker ivaretatt. Hvis jeg hadde skrevet ned alle pauser, gjentakelser og tonefall hadde transkripsjonen kanskje blitt mer pålitelig, som igjen kan påvirke konklusjonene. Men dette krever mer tid og ressurser. Det vil si at jeg hadde få dager mellom intervjuene

mine, og en lånetid på diktafonen som jeg måtte forholde meg til. Ifølge Kvale og Brinkmann (2019) kan transkripsjon av samme intervju uttrykke to ulike betydninger, avhengig av valg av ord og tegnsetting (Kvale & Brinkmann, 2019). Dette var jeg bevisst på i forhold til å få utdypende beskrivelser og refleksjoner av informantene til hvert enkelt spørsmål. Ut i fra dette skal leseren bli i stand til å vurdere kvaliteten på mitt arbeid.

3.3.7 Generalisering – overføring av kunnskap

Kvale og Brinkmann (2019) påpeker at man skal være forsiktig med å generalisere i kvalitative studier, fordi det finnes ulike syn på tanker og fenomener. Det er vanskelig å generalisere samme resultater i en annen studie. Det snakkes mer om graden av overførbarhet, som ofte er det viktigste (Kvale & Brinkmann, 2019). I min studie har jeg et svært lite utvalg, dette gjør at jeg ikke får en bredde, men heller dypere refleksjoner om temaet. Målet er ikke å generalisere forskningsresultatene, men å overføre kunnskap. Hensikten har vært å få innsikt i hvordan barnehagen ivaretar små barns tilknytningsbehov, og hvordan barnehagen kan være en forebyggende arena. Gjennom studien vises det at ikke alle barnehagelærere, spesialpedagoger og pedagogisk psykologisk rådgiver ville ha sagt det samme, og at kunnskapen gjelder for alle. Derimot har det en betydning for at disse tre arenaene i større grad må samarbeide, og se viktigheten av tilknytning. Selv om jeg skal være forsiktig med å generalisere forskningsresultatene, vil jeg anta at andre barnehagelærere, spesialpedagoger og pedagogisk psykologisk rådgiver har samme innfallsvinkel om temaet. Tilknytning er et stort tema, derfor vil det sannsynligvis oppstå tanker, meninger og erfaringer om dette.

Det har vært en lærerik prosess å samle inn data, analysere, drøfte og konkludere. Jeg har fått en utvidet forståelse av fenomenet tilknytning, og hvor viktig det er å vektlegge dette i barnehagen. Forhåpentligvis kan denne studien bidra til å overføre kunnskapen informantene forteller inn i barnehagen. Barnehagene bør benytte seg mer av blant annet PPT sin kompetanse om et realistisk syn på barn og viktigheten av et trygt klima. Dette for å skape mer kvalitet og kompetanse i det pedagogiske arbeidet.

3.3.8 Refleksivitet – bagasjen som påvirker forskning

Ifølge Kvale og Brinkmann (2019) påvirker forskerens bagasje studien (Kvale & Brinkmann, 2019). Før feltarbeidet hadde jeg min forforståelse av fenomenet tilknytning. Jeg hadde lest på tidligere forskning og teorier om temaet, samt hadde tidligere erfaringer med tilknytningsarbeid i barnehagen. I transkribering og analyseprosessen er det viktig å legge bagasjen sin til side, og som Kvale og Brinkmann (2019) skriver ha et «open mind» til funnene (Kvale & Brinkmann, 2019). Det er avgjørende å vektlegge og ivareta forskningsdeltakerens stemme i studien, fordi de umiddelbare tolkningene er styrt av bagasjen. Her beskriver de overgangen fra posisjon som «outsider til insider» i løpet av forskningsprosessen (Kvale & Brinkmann, 2019). Selv om jeg hadde en forforståelse inn i intervjuene, var jeg interessert i å få større innsikt og refleksjoner om temaet. Jeg fant nyanser som jeg tidligere var blind for, og fikk nye briller om fenomenet fordi jeg ble

kjent med ulike synspunkter fra informantene. Begrepet taus kunnskap kan være en utfordring når forsker og informant har felles opplevelser (Kvale & Brinkmann, 2019). Under intervjuene var jeg opptatt av å få fulle beskrivelser fra informantene, og at ikke informantene holdt tilbake informasjon fordi de antar at forskeren skjønner hva de snakker om. Det er viktig å oppklare grundig hva informanten forteller, slik at egne verdier ikke skal ta overhånd. Jeg var sensitiv og nysgjerrig på det informanten fortalte, og dette bidro til en forståelse som jevner ut maktbalansen mellom forsker og informant.

3.3.9 Forskningsetiske betraktninger

Det er meldeplikt til NSD (Norsk senter for forskningsdata) når man skal utføre et forskningsprosjekt, og det var det første jeg gjorde. Jeg sendte inn meldeskjemaet 09.01.2020, som innebærer en beskrivelse av prosjektet, informasjon om informantene og behandling samt oppbevaring av dataopplysninger. Jeg rettet opp de tilbakemeldingene jeg fikk fra NSD, og fikk klarsignal om å starte datainnsamlingen (se vedlegg 6). Meldeskjemaet skal være vurdert før man kan samle inn data.

Jeg begrunner etiske valg gjennom hele studien, som Kvale og Brinkmann (2019) påpeker. De skriver at formålet med forskningsetiske retningslinjer er å gi forsker og forskersamfunnet kunnskap om anerkjente etiske normer (Kvale & Brinkmann, 2019). De hevder at etikk handler om moral, verdier og normer. Alle har et ansvar å ivareta dette (Kvale & Brinkmann, 2019). Retningslinjene er rådgivende og veiledende, samt de skal bidra til å utvikle refleksjon rundt dilemmaer som vil oppstå under forskningsprosessen. Forskningsetiske retningslinjer skal bidra til å fremme god vitenskapelig praksis gjennom hele intervjuundersøkelsen (Kvale & Brinkmann, 2019). På forhånd reflekterte jeg over hvilken kunnskap jeg hadde om temaet. Jeg synes tilknytningsarbeidet i barnehagen er veldig viktig for små barn og deres utvikling, derfor ønsket jeg å videreutvikle min forkunnskap. Jeg hadde en formening om hva hoved-essensen til barnehagelæreren var, men med en spesialpedagog og PP-rådgiver gjorde at jeg fikk nye blikk.

Kvale & Brinkmann (2019) beskriver fire områder innenfor de etiske retningslinjene; informert samtykke, konfidensialitet, konsekvenser og forskerens rolle (Kvale & Brinkmann, 2019). Jeg brukte malen fra NSD til å lage et samtykke skjema, slik at deltaker kunne lese igjennom det og gi samtykke til å delta. Som de synliggjør, ga jeg all nødvendig informasjon til den som skal være deltaker. Det innebærer studiens hensikt, hvilke metoder som skal brukes, bruk av diktafon, hvor lenge og hvor datamaterialet blir oppbevart og hvem som skal bruke det. Det var skriftlig informasjon om at deltakeren kan trekke seg når som helst uten konsekvenser. Jeg var påpasselig med å ikke gå i detaljer, og kun gi den viktigste informasjonen til deltaker. Det er ikke nødvendig for deltaker å vite alt om undersøkelsens design for eksempel.

Konfidensialitet handler om fortrolighet (Kvale & Brinkmann, 2019). Jeg var bevisst og formidlet til deltakeren at alt er konfidensielt, det vil si at ingenting skal være gjenkjennbart for andre og sørge for en enighet med deltaker hva som gjøres med dataene. Alt skal anonymiseres, og det er viktig å verne om tredjepart, som vil si hvis jeg får informasjon om flere personer enn deltakeren. Jeg informerte om taushetsplikten som deltakerne og jeg har.

Før, under og etter intervjuet gjorde jeg meg refleksjoner rundt potensielle konsekvenser for deltakeren som deltar i undersøkelsen og for den større gruppen de representerer, det viktigste er at informantene ikke skal komme til skade under studien. Kvale og Brinkmann (2019) skriver om det etiske prinsippet velgjørenhet, som handler om risikoen for å skade en deltaker bør være lavest mulig. Det er viktig å ta hensyn hvor langt forskeren kan gå (Kvale & Brinkmann, 2019).

Forskerrollen beskriver Kvale og Brinkmann (2019) som avgjørende for kvalitet i etiske beslutninger (Kvale & Brinkmann, 2019). De påpeker videre at empati, sensitivitet og engasjement er viktig i rollen som forsker (Kvale & Brinkmann, 2019). Fordelen med diktafon er at jeg kunne være tilstede i intervjusituasjonen, og vise med både kropp og ansiktsuttrykk at jeg var engasjert, vennlig og hadde en sensitiv væremåte. Jeg var ikke avhengig av penn og blokk, men jeg brukte den som støtte under intervjusituasjonen slik at det skulle bli minst mulig anspent. I tillegg var jeg en aktiv lytter, der jeg brukte øyekontakt, smilte og nikket for at deltaker skulle føle seg sett og forstått, samt trygg og komfortabel i situasjonen. Gjennom hele studien har jeg en gjennomsluttig bevisstgjøring, der jeg begrunner valg som tas.

4 Presentasjon og analyse av funn

I dette kapitlet presenteres empirien i fire ulike tabeller. Tabellene under er en tolkning av empirien og former hovedkategorier hver for seg, med påfølgende underkategorier. Under hver tabell blir det vist sitater, utfyllende beskrivelse av funnene og tilslutt oppsummerende kommentarer av tolkningen. Gjennom dette skal funnene belyse problemstillingen.

Kategorien tilknytning ble valgt fordi det er nødvendig å danne seg kunnskap om dette fenomenet, før en kan ta neste steg og utdype mer. Den andre kategorien små barns tilknytningsbehov, er valgt fordi det er hovedspørsmålet i problemstillingen min. Tilknytningsprosesser handler om hvordan barnehagen ivaretar små barns tilknytningsbehov. Den siste kategorien er barnehagens forebyggende arbeid, som er det andre hovedspørsmålet i problemstillingen. Hver hovedkategori er delt opp i hva barnehagelærer, spesialpedagogen og PP-rådgiver har sagt i intervjuene. Dette resulterer i underkategorier.

4.1 Tilknytning

Tabell 1: Tabellen viser temaer de ulike informantene trekker frem som viktig i forbindelse med kategorien tilknytning.

Hovedkategori:	TILKNYTNING		
Informanter:	Barnehagelærer	Spesialpedagog	PPT
Underkategorier:	Trygghet	Familie	Foreldre – barn
	Relasjon	Voksnes rolle	Sensitivitet
	Barnets første leveår		Tidlig fase

Barnehagelæreren startet med å si:

Jeg tenker det er viktig at man får tilknytning til barnet veldig fort. Da tenker jeg at det må skapes en trygghet mellom dem og meg, og at barna ser at jeg har masse omsorg å gi til dem. Det handler egentlig om at jeg klarer å skape en god relasjon til barnet. Jeg tenker barnehageansatte som kjenner barnet godt og er tilgjengelig er viktig for barnets trivsel og utvikling. Grunnarbeidet for barns tilknytning i barnehagen skjer når vi får informasjon fra foreldre hvordan det første leveåret til barnet har vært (barnehagelærer).

Spesialpedagogen la til:

Jeg tenker jo hvordan man knytter seg til andre mennesker, i forhold til barn tenker jeg lett familie, det første møtet man har i forhold til tilknytning. I tillegg hvordan voksne er i samspillet og hvordan man går frem for å vinne barnets tillitt er et avgjørende arbeid (spesialpedagog).

PP-rådgiver vektla:

Hvordan foreldre – barn tilknytningen har foregått, helt fra barnet kommer ut av magen og egentlig før. Det handler om mamma og pappa sin evne, sensitivitet i forhold til barnets behov, hvor god den relasjonen er i bunn. Det har en betydning når barnet kommer til andre arenaer samt hvordan barnet klarer å knytte seg til andre mennesker (PPT).

Informantene er nokså enige i betydningen av tilknytning, men de kommer med ulike eksempler fordi de har forskjellig fagbakgrunner. Barnehagelæreren vektlegger trygghet som et hovedpremies samt relasjonen mellom barnehageansatte og barn.

Spesialpedagogen og pedagogisk psykologisk rådgiver fremmer derimot relasjonen mellom foreldre og barn som det første elementet i tilknytning. Det er naturlig at barnehagelæreren knytter sitt daglige arbeid opp mot fenomenet tilknytning, fordi de omgås med barna tett og vet hvor viktig rolle voksne i barnehagen har.

Spesialpedagogen og pedagogisk psykologisk rådgiver ser fenomenet fra et utenfra blikk, fordi de ikke er de nære personene som barn i barnehagen omgås tett med. Alle informantene understreker viktigheten med å få tilstrekkelig informasjon fra foreldrene, hvordan det første leveåret har vært. Slik kan barnehagen legge til rette for gode tilknytningsprosesser.

4.2 Små barns tilknytningsbehov

Tabell 2: Tabellen viser temaer de ulike informantene trekker frem som viktig i forbindelse med kategorien små barns tilknytningsbehov.

Hovedkategori:	SMÅ BARNES TILKNYTNINGSBEHOV (utgangspunkt i Brandtzæg (2013)).		
Informanter:	Barnehagelærer	Spesialpedagog	PPT
Underkategorier:	Omsorg	Samvær på gulvet	Grunnkompetanse
	Voksnes evne	Tid	Tone seg inn
	Pedagogiske aktiviteter	Skape samspill, glede og tillitt i gode og vonde situasjoner	Barnets følelser
	Barnets følelser	Forståelse og verdsetting	
		Barnets følelser	

Brandtzæg et al., (2013) skriver at barnet har to behov, barnets behov for beskyttelse og omsorg og barnets behov for å undersøke og mestre verden (Brandtzæg et al., 2013). Jeg spurte informantene mine hva de la vekt på i dette arbeidet.

Innenfor temaet å møte små barn tilknytningsbehov sa barnehagelæreren:

Jeg synes vi er veldig flinke til å være på gulvet med dem, nivået deres. Det er vi gjennom hele året. Vi setter oss ned, med babyene så ligger vi på gulvet, for å få mest mulig kontakt, så langt ned som mulig. Det blir en vane etter hvert. Men jeg synes det er utfordrende å se alle barna i en basebarnehage, fordi det er mange barn samlet (barnehagelærer).

Barnehagelæreren fortalte at de jobber med omsorg gjennom hele dagen. For eksempel at barna får et fang, noen ord fra den voksne som bekrefter at de ser barnet. Her er det også viktig at voksne er tilstede og har evne til å vise omsorg. Barnehagelæreren sier gjennom pedagogiske aktiviteter, får barn mulighet for å undersøke og mestre verden. Hvis en voksen setter i gang et prosjekt som er veldig gøy. Hun kom med et eksempel:

La oss si maling. Barna maler sammen med få andre barn, for at det ikke skal bli kaos. Voksne setter på litt musikk. Etter en tur, skal barna male en kråke. Jeg spør barnet hva han/hun har malt, så sier barnet noe annet enn kråke som: natur, skog, trær. Så ser man barnet med det store smilet. Barnet kommer dagen etter å sier at han/hun vil male det samme på nytt. Så ser jeg at barnet smiler og viser mestring gjennom det (barnehagelærer).

Barnehagelæreren sier videre at det er viktig at voksne er tilstede, legger merke til de små tingene og verdsetter barn. Hun fortalte blant annet:

Klarte du å bære den spaden helt selv, den er jo kjempe tung, så bra jobba. Jeg ser at barnet viser stolthets følelse når han/hun klarte det. Hvis barnet hadde gått og klart det selv, uten at noen voksne sier noe, så tenker barnet ikke noe særlig på det. Viktig å obse barnet på at det er flink (barnehagelærer).

Spesialpedagogen sier videre at det er viktig å skape samspill, glede og tillitt. I hennes arbeid i barnehagen er det viktig å ikke bare se barnet i en sårbar situasjon, men også i en god situasjon. Hvis barnet er trygg på at den voksne er tilstede under leken, da vet barnet at den voksne også er tilstede hvis ting blir vanskelig. Hun fortalte:

For meg er det viktig å være i gode stunder sammen med barnet, og ikke bare når det koker. Dette kan knyttes til trygghets sirkelen, der det er viktig å være en trygg base som støtter barnet i lek og utforskning, samt passer på barnet og har det gøy sammen med det. Den sikre havnen viser godhet, organiserer barnets følelser og kan gi trøst og støtte når barnet trenger det (spesialpedagog).

PPT er bare inne i barnehagen en kort periode, og danner derfor ikke like nære relasjoner til barn som barnehageansatte gjør. Pedagogisk psykologisk rådgiver ser til gjengjeld mye på den korte tiden de er i barnehagene. Hun ser en stor nytte i grunnkompetansen hun har tilegnet seg gjennom førskolelærerutdanningen i møte med barn.

Jeg møter barn ulikt, og det komme an på hvilken informasjon jeg har av barnets vansker. Det er naturlig å tone meg inn på en rolig måte, ved å presentere meg, og si at jeg skal være her i dag. For barnas del blir jeg ofte oppfattet som en vikar (PPT).

Alle informantene vektlegger å møte barnets følelser, som et viktig fundament i barnets tilknytningsbehov. Barnehagelæreren fortalte at de har bilder av ulike ansiktsuttrykk på badet, noen ansikt smiler, andre har tårer og noen har en sur munn. På denne måten blir barn oppmerksom på ulike ansiktsuttrykk. Barnehagelæreren sa videre at i det daglige er det viktig å erkjenne små barn ved å sette ord på følelser. Hun kom med et eksempel:

Spørre barnet hvorfor ble du lei deg nå? hvorfor kom det tårer nå? Jeg drar inn ofte andre barn å hører deres tanker på hvorfor dette barnet ble lei seg. På denne måten blir barn mer oppmerksomme på at det kommer tårer når man er lei seg, barn trøster hverandre ved for eksempel å stryke på kinnene og gir en klem (barnehagelærer).

Barnehagelæreren sa at det er viktig å være like oppmerksom på glade følelser. Spesialpedagogen i barnehagen fortalte at de jobber med prosjektet «barnet først», og det handler blant annet om å møte barnets følelser. Hun la til at de jobber med at stemme og pust er like viktig som en hånd eller et stryk på ryggen. Et eksempel:

Off det var litt vanskelig, da er det nok at barnet sier ahh det var det. Jeg sier videre jeg skjønner det var frustrerende at du ikke klarte dette. Det kan være nok til at barnet innhenter seg. Jeg kan spørre om hvorfor det ble vanskelig. Det er viktig å være aktiv i både negative og positive følelser. Barnehageansatte trenger ikke alltid å snakke. Noen ganger er et fang, et blikk, å være oppmerksom på pusten ved for eksempel å holde på magen mens man kjenner at den går inn og ut nok (spesialpedagog).

For tiden jobber spesialpedagogens barnehage med hvordan barn kan snakke med kroppen, og hvordan man kan vise utenpå hvordan man har det inni seg. Gjennom prosjektet «barnet først» fortalte spesialpedagogen at de har blitt mer bevisste som gir en felles forståelse i hvordan man møter barns følelser. Spesialpedagogen fremhevet aktiviteten røde og grønne tanker. En bamse som er rød (negative tanker) og en annen bamse som er grønn (positive tanker). Man ser på ansiktet til bamsene at den ene smiler mens den andre er litt lei seg. Tankene blir mer konkretisert fortalte hun.

Hva skjer med kroppen din når du bare har røde/grønne tanker? Hva tenker du når det skjer? Hvilke grøntanker kan du tenke istedenfor? Dette er en god måte å sette ord på følelsene (spesialpedagog).

PPT vektla at barnehageansatte ikke må være redd for å stå i følelsene sammen med barn. Det handler om å se og møte barn der de er og se hva de har behov for. Når man møter gode følelser, legger det grunnlaget for å møte vanskelige følelser. Hvis man klarer å fryde og glede seg sammen med barna så klarer man også å stå i de vanskelige følelsene.

Jeg skjønner det var trist at mamma dro fra deg, men nå skal vi være sammen i dag, og mamma kommer tilbake etter jobben (PPT).

Pedagogisk psykologisk rådgiver påpekte hvis et barn er lei seg, er det viktig at en trygg voksen som jobber på avdelingen kommer bort og trøster, da er ikke jeg god nok fortalte informanten. Dette er naturlig fordi barna ikke er trygg på meg, hvis det var omvendt hadde jeg blitt mer bekymret. Da lurer man på om barnet blir sett nok i løpet av en dag, fortalte pedagogisk psykologisk rådgiver.

Alle informantene er enige i at god tid og klare rammer er viktig for å møte og ivareta små barns tilknytningsbehov. Barnehagelærer og spesialpedagogen har mer konkrete

eksempler fordi de befinner seg i barnehagen lengre tid enn PPT. En del av PPT sin jobb er å tone seg inn i barnehagehverdagen. Uansett ser jeg som forsker sammenhenger blant informantene. For eksempel det pedagogisk psykologisk rådgiver vektla som viktig, fortalte barnehagelæreren at de gjør. Et brudd kan være når PPT sa at hun opplever mange barnehager med altfor dårlig tid og rammer, barnehagelæreren påpekte derimot at hun opplever at de er gode på dette. Barnehagelæreren og spesialpedagogen sa at man må tilrettelegge for samvær på gulvet, for å møte barnet der de er. De understrekte videre at det er nødvendig å la barn få tid, og at barnehageansatte må kjenne barnet godt for å støtte barnets utvikling. Spesialpedagogen hevdet at det er viktig å speile seg selv for å ha forståelse og se barnets behov. Alle informantene påpekte å møte barnets følelser med kompetente voksne er noen av hovedpunktene.

4.3 Tilknytningsprosesser

Tabell 3: Tabellen viser temaer de ulike informantene trekker frem som viktig i forbindelse med kategorien tilknytningsprosesser.

Hovedkategori:	TILKNYTNINGSPROSESSER		
Informanter:	Barnehagelærer	Spesialpedagog	PPT
Underkategorier:	Oppstartsamtalet	Tid i å møte barn	Tone seg inn
	Daglig kontakt med foreldre	Stabilitet	Kompetanseøkning
	Forbedringspotensialer	Visuelle bilder	Forventninger
	Barn i mindre grupper		Reflekterende kultur

Barnehagelærer påpekte at oppstartsamtalet før barnet starter i barnehagen er en gylden mulighet til å bli kjent med barnet, og videre danne gode tilknytningsprosesser. Hun fortalte at den daglige kontakten til foreldre som barnehageansatte har i forbindelse med levering og henting er sentralt, for å utveksle informasjon om barnet. Det danner trygge rammer for barnehagepersonalet, foreldre og barnet. Hun kom med et eksempel:

Når barnet ser at vi snakker med foreldre og utveksler smil og latter, så legger barnet merke til det som ofte synes det er stas (barnehagelærer).

Levering i barnehagen foregår ulikt hevdet barnehagelæreren. Enkelte barn trenger god tid om morgningen, noen foreldre har ikke den tiden. Det medfører ofte til tøffe avskjeder som ender i gråt. Spesialpedagogen la til at det er fremtredende hvis voksne møter, tar imot og tar seg tid til barna om morgningen.

Noen ganger følger barna selv foreldrene til porten, slik at de kan vinke til mamma og pappa og se bilen kjøre. Andre ganger vinker de i vinduet (spesialpedagog).

Spesialpedagogen fortalte at det kreves stabilitet blant ansatte for å legge til rette for gode tilknytningsprosesser. Det handler om den sensitive delen, det vil si at man tar imot innspill fra barn og lytter til hva de har lyst til, og spille videre på deres ideer.

Barnehagelæreren sa at de har et stort forbedringspotensial når det gjelder overganger i barnehagen og under måltid:

Istedenfor å si at nå er det mat, kan man heller si at snart skal vi spise. Det handler om å bli flinkere på å forberede barn på at det snart er lunsj, istedenfor at man plutselig skal spise når barna er i en god lek. Under måltid er det viktig at vi snakker med barna og ikke over barna (barnehagelærer).

I tillegg fortalte barnehagelæreren at de ser stor verdi av å dele inn barna i mindre grupper. De har erfart at det blir en helt annen lek, aktivitetene går mye roligere og opplegget fungerer. Spesialpedagogen la til at barn med spesielle behov trenger ofte en ekstra voksen for å hjelpe å komme inn i leken, regulere seg underveis, ta imot ideer og videreutvikle leken.

Spesialpedagogen påpekte at hun er opptatt av å bruke visuelle bilder:

Jeg synes det er viktig å klistre et bilde av lego utenfor den boksen som det skal være lego i. Det er en hjelp til å koble bilde til ting/ord, og det skaper oversikt og tydeliggjør ulike prosesser. Det samme har vi på badet, gangen i å vaske fingre. Vi har bilde av en person som skyller hendene, tar såpe, vaske og tilslutt tørke. Hvis et barn ser slike bilder, kan det være nok til å huske på at man ikke bare skal skylde hendene. En utfordring er at mange voksne ikke ser hensikten i slike bilder. Men jeg som spesialpedagog ser en stor forskjell (spesialpedagog).

Pedagogisk psykologisk rådgiver understrekte når de kommer inn i barnehagen må man først tone seg inn. Det handler om å se hvordan barnet er, og hvor nysgjerrig barnet er på meg. Hun ønsker at det aktuelle barnet skal bli oppmerksom på meg, før hun griper inn. Hun kom med et eksempel:

Ser barnet på meg? Eller trekker han seg bare til de kjente? Jeg setter meg ofte ved siden av barnet, sier hei tydelig. Hvis barnet bygger lego kan jeg si så fint du bygger, eller bare komme ved siden av å bygge lego jeg også, uten å si noen ting (PPT).

PP-rådgiver understreker for å øke kompetansen blant barnehageansatte handler det mest om å sette ord på det man ser, og ikke være redd for å både gi dårlige og gode eksempler. Hvis hun opplever at en voksen møter et barn på feil måte, så handler det om å få dem til å reflektere om hvorfor møtte man barnet på denne måten. Grensesetting handler ikke om å være streng eller sint, men å være tydelig og forutsigbar for barn. PPT har sine forventninger om hva barnehagehagelærere kan. Pedagogisk psykologisk rådgiver er overrasket over at barnehageansatte ikke vet hvorfor de gjør ting, det er lite rammer og dårlig tid samt forståelsen av hva barnet trenger er mangelfull i barnehagene. Det er avgjørende å ha en pedagogisk tankegang gjennom hele dagen, også frilek. Det vil si å ha en god organisering og være i utvikling fordi barnegruppen er dynamisk. For eksempel å reflektere rundt:

Hvorfor akkurat disse barna sitter ved siden av hverandre under måltid? (PPT).

PP-rådgiver fortalte at kartleggingen med røde, blå/grønne, svarte barna er svært gode. Det handler om å være trygg og tøff i jobben sin, og vite hvorfor man fargelegger et barn rødt for eksempel. Pedagogisk psykologisk rådgiver fortalte at et klima på avdelingen der man tørr å være ærlig er viktig. Det vil blant annet si:

Han har du satt som rød. Har du så god relasjon til han? Jeg ser aldri at du snakker til han. Hvorfor har du fargelagt han rød da? I tillegg være ærlig at jeg har ikke så god relasjon til dette barnet, men jeg ser at du har det, hva gjør du? (PPT).

PPT forventer at barnehagelæreren kjenner barnegruppen godt, slik at det ikke blir store aha-opplevelser etter en slik kartlegging. Som leder er det viktig å vise at man ikke har perfekt relasjon til alle barn, fordi det handler om kjemi og det er naturlig.

Pedagogisk psykologisk rådgiver hevdet at det er nødvendig å ha foreldre med på laget og trygge dem. Dette kan gjøres ved å fortelle og få foreldrenes innspill på hva barnehagepersonalet gjør i barnehagen, for å skape trygghet. Pedagogisk psykologisk rådgiver fortalte at det er viktig at barnehagepersonalet observerer barn og kjenner barna, fordi da blir det lettere å sette inn tiltak. Et tiltak kan for eksempel være å snakke om generelle regler i møte med barn.

Hvis et barn gråter så tar noen voksne dem på fanget, mens andre sier at det går bra. Hvordan oppleves det for et barn? (PPT).

Pedagogisk psykologisk rådgiver opplever at barnehagene tror at en spesialpedagog skal løse alle problemene i barnehagen. I tillegg erfarer hun at barnehagene trenger spesialpedagoger fordi de har det travelt og trenger flere ressurser. Hun legger til at det ikke er riktig at barnet skal få spesialpedagog fordi barnehagen har dårlig tid, ikke har gode nok strukturer, ikke klarer å organisere dagen eller møte barnet på riktig måte. Det handler om å finne innhold og kommunikasjon. Hun vektla at barnehagen ikke «bare» skal ha frilek fordi det er altfor travelt. Det er betydningsfullt å skape en felles forståelse og jobbe med hva som kan gjøres, innenfor det ordinære fortalte pedagogisk psykologisk rådgiver.

Det er interessant å høre informantenes ulike meninger. De løfter opp ulike emner, men sier det samme på et vis. Deltakernes kompetanse bidrar til å synliggjøre hva de synes er viktigst. Barnehagelæreren har et syn og trekker inn konkrete eksempler og rutiner i barnehagehverdagen. Hun er den som har mest praktisk erfaring. Spesialpedagogen jobber også i en barnehagen, men har likevel ikke denne samme nære kontakten til alle barna. Hun vet til gjengjeld hva som er betydningsfullt for de sårbare barna. Pedagogisk psykologisk rådgiver har et generelt syn på barnehager, men vet dessuten hva som funker og ikke funker av det teoretiske i barnehager.

4.4 Barnehagen som en forebyggende arena

Tabell 4: Tabellen viser temaer de ulike informantene trekker frem som viktig i forbindelse med kategorien «barnehagen som en forebyggende arena».

Hovedkategori:	BARNEHAGEN SOM EN FOREBYGGENDE ARENA		
Informanter:	Barnehagelærer	Spesialpedagog	PPT
Underkategorier:	Vennskap	Ruste barn	Bevisstgjøring
	Rutiner	Varm og tydelige voksne	Undring
	Kjærlighet	Ydmykhet og respekt	Realistisk blikk
	Sammenheng	Prosjektet «barnet først»	Kompetanseheving
	Faglig begrunnelse		

Barnehagelæreren fortalte at barnehagen kan være en arena for å fremme vennskap mellom barn.

Barn undrer seg sammen, trekker mot hverandre, de holder hender, de tar på hverandre, ser på hverandre (barnehagelærer).

Barnehagelæreren påpekte at det er mer spennende å gå på potte i barnehagen med andre barn som gjør det samme, enn i hjemmet. Dette skaper motivasjon, læring, mestring og mye glede sammen med andre barn. I tillegg gir det smitteeffekt mellom barn, når de ser at andre barn gjør det samme. Barnehagelæreren sa at når barn opplever dette, så øker det barns tilknytning til andre voksne.

Spesialpedagogen sa at arbeidet med tilknytning kan ruste barn til videre livet, samt å gjøre dem motstandsdyktige. Gjennom trygg tilknytning med voksne og barn, kan barnehagen være en viktig arena før skolestart. Noen eksempler:

Vente på tur, omsorg for andre mennesker ved å dele med andre, la andre få ordet, tenke at man er i en gruppe og at det er ikke bare meg og mitt som er i fokus (spesialpedagog).

Informanten vektla at en nødvendig egenskap er å øve seg på å være et selvstendig individ og mestre selv. Hun sa:

Vi jobber med at barn skal prøve å kle på seg selv og få på sekken selv, før man spør andre barn eller voksne om hjelp (spesialpedagog).

Spesialpedagogen fortalte at det er viktig at voksne i barnehagen har samme forventninger til alle barn, uansett utviklingsnivå.

Barnehagelæreren påpekte at ansatte har en avgjørende rolle i forhold til hvordan barnehagen kan være en forebyggende arena. Voksne som har evne til å gi kjærlighet til barn er viktig. Voksne kan ikke jobbe i barnehagen, hvis man ikke har noe å gi til barna fortalte hun. Barn merker fort hvis en voksen har en dårlig dag.

Barn ser at voksne er annerledes, gir andre signaler enn hva man pleier, har annen energi. Barnehageansatte kan ikke komme på jobb å ha en dårlig dag, det handler om å ha kjærlighet til profesjonen (barnehagelærer).

Spesialpedagogen sa at det er viktig med voksne som er tilstede uansett, i gode og sårbare situasjoner. I tillegg å være varm og tydelig, viser forståelse og lytter til barna. Hun kommer med et eksempel:

Gi barn to valg, det er nok. Det vil si å fortelle dem om de vil ha den buksen eller den andre buksen. I dette eksempelet har man gitt barnet medvirkning samtidig som man er tydelig på å gi det to valg (spesialpedagog).

Pedagogisk psykologisk rådgiver stilte spørsmålet om hva essensen i en god barnehagen er. De barnehagene som jobber systematisk med rammeplanen og utvikling, har høyere kvalitet enn de barnehagene som ikke gjør det. Hun fortalte:

De barnehagene som er bevisste på hva de gjør gjennom året, har god relasjon til voksne og barn, de er gode på tilknytning, de er gode voksne. Det handler om å finne gode systemer på hvordan man kan heve kompetansen blant ansatte (PPT).

Det mest betydningsfulle er hvis barnehager tørr å løfte opp emner og drøfte sammen. PPT er ikke bare en utløsende ressurs. Voksne i barnehagen må ha et realistisk blikk på barn. Det er normalt at man ikke er god på alt. Hvis barnehageansatte tørr dette så har barnehagen kommet langt, fortalte pedagogisk psykologisk rådgiver. Eksempler:

Han er flink til å snakke, men han trenger å øve seg på å sitte i ro. Andre snakker når det ikke er sin tur, noen sier aldri noe. Du må øve deg på å følge beskjeder fra voksne, og du må øve deg på å gå på do (PPT).

Barnehagelæreren fortalte at det er viktig å danne seg et innblikk i hvordan barnet har det hjemme og er hjemme. Dette er viktig for å bli kjent med barnet, og legge til rette for sammenheng mellom hjem og barnehagen. Spesialpedagogen la til at det er viktig å møte foreldre med ydmykhet og respekt. Barnehageansatte kan komme med råd og veiledning, men det er foreldre som har hovedansvaret og bestemmer over sitt eget barn, fortalte spesialpedagogen. Hun sa at det er nødvendig å ha forståelse for sårbare foreldre. Barnehagelæreren påpekte at det er morsomt når foreldre har god tid og er interessert i å snakke med oss voksne.

Barnehagelæreren fortalte at de bruker trykkekretsen aktivt i hverdagen og på personalmøter, for å heve kompetansen blant personalet. I tillegg bruker de rammeplanen for å lage årsplan og månedsbrev. Det er avgjørende med en faglig begrunnelse, for hva barnehagen gjør i løpet av en dag. Det viser profesjonalitet, når barnehagen retter seg til retningslinjer. Spesialpedagogen la til at de jobber med prosjektet «barnet først» som en kompetanseheving blant ansatte. Denne kompetansen som læres i dette prosjektet blir fort gjort om til praksis. I tillegg har alle fagarbeidere i barnehagen tatt fagbrev og det bidrar til kompetanseheving. Pedagogene går på jevnlig kurs.

Alle informantene påpekte at barnehagen er en viktig sekundær tilknytningsarena. I dette arbeidet handler det om å forebygge og sørge for at alle barn blir sett. Det innebærer også å ruste barn og gjøre dem klare til videre liv. Det forutsetter at voksne i barnehagen er bevisste og har innarbeidet den kunnskapen som trengs, samt viser at de er kompetente i den daglige barnehagehverdagen. Her kommer også informantene med ulike eksempler hva et forebyggende arbeid handler om. PPT er innom barnehagene på korte visitter, men de har allikevel en soleklar kunnskapsbagasje. Barnehagelærer og spesialpedagog er inne i barnehagearbeidet hver dag, og er med på å skape en god og trygg arena utfra sine forutsetninger.

5 Drøfting av funn

I dette kapitlet drøftes hovedfunn i masterstudien, opp mot teori og tidligere forskning for å besvare følgende problemstilling: «Hvordan ivaretar barnehagen små barns tilknytningsbehov, og hvordan kan barnehagen være en forebyggende arena?».

Hensikten er å finne hvilke tanker og erfaringer deltakerne har i forhold til tilknytningsarbeidet i barnehagen. Tre intervjuer med ulike fagpersoner har gitt et innblikk i hvilke utfordringer barnehagene står ovenfor, og hvordan det tilrettelegges for å ivareta små barns tilknytningsbehov. Å belyse informantenes erfaringer og refleksjoner i forhold til tilknytningsarbeidet i barnehagen, er studiens primærfokus. Det er også blitt kommentert praktiske utfordringer med å fange opp og verdsette alle barn. Intervjuene har gitt et dypdykk av erfaringer og kunnskaper ervervet gjennom arbeidslivet i barnehager, sett fra perspektivet til (1) barnehagelæreren, (2) spesialpedagogen og (3) pedagogisk psykologisk rådgiver. Denne studien redegjør for hvordan barnehagen som institusjon fungerer i dag, i tillegg til å se på potensialet til forbedring og dermed hvordan barnehagen kan forbli en forebyggende arena. Det tar hensyn til at studien ikke er generaliserbar, men kan likevel være gjenkjennbar.

Fra Tabell 1 kommer det frem at informantene er nokså enige i fenomenet tilknytning. Likevel kommer de med ulike eksempler, fordi de har forskjellige fagbakgrunner. Deltakerne bruker tilegnet kompetanse fra sitt arbeidsted, for å reflektere og diskutere rundt fenomenet. Informantene har en felleskompetanse som innebærer at de jobber med barn. Allikevel er det kun barnehagelæreren som spesifikt nevner og trekker frem trygghet som et begrep, for å etablere gode tilknytningsrelasjoner. Det kan være fordi barnehagelæreren er nærmest barnet i daglig kontakt. Trygghet er kjernen i det å være menneske, uansett hvilket land du tilhører, kultur du er en del av, alder og funksjonsnivå. Barnehagepersonalets kunnskaper om viktigheten av trygghet er antakeligvis en grunnleggende følelse for barns vekst og utvikling. Graden av trygghetsfølelse kan gjenspeiles i hvordan barnehagen skal ivareta de yngste barnas tilknytningsbehov. Når barnet opplever trygghet i samspillet mellom seg selv og den voksne, kan de flytte sin energi over på utforskning, lek og læring. Dette har en sammenheng med barns opplevelser av trivsel og trygghet i barnehagehverdagen eller ikke (Brandtzæg et al., 2013).

Spesialpedagogen og pedagogisk psykologisk rådgiver viser derimot til relasjonen mellom barnet og foreldre som en viktig forbindelse for barns tilknytningsbehov, som Drugli (2018) påpeker. Det er derimot underliggende for at en slik relasjon mellom foreldre og barn skal være god, må det forekomme gjensidig trygghet mellom barnet og foreldrene. Stoler ikke barnet på foreldre eller andre familiemedlemmer, bidrar det ikke til en sterk relasjon mellom dem. Trygghet gir en god relasjon mellom to eller flere individer, og det er den voksne som har ansvaret for at det blir en trygg relasjon (Brandtzæg et al., 2013). For å kunne ta ansvar, avdekke og håndtere må voksne ha kunnskap i hva som kjennetegner en utrygg relasjon. Deriblant forstå verbale og nonverbale uttrykk og ta det på alvor. For eksempel hva som ligger til grunn for et barn som er glad og utadvendt, plutselig blir stille og alvorlig. Det er et voksenansvar å kunne følge opp og forstå hva som ligger bak et barn som er utrøstelig eller dytter andre barn.

Tall fra den internasjonale forskningen på barns trygge relasjoner utenfor hjemmet er urovekkende. Det er kun 42% av 2867 barn som har en trygg tilknytning til omsorgsgivere utenom far og mor, og 60-66% til foreldre (Ahnert et al., 2006). Dette er derimot en europeisk forskningsartikkel med ett datamaterialet, slik at det er begrenset hvilke konklusjoner man kan trekke for også barn i Norge. Uansett kan en anta at tilknytningsrelasjoner må jobbes med både i hjemmet og i barnehagen, og at det kan ta tid før et barn føler seg trygg på en voksen.

Barnehagelæreren trekker frem omsorg og kjærlighet som viktige egenskaper hos barnehagepersonalet, for å ivareta små barns tilknytningsbehov. Dette er ferdigheter som synliggjøres i alle hverdagssituasjoner i barnehagen, som for eksempel stell, måltid og lek. Omsorg er fremmede for barns utvikling og tilknytningsbehov (Drugli et al., 2018). Derimot er det tenkelig like sentralt å vite om man gir omsorg på normalt nivå, eller overdreven bruk. En bør potensielt passe på at omsorg ikke virker begrensende, slik at barnehageansatte blir overbeskyttende, som har en sammenheng med Brandtzæg et al., (2013). Selvfølgelig skal små barn få omsorg når de trenger det, men det er viktig at voksne er bevisste på bruken av den.

Melvold og Øverenget (2015) setter søkelys på barnehagelærerens evne til å gi kjærlighet. Her er det også like viktig som omsorg, å ha en bevisstgjøring til denne egenskapen. Derfor kan man være kritisk til de oppgitte tallene i den nevnte forskningen. Det kan forklares med at forskningen ble gjennomført i andre land med en annen kultur og retningslinjer enn Norge. Deriblant kanskje andre rutiner, verdier og holdninger i hjemmet før barnehagestart som for eksempel foreldrepermisjon, og antakelig en annen måte å drive barnehager på enn det norske samfunnet. Dette kan ha en innvirkning om tilknytningsarbeidet blir tilfredsstillt. Det kan tyde på at det finnes forutsetninger for å kunne forstå hvorfor sensitive samspill og relasjoner er avgjørende for alle barns utvikling. Det er nødvendig at foresatte og barnehageansatte har kunnskap om tilknytningsteori, og jobber sammen for å fremme sensitive og gode samspill for alle barn. Sannsynligvis er det tilknytningsrelasjoner mellom et barn og en stabil samt varm voksen, som gir barnehagen et konkret innhold og økt kvalitet for de yngste barna.

Tabell 2 viser til små barns behov for beskyttelse og omsorg, og behovet for å undersøke og mestre verden. Disse behovene er avhengig av hverandre og synliggjøres i trykthetssirkelen (Brandtzæg et al., 2013). En kan tyde på at hvis barnet ikke kjenner på en trykthetsfølelse, kan det ha vanskeligheter med å utforske og være nysgjerrig på omgivelsene sine. For små barn er det viktig å vite at en trygg person passer på, og er tilgjengelig hvis de skulle oppleve frykt og trenger trøst. At god og sensitiv omsorg er bra for et barn, trenger man ingen referanser for å påstå. Derimot er prosessene i utviklingen og hvilke faktorer som spiller inn i barns tilknytningsbehov antakeligvis forskjellige. Hypotesen om en sensitiv mor har fått særlig oppmerksomhet, slik som Winnicott og Bowlby fremmer (Drugli et al., 2018). Sensitiv omsorg i barns første leveår er avgjørende for kvaliteten på senere atferd. Er det bare mor som er god nok for barnet? En må ta i betraktning at Bowlby og Winnicot levde på 1800- og 1900 tallet. Det har skjedd forandringer i samfunnet, og synet på kjønnsroller fra den tiden til dags dato. Far er også en god tilknytningsperson, der mor ikke skal ha ansvaret alene. Dagens barnehagesektor fremmer viktigheten av å ha både menn og kvinner i barnehagen, fordi menn og kvinner har ulike ressurser å tilby barna. Tenkelig er det viktig at barnehager rekrutterer flere menn, for at intensjonen om et mangfoldig personale og en god kjønnsbalanse skal oppfylles. Det er potensielt nødvendig at alle barnehager har en kvalifisert personalgruppe som gjenspeiler samfunnet vi lever i.

Alle informantene tilsier at det første året hjemme sammen med foreldre er viktig, som Bowlby setter søkelys med de «indre arbeidsmodeller» og hvordan barnet utvikler seg senere i livet. Hans tilknytningsteori forteller at relasjoner er som byggesteiner, for små barns trivsel og utvikling. Donald Winnicott er derimot mer opptatt av barns frigjøring fra omsorgspersoner (Drugli et al., 2018). Voksnes egenskaper med en trygg havn og base kan settes i sammenheng med betydningen av relasjoner som Bowlby peker på. Antakeligvis kan Winnicott sine synspunkter om overgangsobjekter støtte barnet opp i trygghetssirkelen, og hjelpe til å føle seg trygg i utforskende lek. En kan anta at det er ulike diskusjoner i barnehagene hvilke synspunkter personalet har, og hvordan de forholder seg til dette. Noen kan tenke hvis en smukk eller en koseklut kan hjelpe et barn til å føle seg trygg, og gi muligheter til å utforske miljøet, samt leke sammen med andre barn, får de beholde disse objektene så lenge de vil. Men er egentlig dette det beste for barnet? Andre barnehager kan gi beskjed på at disse objektene skal ligge på plassen, fra de går inn på avdeling om morgningen til de blir hentet på ettermiddagen. Dette kan knyttes til hva pedagogisk psykologisk rådgiver sa om å ha felles regler, for hvordan man møter barn. Hensikten med overgangsobjekter er at barn skal føle seg trygge, og en følelse av eierskap, som kan være en naturlig del av en sunn utvikling. Det er likevel ikke alle barn som utvikler en slik tilknytning til et objekt, ettersom denne prosessen vil være forskjellig fra person til person. Tenkelig kan små barn utvikle utrygg tilknytning når det ikke får dekket sine emosjonelle behov. En økt teoretisk forståelse om barns individuelle samspillserfaringer og medfødte egenskaper, kan potensielt ha betydning til hvordan en person utvikler en trygg eller utrygg tilknytning.

For å kunne ivareta tilknytningsbehovene i barnehagen, forteller pedagogisk psykologisk rådgiver at barnehagepersonalet må ha god kompetanse innenfor temaet tilknytning. Det overrasker meg at rådgiveren opplever en mangelfull forståelse fra barnehagelærer, om hva barnehagebarn trenger. Barnehagelærer fortalte at hun vektlegger en faglig begrunnelse på alt de gjør. En må ta i betraktning at dette er en barnehagelærer sitt grunnsyn, der PPT kanskje har flere erfaringer av hvordan dagens barnehager driftes. Barnehagelærer anviser at god kompetanse innebærer i hvilken grad voksne har evne og vilje til å bidra inn i kompetansefeltet.

Spesialpedagogen viste til viktigheten at personalet skaper samspill, glede og tillitt til barna, i både en god og sårbar situasjon. Man kan anta at god kompetanse i personalgruppen gir en felles forståelse i hva som er viktig i tilknytningsarbeidet, samt kunnskaper og erfaringer i hvordan man skal tilrettelegge for at behovene blir oppfylt. En sårbar situasjon kan sannsynligvis legge grunnlag for en tillitsfull relasjon, ved å veilede støtte og oppmuntre barnet. Det kan være krevende å vite hva som funker og ikke, forutsetninger er at voksne må kjenne barnet godt, og ikke la egne følelser ta overhånd. Her er det avgjørende å være profesjonell i sitt arbeid og ha god nok kunnskap. Å støtte et barn kan være vanskelig, fordi voksne må være emosjonelt tilgjengelig og vite hva som er barnets beste. Det viktigste er å ha et fang tilgjengelig. Pedagogen må også ha overblikket, der en ser og hjelper alle barna samt følger opp rutiner i hverdagen. Personalet bør ha en felles forståelse av en sårbar situasjon, diskutere hva sårbarhet er og hvilke barn som kan være sårbare. For eksempel barn som er født for tidlig, har funksjonsnedsettelse, har dårlige opplevelser eller erfaringer i hjemmet. Det handler også om å forebygge slik at økt sårbarhet ikke forekommer i barnehagen. Sårbare barn som har lange dager, kan føre til aggresjon, rastløshet og mindre indre ro. En barnehagehverdag er rik på opplevelser og inntrykk, som antakeligvis kan være en belastning i store mengder for små barn. Uten et kompetent syn til å forebygge og håndtere hvilke barn som kan være i risikozonen, kan risikere at barnehager får

vanskeligheter med å fange og følge opp barn, som er nødvendig. I en god situasjon kan voksne få mulighet til å bli kjent med barnets sterke sider, som kan danne grunnmur til å utvikle barns samspill og vennskap med andre barn. Det er avgjørende at voksne har en felles forståelse i hva som er en god situasjon, og hvordan man kan tilrettelegge dette. Faktorer kan være at voksne må tolke konteksten, men også se barnets beste.

Potensielt gir økt kompetanse en hjelp til å reflektere over egen og andres praksis. Et solid teorigrunnlag kan sikre verdifull læring, og erfaringer med å se sammenhenger mellom teori og praksis. Spesialpedagogen beskrev arbeidet med prosjektet «barnet først», som kan bidra til kompetanseheving og felles forståelse blant personalet. Prosjektet foregår blant annet gjennom observasjoner. En kan anta at observasjoner av voksne kan gi både muligheter og begrensninger. Det kan bidra til en bevisstgjøring på sin egen rolle og praksis, men også hindringer fordi personalet kan oppføre seg annerledes. Under observasjoner kan barnehagepersonalet sannsynligvis vise sine beste egenskaper, dermed kan en slik observasjon gi urealistiske funn og barnehagehverdagen kan fremstilles som unaturlig. Det er ikke til å unngå at en barnehagehverdag er hektisk. Det er viktig å ikke være redd for å se og reflektere over sine egne svakheter (Drugli, 2017).

Mentalisering er et hovedfokus i relasjonskompetansen (Killen, 2017). Mentalisering gir grunnlag for sunne relasjoner, men hva vil det si å ha sunne relasjoner? En kan anta at mentalisering er med på å skape mening i motgang, det handler om å bevare et positivt perspektiv, å erfare mestring, være fleksibel og kunne være åpen om og dele følelsesmessige forhold. Disse egenskapene hos barnehageansatte kan antakeligvis bidra til å ivareta små barns tilknytningsbehov. Tenkelig er mennesker forskjellige med hensyn til mentaliseringsevne. De fleste klarer å ta et annet menneskes perspektiv, mens andre strever med å forså seg selv og andre. Personer med nedsatt sosial fungering, kan ha hemmede mentaliseringsevner. Uansett hvilke mentalisering erfaringer et menneske har, kan det ha en sammenheng med de «indre arbeidsmodellene» som John Bowlby trekker frem. Omsorgsgiveres atferd kan være med på å skape uheldig utvikling hos barnet (Drugli et al., 2018). Potensielt kan mennesker som har en god mentaliseringsevne lytte og forstå til barns, kollegaer samt foreldrenes følelser og meninger. Forutsetningene for at en slik evne synliggjøres hos mennesket, er når de har etablert gode erfaringer tidlig i livet. Tilfeller som ikke opplever dette i barndommen kan prekes med en uforutsigbarhet i møte med tilknytningsrelasjoner. Mentalisering kan antakeligvis gi en følelse av å være aktør i eget liv, fordi det gir eierskap og ansvarlighet for egne handlinger og valg. I tillegg hvordan trygge og utrygge tilknytningsmønstre predikerer i egen mental helse.

Alle informantene fremmer arbeidet med å ivareta små barns følelser, og tillatte at de små er lei seg. Dette kan ses i sammenheng med det Drugli et al., (2018) beskriver om affektinntoning. Det er ingen teoretikere som skriver om avledning, men Melvold og Øverenget (2015) skriver det er viktig at voksne anerkjenner barns følelser. Noen kan tro at avledning er en effektiv og god metode, for å få barns fokus på noe annet enn å gråte. Barn kan føle seg avvist og oppleve at deres reaksjonsmåter er feil. Det gir signal til barnet om at det ikke kan stole på og lytte til følelsene sine. Noen barn kan ignorere dem helt, det er uheldig fordi følelser informerer voksne om hva barn trenger.

Potensielt er liten grad av avledning ikke farlig, men hvis det forekommer i lengere periode, kan det ha uheldige konsekvenser for barnet. Barn som opplever avledning kan fortære bli frustrerte, engstelige eller klengete på voksne. Siden de ikke kan stole på egne følelser, søker de kanskje etter hjelp, forståelse og forklaringer til hvordan de kan

regulere følelsene sine. Sannsynligvis kan det bidra til unødvendig mye grubling og bekymringer, når ting blir vanskelig. Det kan tyde på at barn som opplever voksne som setter ord på og er sammen med dem i følelser, lykkes bedre. Barn lærer å forstå, akseptere og håndtere egne følelser, samt det kan bli lettere å gjenkjenne dem hos andre. Det er naturlig å videreføre de strategiene voksne har lært til barna, noe som Bowlby beskriver (Killen, 2017). Barn reagerer ofte på stemningen og hva som skjer rundt dem. Følelser er ikke farlige, men en kan anta det er farlig å undertrykke dem. Viktigheten er å finne roen, evne til å gi trøst, etablere gode opplevelser og ha tilstedeværelse sammen med de små barna. Et eksempel fra egen praksis:

Det er leveringssituasjon i barnehagen og mor skal gå mens barnet gråter. Mor prøver å få barnet til å slutte å gråte, ved å avlede det bort fra følelsen med å si at det blir gøy å feire bursdag i barnehagen i dag. Barnehageansatte tar imot og fortsetter der mor slapp, med å si hva har du lyst til å gjøre. Barnet fortsetter å gråte selv om den voksne kommer med nye spennene tilbud.

Hvordan kan mor, barn og barnehageansatt opptre i en slik situasjon?

Mor kan si: «uff da, jeg skjønner godt at du blir lei deg når jeg skal gå, men mor må på jobb. De voksne i barnehagen skal passe på deg til jeg kommer og henter deg etter fruktmåltidet».

Barnehageansatte kan si: «du ble lei deg når mor gikk, det forstår jeg godt. Jeg skal passe på deg. Kom så skal du få sitte litt på fanget mitt».

I Tabell 2 beskrev spesialpedagogen viktigheten av stabilitet, noe som Drugli (2017) setter søkelys på med primærkontaktmodellen. Innenfor sunne relasjoner kan en tenkelig fokusere på stabile relasjoner. Det innebærer barn som blir kjent med og inngår i et emosjonelt bånd, med få voksne over tid. Den voksne bør være tilgjengelig, sensitiv og tett på i gleder, men også trøste når ting er vanskelig. Spesialpedagogen vektlegger at grunnlaget for å kunne reagere i vonde stunder, skjer i de gode stundene. Tenkelig er måten voksne i barnehagen prater og forholder seg til barn på, bidrar til hvorvidt barn får tro på at de er verdt noe. Ingen barn vil utvikle et godt selvbilde og tro på seg selv, hvis de ikke får anerkjennelse fra voksne. Tidlige stabile relasjoner kan antas å gi barn robusthet og økt mulighet til å inngå i gode relasjoner senere i livet, for eksempel i skolen. Enkelte kan synes primærkontakt-prinsippet blir for ressurskrevende, og har heller fokus på at barnet skal bli kjent med alle voksne. Slik kan sårbarheten minskes, om primærkontakten er borte. Derimot kan små barn synes det er krevende å bli kjent med alle i personalet på en gang, spesielt hvis det er store avdelinger eller grupper med mange voksne og barn. En god blanding mellom primærkontaktprinsippet og at barnet skal bli kjent med alle er tenkelig nødvendig. Hensikten med en primærkontakt er at han/hun skal følge barnet i alle hverdagssituasjoner. Derimot er det viktig at primærkontakten jobber naturlig og tidlig med at barnet skal bli kjent med andre voksne og barn. Hvis det lille barnet blir avhengig av den voksne, kan barnet bli klengete og ikke ha behov for å utvikle vennskap. Antakeligvis kan det medføre til en uheldig utvikling. Barnehager som skal ivareta små barns tilknytningsbehov, anses en primærkontakt som viktig. Hvordan kommer man fram til denne personen? Er det barnet som skal bestemme hvem det søker kontakt til, eller skal personalet ta valget. Tenkelig er det nødvendig å ha en plan til det første møtet. Voksne bør også være åpne for å bytte kontaktperson, hvis barnet gir uttrykk for det.

Spesialpedagogen og barnehagelærer vektla at det er viktig å la barn få nok tid. Pedagogisk psykologisk rådgiver fortalte at barnehagepersonalet må ha grunnkompetanse og de ressurser som trengs, for å gi barn den tiden de trenger. En forutsetning for å ivareta små barns tilknytningsbehov er at barnehagen oppfyller bemanningsnormen (Utdanningsdirektoratet, 2018), dette synliggjør også Thomas Nordahl i sin rapport (Nordahl, 2018). En oppfylld norm gir antakeligvis tettere oppfølging av barna, lavere sykefravær, enklere å drive kompetanseheving og større faglig stolthet. Potensielt er det ikke nok at bemanningsnormen skal holdes, men det er også nødvendig at den pedagogiske bemanningen er tilstede. Kompetente fagfolk gir veiledning, støtte og motivasjon for at barn skal kunne leke, utvikle seg og trives. Tidlig innsats starter allerede her (Kunnskapsdepartementet, 2018). Derimot viser det seg at over tid er det flere barnehager som ikke oppfyller pedagognormen (Nordahl, 2018). I dagens samfunn er det barnehageansatte som ikke har utdanning, og dermed er pedagogisk leder på dispensasjon. Potensielt kan dette hindre en kompetanseøkning i barnehagene, og en uheldig opplevelse og utvikling for barna.

Det kan tyde på at økt kompetanse gir et godt kvalitetsarbeid i barnehager, som Brandtzæg et al., (2013) og Kvistad og Søbstad (2005) vektla. En kan anta at gode barnehager gjør barn rustet til et godt og meningsfullt liv som medmennesker og samfunnsborgere. Det er betydningsfullt at barnehager satser på kvalitetsutvikling, der voksne utøver respekt for barndommens egenverdi i form av lek, omsorg og læring. Barnehagetiden har sin egen verdi, og disse kan bevares og videreutvikles i form av barns opplevelser og erfaringer. Tall fra prosjektet «Blikk og barn» overrasker (Jakobsen, 2016). Verktøyene som ble brukt viser at det viktige kvalitetsarbeidet som Brandtzæg et al., (2013) og Drugli (2017) påpeker ikke oppfylles. Det ser ut til en mangelfull forståelse ved tilretteleggingen av et godt barnehage tilbud. Spesialpedagogen beskrev verdien av å bruke visuelle bilder til forståelsen mellom ord og bilde. Tiltaket opplevde ikke resten av barnehagepersonalet på som viktig. Slike innfall i henhold til planlegging og organisering, kan potensielt bidra til en uheldig utvikling innenfor kvalitetsarbeidet.

PPT inngår korte relasjoner med barna, men sier likevel at de ser mye på den tiden de er i barnehagen. Etter tilegnet erfaringer fra praksis i PPT undrer jeg meg over om de faktisk ser alt. De danner ofte inntrykk av barnet, basert på noen samtaler og korte observasjoner. Barnets dagsform har stor påvirkningskraft. PPT kan oppleve et barn innenfor normalen, men barnehagepersonalet kan tilsynelatende se noe annet i løpet av en lang dag. De danner seg et annet inntrykk, fordi de ser barnet i ulike situasjoner over en lengre periode. PPT kan risikere å skrive en rapport eller veilede foreldre, nå de kjenner barnet for lite. PPT sitt arbeid gjennomføres ulikt, så derfor kan man ikke trekke noen fasit. Allikevel overrasker det meg at PPT er så kompetente som de åpenbart sier de er. Observasjonene skjer ofte på avstand, samtidig som de snakker med andre barn fordi det skal være en naturlig setting. Får PPT med seg alt, eller går de klipp av viktige ting under den korte tiden de er i barnehagen?

Informantene synliggjør gulvets rolle, for å møte små barns tilknytningsbehov. Noe som Drugli (2017) vektlegger på, spesielt i tilvenningsfasen. En kan anta at dette er en ideell situasjon, men er det ressurser og tid i barnehagen til å tilfredsstill disse behovene. I en hektisk barnehagehverdag kan det være en utfordring, fordi å møte barns tilknytningsbehov på gulvet er situasjonsbetinget. Hvis en voksen er alene med en barnegruppe: et barn sitter på gulvet å bygge lego, en annen må skifte bleie og det er en påbegynnende konflikt mellom to andre barn. I en slik situasjon er det tenkelig at en voksen ikke kan tilfredsstill det ene barnets behov, for samvær på gulvet. Det kan være

utfordrende å se hvor denne grensen for samvær ligger. Det viktigste at de voksne er på barns nivå, for eksempel at voksne arrangerer en bord-aktivitet med en liten gruppe barn.

Drugli (2017) kompenserer hva som er avgjørende for å ivareta små barns tilknytningsbehov. Er det mulig å oppnå dette, som til tider kan være en hektisk hverdag. Basert på flere års jobberfaring i barnehager er nok tid og ressurser viktige premisser, som antas å være utfordringer i barnehager. Et eksempel er plantiden til pedagoger, der ressurser blir tatt ut av barnehagehverdagen. I dag må de fleste pedagoger sitte i sin arbeidstid å planlegge og tilrettelegge det pedagogiske arbeidet. En mulighet er hvis pedagogene kunne fått betalt for å gjøre denne jobben hjemme, spesielt under de sårbare periodene i barnehagen. Dette er et økonomisk spørsmål, som sannsynligvis kunne bidra til at alle voksne er tilstede under en stressende hverdag. Teori ser tilsynelatende flott og bra ut på papiret, men er det gjennomførbart? Realiteten er at voksne må være på jobb, hvis teorien skal være praksis mulig. Erfaringer tilsier at høsten og vinteren er mer sårbare perioder enn vår og sommer, fordi det er i disse periodene det er mest sykdom blant voksne i barnehagene. Gode rutiner og struktur på hverdagen er faktorer som tenkelig bør etableres, uansett lavt eller høyt sykefravær. Arbeidsmoral henger sammen med grad av trivsel på arbeidsplassen, som innebærer at man føler en bidrar med det man kan. Moral har potensielt en avgjørende rolle for å oppnå lavt sykefravær, og muligheter for å gjennomføre et godt pedagogisk tilbud til barna.

Dagens Covid-19 situasjon er et eksempel på at det har skjedd forandringer i barnehagehverdagen. Deriblant en voksen tilstede med en liten barnegruppe, der voksne må ivareta små barns behov, i forhold til strenge smittetiltak. Pandemien har satt begrensninger for det framtidige arbeidet i barnehagen, der voksne i liten grad kan være på gulvet med et enkelt barn. Den voksne bør ha overblikk, se og tilfredsstillende alle barna i barnegruppen. Derimot er det viktig å ta forbehold om barns oppbygging av de indre arbeidsmodellene, som Bowlby peker på. Hvis et barn trenger voksenkontakt for å føle seg trygg, må barnehagen innfri dette. Voksne som tilrettelegger for gode tilknytningsprosesser, er derfor avgjørende.

Til gjengjeld er det også positive faktorer med Covid-19. Deriblant gir det muligheter for voksne å være mer tilstede, fordi barnehager har et avgrenset område for hver barnegruppe. Det er vanskelig å snakke over hodene på barna under smitteverntiltakene, fordi det kun er en voksen tilstede med sin barnegruppe. Det er ikke til å unngå at voksne snakker sammen i en utetid, men det kan gjøres imens man er sammen med barna i en sandkasse. Det er sårbart hvis voksne ikke har samme holdning, og ser verdien av å være tett på barna. Det er naturlig, fordi voksne er forskjellige og gir barn ulike opplevelser. En kan anta at voksne må fange barns oppmerksomhet og være kreative, for å skape en god pedagogisk og meningsfull dag for barna.

I følge et innslag fra Dagsrevyen 24.05.2020 hevdet tidligere SV politiker, psykolog og kvinnesaksforkjemper Torild Skard at smitteverntiltakene skaper bedre rammer for barna. Når barnet kommer i barnehagen om morgningen møter det den samme voksen, som har ansvar for barnet hver dag samt små barnegrupper. Skard har fulgt de store endringene i samfunnet de siste månedene, og mener at arbeidslivet, politikere og familier må ta lærdom av Covid-19. Det har blitt bedre betingelser rundt forholdet mellom arbeidsliv og hjem enn før, der man kan kombinere jobb og omsorg for barn i større grad. Slik organisering kan skape gode oppvekstvilkår og bedre tilknytningserfaringer for barna. Samfunnet forsømmer de første 1000 dagene av små

barns liv (NRK, 2020). Ifølge Skard får ikke barn gode nok tilknytningserfaringer i dag, med de nære omsorgspersonene. Pandemien kan bidra til samfunnet tenker på nye og bedre måter. Det er ønskelig at den nye barnehage hverdagen har kommet for å bli. Når det først skulle etablere seg en pandemi i landet, er det viktig at samfunnet kan lære av de positive erfaringene (NRK, 2020).

Smittevernstiltakene sier at barn skal være mye ute i løpet av en barnehagedag. Det er viktig at barn opplever varierende miljøer i barnehagehverdagen, slik at de får ulike erfaringer og opplevelser som kan bidra til en innholdsrik dag. Det handler om å se barns behov og ikke voksnes behov. De fleste voksne synes det er behagelig å være ute i frisk luft, spesielt når været er fint. Basert på egne erfaringer blir det en lang dag for de yngste barna å være ute i 8-9 timer om dagen. De blir fort mer slitne fordi de opplever mye på et stort uteområdet. Det kan gå utover humøret og evne til å være i et sosiale fellesskap sammen med venner. Det er andre ting man kan gjøre inne enn ute, for eksempel mer pedagogiske aktiviteter som innebærer språkstimulering, finmotorikk og læring. Opplevelsen av smittevernstiltakene er tenkelig væravhengig og graden av foreldresamarbeidet. Hvis været er dårlig med mye regn, er det ikke like tilfredsstillende å være ute i en halv dag for eksempel. De fleste barnehagene har kortere åpningstider, derfor er det viktig at foreldre leverer og henter barna innenfor disse tidene. Som jeg beskrev i teorien mener Richard Bowlby at små barn ikke bør ha lange dager i barnehagen. Kortere åpningstider i barnehagen med følge av pandemien kan minske dette utfallet. Egne erfaringer tilsier at det er denne aldersgruppen som er lengst tid i barnehagen. Dette er en motsetning i henhold til hva teorien hevder. Det er ofte mer belastende å ha de små barna hjemme, enn de eldste. Små barn krever mer av voksnes oppmerksomhet, mens de litt eldre kan være mer selvstendige. Sannsynligvis kan Covid-19 bidra til et lavere sykefravær, fordi hver barnegruppe er avhengig av at den voksne kommer på jobb. Selv om man skal være hjemme når en har symptomer, kan terskelen for å komme seg på jobb bli lavere. Under dagens situasjon er det mindre plikter og gjøremål, som kan bidra til at voksne har tid og ønsker å gjøre alt for at barna i sin egen gruppe får den beste dagen.

For å ivareta små barns tilknytningsbehov, legger teoretikerne mye vekt på det samme. Det innebærer blant annet viktigheten av nære og omsorgsfulle voksne i barnehagen. Det kan tyde på hvis man har trygge foreldre så er det enklere å få trygge barn, fordi foreldre kan påvirke barnet i en positiv eller negativ retning. For eksempel overbeskyttende foreldre kan gi utrygge barn. Både Drugli (2017), Brandtzæg et al., (2013) og Ahnert et al., (2006) snakker om utrygge barn, stress og hvor viktig det er med trygg tilknytning som forebygging. En fellesnevner for både flere av teoretikerne og deltakerne, er viktigheten av trygghet for å oppå samspillslæring og strategier for å være sosial med andre barn. Det krever trygghet i bunnen, dette synliggjør trygghetssirkelen (Brandtzæg et al., 2013). Hvis et barn er trygg med sin primærvoksen så er det lettere å bli trygg på andre barn og voksne.

Tenkelig kan kompetente barnehageansatte, fremme barns muligheter for å undersøke og mestre verden. Pedagogisk psykologisk rådgiver og Nordahl (2018) bistår disse forutsetninger som fundamentale, som bidrar til at det pedagogiske innholdet i barnehagene erkjennes. Erfaringer som jeg har tilegnet meg i barnehagen tilsier at det er mange pedagogiske ledere som er midlertidig eller varig på dispensasjon. Begrensninger kan oppstå fordi de nødvendigvis ikke har kompetanse om betydningen av en sensitiv voksen eller tilknytningsteorier. Slike faktorene bør opprettholdes for å kunne ivareta små barns tilknytningsbehov. Barna kan dermed få mangelfull trygghet eller lignende

uheldige utfall. Slik organisering fremtrer for å kunne oppnå pedagognormen i dagens barnehager.

Tilvenningsperioden er ofte en sensitiv periode for barna og foreldrene (Drugli, 2017). Under oppstart er en ettåring ikke nødvendigvis sårbar, som kun har behov for nære voksne og rolige aktiviteter innenfor trygge rammer. En utforskertrang og et daglig behov for å mestre nye ferdigheter er tenkelig mer fremtredende. Barnehagens prinsipp om lukkede dører kan hindre barns muligheter til å utvikle seg. En kan anta at hvilke praksiser som etableres i tilvenningsperioden, skaper betingelser for hvilke posisjoner barna tilegner seg. Hvis barnet sitter på et fang store deler av dagen, og ikke får nok støtte og rom til å være utforskende kan det utvikle utrygghet, som Brandtzæg et al., (2013) benevner de ambivalente barna. Det kan tyde på at tilvenningsperioden er rik, og inneholder mer enn voksne som er på gulvet med åpne armer og et trygt og godt fang. Tilstedeværende voksne som tilpasser seg og tør å utfordre seg selv bidrar til at små barn blir ivaretatt. Å ta hensyn til barns premisser, kan antas som viktig for å følge barnet og dets utforskertrang. Potensielt bør voksne tilby barn en meningsfull hverdag, gjennom varierte miljøer og aktiviteter både inne og ute, allerede fra første dag.

Tabell 3 fokuserte barnehagelæreren på de hverdagslige rutinene i barnehagen, deriblant oppstartsamtalet med foreldre som Brandtzæg et al., (2013) viser til. Tenkelig kan denne samtalen legge til rette for gode tilknytningsprosesser for barnet i barnehagen. Hvis mulig kan det være relevant at samtalen forekommer før barnet starter, fordi den bidrar til en nyttig forberedelse for barnehagepersonalet som kan føre til trygge foreldre. Hvis oppstartsamtalet skjer under barnehagestart, får ikke personalet like god tid til forberedelser av en trygg tilvenning, for det enkelte barns behov. En kan tyde på at barnehagene som regel har et standard spørreskjema som de følger. Slike spørsmål skal bygge relasjoner og legge til rette for et godt opphold i barnehagen, med hensyn til barnets beste. Spesialpedagogen og pedagogisk psykologisk rådgiver synliggjorde viktigheten med å ha samme forventninger til alle barn uansett funksjonsnivå. Et standard oppstartskjema kan oppfylle kravene, fordi foreldre får de samme spørsmålene og barnehagen kan legge til rette for vært barn. Samtalene er tenkt for samtlige barn, derfor er det en nytteverdi at utvekslingen ikke finner sted på grunnlag av utrygge bekymringer. Det innebærer spørsmål som inngår i familiens økonomi, eventuelle medisiner hos foreldre eller om barnet har vært vitne til eller opplevd vold eller traumer. Slike avhandlinger har derimot ingen hensikt i forbindelse med en oppstartsamtale. Hvis påstandene er kritikkverdige, både med hensyn til barnets og hjemmets rett til personvern, kan ønsket om en tillitsfull samhandling potensielt endres til gjensidig mistenksomhet. Innholdet og formen på samtalen bør tenkelig være preget av en samlet faglig og etisk refleksjon mellom begge partnere.

Deltakerne beskrev at gode tilknytningsprosesser kan oppnås gjennom gjentatte, pålitelige og trygge samspill. Dette synliggjør Brandtzæg et al., (2013) og Drugli, (2017). Forutsigbarhet kan skapes gjennom rutiner. Tenkelig er disse med på å strukturere tiden for små barn. Viktige premisser for å kunne oppnå slike rutiner er en god organisering og struktur på hverdagen. En barnehage med mangelfull rutiner kan potensielt medføre at dagen blir mindre oversiktlig for barna, som igjen kan ha en negativ innvirkning på å etablere trygghet og trivsel. Rutiner bør bli dannet på bakgrunn av barnegruppens behov, her er det viktig at personalet tar hensyn i det pedagogiske arbeidet. Små barnegrupper var noe barnehagelæreren vektla, fordi det antas i små grupper skapes tilhørighet og trygghet. Det er større muligheter for at personalet kan være emosjonelt tilgjengelig for alle barn. Derimot kan store barnegrupper tenkelig føre til kaos,

uoversiktlige prosesser og stress hos både barn og voksne. Rutiner hjelper å holde orden i hverdagen, men samtidig er det nødvendig å kunne endre på rutinene, dersom det er naturlig eller hvis noen rutiner er bedre tilpasset til andres behov eller forventninger. Rutiner er viktig, men det er like viktig å være fleksibel i en barnehagehverdag.

Det er motsetninger mellom barnehagelærer og pedagogisk psykologisk rådgiver. Barnehagelæreren opplevde at de har god tid, der pedagogisk psykologisk rådgiver erfarte mangler hos barnehager. Det kan ha en sammenheng med at PPT kommer utenfra og får et kort overblikk på hverdagen, mens barnehagelæreren jobber i større grad med det pedagogiske innholdet bak hver situasjon og dermed går mer i dybden. En viktig forutsetning for trygge rammer i en barnehagehverdag, er tenkelig at voksne må være tilstede på jobb. Fravær av personalet kan gjøre hverdagen utfordrende, der rutiner må følges opp samt barna må ivaretas på best mulig måte.

Hvordan er det mulig å oppnå gode tilknytningsprosesser? PPT fremhevet begrepet om reflekterende kultur i barnehagen, som Brandtzæg et al., (2013) viser til. Tenkelig kan en åpen kultur bestående av et positivt klima, resultere til en autoritativ voksenstil (Størksen et al., 2014). Det inngår beskrivelser av varmen i relasjonen mellom barn – barn, barn – personale og mellom involverte voksne. Et positivt klima innebærer at barn og personale er entusiastiske, ler sammen, smiler og viser hverandre respekt. Varme, tydelige og anerkjennende voksne kan gi barn støtte i sin sosiale utvikling og motivasjon for å lære. Et eksempel er spesialpedagogens eksempel om å gi barn kun to valg.

Potensielt kan et personalet som er trygge på hverandre, vise ærlighet uansett situasjon. Skillet mellom person og sak, ser jeg på som viktig i arbeidet for å reflektere over egen praksis. Det innebærer at man tør å stille spørsmål om arbeidsmetoden til kollegaer, uten at mennesker blir fornærmet. Et eksempel er arbeidet med relasjonsskjemaer, som pedagogisk psykologisk rådgiver beskriver. Hvis slike skjemaene skal være til hjelp, er det nødvendig at barnehagepersonalet tar seg tid til å gjennomgå og reflektere nøye sammen, for eksempel på et avdelingsmøte. Det gir muligheter for å etablere forståelse av hver fargekode, samt åpne opp for begrunnelser til den valgte fargen.

Barnehagelæreren viste til et forbedringspotensial for deres måltidsituasjon. Hun la til at voksne bør snakke sammen med barna under måltid og ikke med andre voksne. Samtale med barn gir en meningsfull situasjon, motsetning til overordna samtaler mellom voksne som kan føre til en uoversiktlig situasjon. Tenkelig er en reflekterende kultur viktig for å videreutvikle trygge samspill, relasjoner samt en forutsigbar hverdag. Forutsetninger for et positivt klima er fravær av et negativt klima. Dette handler om utrygghet i form av streng stemme, sarkasme, manglende respekt, irritasjon eller sinne vist av personale eller barn, for eksempel gjennom himling med øynene. En kan anta at mennesker er forskjellige og har ulike terskel for hvor mye man tåler og hvordan man reagerer, som er viktig at personalet har respekt for.

Som jeg viste i teorien om «fremmedsituasjonen» av Mary Ainsworth og Bowlby (Killen, 2017), er det potensielt nødvendig å ikke trekke noen konklusjon, om at barnet føler tillitt eller mistillit på bakgrunn av en levering eller henting. Det er betydningsfullt å observere slike situasjoner over tid, fordi barn er forskjellige. Foreldre kan ha en stresset morgen fordi de skal rekke jobben, men det tyder ikke på at barn opplever utrygghet hjemme. Det kan også ha en motsatt virkning, selv om ikke barnet opplever gjensynsglede, betyr det ikke nødvendigvis at barnet ikke har det bra med foreldrene. Tenkelig bør barnehagepersonalet observere de nevnte situasjonene over tid, og

reflektere med kollegaer og foreldre, før en trekker noen fasit. Derimot er det viktig å rette oppmerksomhet, ta tak og gripe inn hvis nødvendighet.

I Tabell 4 anser barnehagelæreren vennskap som et forebyggende arbeidet i barnehagen. Hun trakk fram relasjoner mellom barn som et hoved-premiss for å ivareta små barns tilknytningsbehov. Vennskap er stimulerende for barns utvikling, derfor overrasker det meg at kun barnehagelæreren vektla dette. Derimot synliggjør spesialpedagogen og pedagogisk psykologisk tjeneste voksnes ansvar og vilje til å anvende kjærlighet, som kan legge til rette for barns vennskap (Melvold & Øverenget, 2015). Potensielt kan vennskap bidra til tilhørighet, meningsskaping, trivsel, humor og glede gjennom å fantasere, kommunisere og utforske sammen. Vennskap synliggjøres ofte gjennom leken og deltakelse i samme aktivitet. Sang og regler kan gi en lyttende atmosfære (Killen, 2017). Slike samspill kan skape samhold i gruppen, som tenkelig er sentralt for barns emosjonelle og sosiale utvikling. Begrepet kjærlighet er avgjørende for at barnehagepersonalet og foreldre anerkjenner og søker muligheter for å fremme vennskap. Voksnes nærvær og tilgjengelighet i barns lek, kan synliggjøres ved å støtte barn i møtet med andre barn, gi dem gode vilkår for lek, voksne som er tett på og tar leken på alvor, løfter potensielt frem barns empatiske og sosiale handlinger. Selv om Melvold og Øverenget (2015) peker på voksnes evne til å gi kjærlighet, kan en anta å supplere at små barn også har muligheter til å iverksette vennskap blant seg. For eksempel å løpe frem og tilbake i gangen, er en naturlig samværsmåte mellom små barn. Likevel er det sentral å ikke ta barns vennskap som en selvfølge, fordi barn trenger kunnskapsrike voksne som støtter dem i å bygge og bevare vennskskapsrelasjoner. Det kan tyde på at vennskap mellom små barn gir inkludering og skaper sosial ro, som kan bidra til å etablere varig trygghet. Små barn som ikke inngår i relasjoner med jevnaldere, eller som ikke opplever gjensidighet, kan utvikle anspenthet, usikkerhet og uro som potensielt er uheldig for barns vekst. Man kan stille spørsmål til barnehagens rom og rammer for å vedlikeholde vennskap, her inngår tid som et viktig premiss. Barnehagen er ofte styrt av klokken, og det kan tenkelig hindre i å gi barn rike opplevelser i vennskskapsrelasjoner. Små barns aktivitet er ofte preget av hit- og dit-bevegelser som synliggjør ulike former av gester, for eksempel kroppsspråk, mimikk, latter og lignende. Kanskje barnehagepersonalet og foreldre kan i større grad anerkjenne verdien av åpne og fleksible vennskskapsrelasjoner. Forskingen blikk for barn fremhevde at det er mindre fokus på de estetiske fagene, og større fokus på læring i dagens barnehager (Jakobsen, 2016). Dette viser Størksen et al., (2014) som et uheldig bruk av perspektivtaking. Tenkelig kan barnehagen ta de estetiske stundene for gitt, og tenke at konkrete leketøy er mer verdifullt. Spontanitet i små barns kultur, kan gi varierende og sosiale erfaringer.

Spesialpedagogen vektla å ruste barn til videre liv og gjøre dem motstandsdyktige som et forebyggende prinsipp. Viktige faktorer er å øke barns selvstendighet og å etablere følelsen av å mestre. PPT ser til gjengjeld verdien av at voksne har et realistisk syn på barn, for å fremme et forebyggende arbeid i barnehagen. Barnehagelæreren trakk frem faglige redegjørelser på alle valg som tas, og et systematisk arbeid med Rammeplanen som forutsetninger for et slikt arbeid. Det er oppsiktsvekkende at Kvistad og Søbstad (2005) ikke påpeker barnehagens arbeid med rammeplanen som et viktig fundament i kvalitetsarbeidet. Rammeplanen er et støttemateriell til barnehagene (Utdanningsdirektoratet, 2017). Potensielt bør barn oppleve robuste miljøet, for å fremme motstandsdyktighet og livsmestring. Livsmestring innebærer at barn får muligheter til å lykkes, men også å mestre livet i nedoverbakker gjennom oppveksten. En kan anta at barn tåler belastninger ulikt, noen tåler belastninger bedre enn andre og omvendt. Det handler om å bygge en grunnmur for barns utvikling. Voksnes evne til å gi

barn omsorg en avgjørende rolle, som kan gi motstandsdyktighet. Hvis ikke barn opplever omsorg, kan det medføre til uheldig utvikling. Til gjengjeld kan grunnmuren bearbeides, en forutsetning er å identifisere sprekkene men det krever mer energi. Antakeligvis kan voksnes hjelp i motgangen gi sterkere barn. Barn trenes til å bli mentalt robuste, det er sjelden en medfødt egenskap. Barns alder 0-3 år særlig påvirkbar for stimuli (Drugli, 2017).

Barnets tidligere samspillserfaringer virker sannsynligvis på stimuli og til bedre kvalitet, som kan gi et bedre grunnlag for videre utvikling av hjernen. Barn som ikke opplever at livet går opp og ned, har tenkelig vanskeligheter med å lære å håndtere livet. For eksempel gjør det vondt å bli avvist i lek, her må voksne møte barna med veiledning og støtte. Et barnehagepersonale som er emosjonelt tilgjengelige, som ser og bekrefter vært barn, kan sannsynligvis gi dem en følelse av å bli sett, møtt og forstått. En kan anta at tilgjengelighet gir gode vilkår for å fremme barnets tilknytning og utvikling. Uten hjelp og omsorg fra den voksne får sannsynligvis ikke barnet god nok kontakt med sine egne følelser, og den roen til å bli selvstendige og å håndtere motgang. Det er viktig at barnehagepersonalet jobber med organiseringen og strukturen i hverdagen, slik at voksne kan gi emosjonell støtte til barn. Det er ingen overraskelse at tid er en aktuell utfordring i barnehagene, og det understreker alle informantene. Bevisste voksne og en bemanningsnorm som oppfylles kan tenkelig bidra til mer muligheter.

Gjennom leken utvikler barn seg (Killen, 2017). Spesialpedagogen beskrev at egenskaper som selvstendighet og mestring er noe barnehagen jobber med. Tenkelig kan barn ta med lekerfaringer for å takle det videre livet. Titt-tei-leken er populær for små barn, fordi den handler om å få bekræftelse og en felles nærhet. En emosjonell voksen blir like glad hver gang barnet titter frem, og det kan føre til en økt trygghet og selvfølelse til barna. Noen barn kan synes denne leken er skummel, her er det viktig at voksne tilpasser stemmeleie og tonefallet. Fantasi og rollelek kan bidra til å trene barn til å bli robuste, fordi dette gir barn kunnskap om sosiale relasjoner og behovet de har for selvfølelse. Gode tilknytningserfaringer anses som en av de viktigste forhold for barns utvikling og vekst. Barn som blir møtt på en trygg måte i barnehagen, vil sannsynligvis lettere ta kontakt med en voksen senere i livet hvis det føler på motgang. Trygg tilknytning er tenkelig ingen garanti for god psykisk helse, men er en beskyttende og vekstfremmende faktor.

Videre i Tabell 4 trekkes det frem hvordan barnehagepersonalet kan skape en trygg sammenheng mellom hjem og barnehagen, noe som Drugli (2017) og Brandtzæg et al., (2013) beskriver i et foreldresamarbeid. Et slik samarbeid kan tenkelig være forebyggende for å skape en felles forståelse og gjensidighet til forventninger. Barnehagen har plikt til, men også stor nytte av å samarbeide med foreldre og det trer frem i rammeplanen (2017). En kan tyde på for å ivareta små barns tilknytningsbehov er det viktig med et godt foreldresamarbeid, dette for å kunne sikre at alle barn har lik mulighet for læring og utvikling. Et foreldresamarbeid preget av ydmykhet og respekt, sørge for at foreldre og barn blir sett under leveringen og henting. Et barnehagepersonal som har tid til å informere foreldre hvordan barnets dag har hvert, er til stor nytteverdi. Tenkelig er det inntrykket barn og foreldre går fra barnehagen med, som de kommer tilbake med neste dag. Den avsluttende samtalen på dagen, kan bidra til inspirasjon til samtalen med foreldre og barn på vei hjem, og en forståelse til barnets reaksjoner senere på dagen eller kvelden.

Jeg stiller spørsmål til om barnehagepersonalet bruker tiden sin fornuftig? Det er delte meninger om dårlig tid i barnehagene. Barnehagelærer fortalte at det er morsomt når foreldre har god tid og er interessert i å snakke med personalet. Jeg undrer meg over ordet «morsomt», dette kan være en uheldig formulering av informanten. En kan anta det er viktig å skille mellom privatsnakk og snakk om barnet. Dette handler i stor grad om å være profesjonell i yrket sitt. Det er fremtredende at personalet er hyggelige og imøtekommende med foreldre, og kan prate med dem for å bli bedre kjent, uten at det blir for privat. Potensielt kan det være motsetninger mellom barnehagelærer og Brandtzæg et al., (2013) i henhold til dette synspunktet. Hvis en barnehageansatt står i garderoben og snakker med foreldre om uvesentlige temaer, har ikke denne ansatte et fang ledig eller øyne på avdelingen. Sannsynligvis er det ulikt hvor grensen går. Det viktigste er å være bevisst på dette, og tørr å ta slike samtaler med personalet, der man redegjør sammen om sin egen praksis (Drugli, 2017). Foreldre kan fort danne seg et førsteinntrykk når de kommer inn på avdelingen, som antall barn, hvilken lek og volumet på barnegruppen. Disse faktorene kan tenkelig bidra til hvordan starten på dagen blir for foreldre og barn. Lav bemanning på morgningen og mange barn, kan bidra til å forsterke negative faktorer. Derfor er det viktig at barnehagen har god struktur, som forhindrer uheldige elementer.

6 Konklusjon

Jeg har i denne masterstudien brukt semi-strukturert intervju som metode for å besvare følgende problemstilling: «Hvordan ivaretar barnehagen små barns tilknytningsbehov og hvordan kan barnehagen være en forebyggende arena?»

Utvalget bestod av en barnehagelærer, en spesialpedagog og en pedagogisk psykologisk rådgiver i PPT. Med denne bredden av informanter ønsket jeg å få økt kompetanse om små barns tilknytningsbehov, og hvordan fenomenet tilknytning kan være et forebyggende prinsipp i barnehager. Jeg håper at studien kan gi økt samarbeidsmuligheter mellom disse tre arenaene for å minske kvalitetsforskjeller i barnehager.

Under oppsummerer jeg svarene på de tre hovedtemaene i oppgaven, 1) tilknytning, 2) små barns tilknytningsbehov og tilknytningsprosesser og 3) barnehagen som en forebyggende arena. Temaene tar for seg tre ulike synspunkter ved informantenes erfaringer, og som samlet gir svar på problemstillingen. Deretter beskriver jeg konsekvenser av studiens funn, og hva som vil være viktig i videre arbeid og forskning.

Hva innebærer fenomenet tilknytning?

Ut fra deltagerens erfaringer er trygghet det viktigste. Her inngår gode relasjoner som en nødvendig faktor. Barnehagelæreren la vekt på relasjoner mellom barnehageansatte og barn, der spesialpedagogen og pedagogisk psykologisk rådgiver synliggjør mer foreldre og barn relasjonen. Alle mener at barnets første leveår sammen med foreldre skaper et grunnlag for videre utvikling i barnehagen. Det er derfor betydningsfullt med sensitive relasjoner, i en tidlig fase av barns liv. Trygghet er kjernen i tilknytningsrelasjoner. Barnehagepersonalet bør ha kunnskap i hva som kjennetegner utrygge relasjoner, dette for å kunne skape trygge relasjoner. I et slikt arbeid er det viktig å ta barns verbale og nonverbale uttrykk på alvor. Teorien trygghetssirkelen vil jeg trekke frem som en sentral del av barnehagearbeidet. Målet for teorien er å vise omsorgspersonenes ansvar for å fremme sunn og god tilknytning, slik at barn blir trygge og robuste. Når barn opplever støttende og trygge voksne, erfarer de samtidig å være utforskende og selvstendige. Barn vet at hvis utfordringene blir for store i miljøet, er det voksne som er tilstede og tar imot barnet, anerkjenner dets følelser og gir videre veiledning.

Hvordan ivaretar barnehagen små barns tilknytningsbehov?

Små barn har to tilknytningsbehov, behovet for beskyttelse og omsorg og behovet for å utforske og mestre verden (Brandtzæg et al., 2013). Deltakerne beskrev voksne som har evne til å gi omsorg og kjærlighet til de små barna, er sentrale egenskaper, for å kunne skape samspill, tillitt og glede. Kjærlighet og omsorg synliggjøres i alle hverdagssituasjoner i barnehagen, for eksempel hvordan voksne forholder seg til barn, der man har et fang tilgjengelig eller stryk på ryggen, eller i forbindelse med stell, måltid og lek. Prosessene i barns utvikling og hvilke faktorer som påvirker, er forskjellig fra individ til individ. John Bowlby sin beskrivelse av «indre arbeidsmodeller», har en betydelig rolle når barnehagepersonalet skal bli kjent med barnet. Det innebærer om barnet har opplevelser og erfaringer med sensitive og trygge voksne, som gir grunnlag for senere relasjoner barnet inngår i. Kompetanse innenfor temaet tilknytning er

avgjørende for å kunne ha vilje og lyst til å bidra i tilknytningsarbeidet. Det handler om å ha felles forståelse, erfaringer og kunnskaper om hvordan man skal ivareta små barn. Et profesjonell personale diskuterer hva og hvordan barnehagen kan oppnå en trygg situasjon, og hvilke barn som kan være utrygge og dermed trenger ekstra oppfølging. Voksne som er emosjonelt tilstede i barns sårbare men også gode situasjoner, legger grunnlag for å kunne håndtere barns tilknytningsbehov. Barns følelser viser ofte hva barn trenger, alt fra et trygt fang til oppmuntrende ord. Derfor er det viktig å ta barns følelser på alvor, og ikke avlede med andre ideer. Et barnehagepersonell som reflekterer over egen praksis og som ikke er redd for å se egne svakheter, samt å motta konstruktiv kritikk, er forutsetninger for å kunne ivareta små barn, og tilrettelegge for gode tilknytningsprosesser. Faktorer for å kunne oppnå dette kan være gjentatte, pålitelige samspill gjennom en forutsigbar hverdag, som innebærer god organisering og struktur på hverdagen. Barnehagen er en annerledes og ny arena for små barn, som gir mange inntrykk i løpet av en dag. Derfor er gode rutiner nødvendig for å etablere trygghet og trivsel. Et premiss for å skape gode tilknytningsprosesser, er et barnehagepersonell som ser barnegruppen som en helhet, der barns behov og ønsker blir hørt på best mulig måte.

En suksessfaktor for å ivareta små barns tilknytningsbehov er evne til å mentallisere. Det innebærer voksne som har egenskaper til å møte og fortolke egne og andres handlinger som meningsfulle ytringer. Det har en sammenheng med empati, deriblant evne til å sette seg inn i andres følelsesliv, samt bruke egne erfaringer og andres uttrykk til å oppfatte hvordan en annen har det. Evne til å ta et annet perspektiv er en avgjørende del av den sosiale kompetansen, for å kunne mestre verden og danne sin egen identitet. En må ta i betraktning at mennesker er forskjellige, noen har evne til å lytte og forstå et menneske, mens andre strever og må jobbe med dette.

Stabilitet blant personalgruppen er en annen sentral faktor, for å kunne ivareta små barn og tilrettelegge for trygge tilknytningsprosesser. Barn som starter i barnehagen har behov for en primærkontakt/tilknytningsperson, for å unngå økt stress hos barnet og bidra til forutsigbarhet. Det er betydningsfullt å inngå i stabile relasjoner der barn opplever et emosjonelt bånd over tid, men også lære barnet til å bli kjent med andre voksne og barn på avdelingen. Utdfordringer for å kunne oppnå og bevare stabile relasjoner, kan være fravær av voksne i forbindelse med sykdom. Små barn som må bli kjent med mange og forskjellige voksne over tid, kan skape uforutsigbarhet og utrygghet som har en negativ innvirkning for å ivareta små barns tilknytningsbehov. Nok tid krever nok hender. Forutsetningene er at barnehagepersonalet oppfyller bemanning og pedagog normen, for å kunne drive kompetanseheving og faglig stolthet. Det er viktig for å etablere, bevare og videreutvikle barns opplevelser og erfaringer.

En sentral faktor er voksne som har respekt for barndommens egenverdi i form av lek, omsorg og læring. Det er mest betydningsfullt å være på barns nivå, og det kan dagens pandemi. Dagens arbeidsmåter er preget av små barnegrupper med en voksen, på et avgrenset område i barnehagen. Mindre pliktige gjøremål, få voksne som er tilstede med sin barnegruppe gir og økt mulighet for å møte og ivareta alle barns tilknytningsbehov. Det krever voksne som har evne til å være nysgjerrig, engasjert og kreativ sammen med barna. Covid-19 kan gi økt lærdom og innsikt i essensen med en god barnehage, slik som dagsrevyen påpekte (NRK, 2020). Et trygt fysisk miljø er avgjørende for å ivareta små barns tilknytningsbehov på en best mulig måte, det innebærer blant annet varierende opplevelser både inne og ute, i løpet av en barnehagehverdag.

Hvordan kan barnehagen være en forebyggende arena?

Barnehagen kan fremme barns vennskap, som kan stimulere til utvikling. Barn inspirerer hverandre til samspill, lek og læring. De etablerer humor og glede sammen, der de fantaserer utforsker og kommuniserer. Barn ser opp til og lærer av hverandre, dette gir gode tilknytningserfaringer til videre liv. Barnehagen kan være en forebyggende arena, der de ruster barna til skolestart. Her inngår selvstendighet, mestring og respekt for andre barn og voksne i robuste miljøer. Barn må få muligheter til å lykkes, gjennom støtte og veiledning fra voksne. Disse erfaringene tas med videre i livet, og sannsynligvis bidrar medgang og motgang til mentale barn. Barnehagen må etablere et gjensidig og godt foreldresamarbeid, preget av ydmykhet, respekt, profesjonalitet og en varm kommunikasjon.

Barnehagen er en viktig samfunnsinstitusjon. Deltakerne beskriver barnehagen som en arena som skal gi barn en trygg og god barndom, gjennom utfoldelse av lek, læring og en plattform der vennskap bygges. Tilknytningserfaringer er en sentral utviklingsoppgave når et barn starter i barnehagen. Personalet må være villig til å inngå i nære og stabile relasjoner med rom for sensitivitet og omsorg. Det krever gode rammebetingelser: ikke for store grupper, ikke mer enn tre barn per voksen, en god tilvenning og godt foreldresamarbeid og kunnskap om små barns utvikling, særlig emosjonell utvikling. Barnehagen er den viktigste forebyggende arenaen i et barns liv, fordi mange barn tilbringer mye tid her. Barnehageansatte blir derfor nødvendige tilknytningspersoner som barna kan utforske verden fra, søke trøst hos og få hjelp til å regulere følelsene sine i stressede situasjoner. Kunnskap om risiko og hvordan man kan beskytte barn er avgjørende for å kunne oppdage dem som har det vanskelig tidligst mulig. Gode arenaer for forebygging er ofte avhengig av voksne med kompetanse til å observere, forstå det de ser og handle. Dette innebærer evne til å se barns tilknytningsbehov, ha kunnskap om hva som virker og evne til å iverksette tiltak. En vinkling i et slikt arbeid er å lytte til hva barn mener er en god oppvekst og ta dem på alvor. Å arbeide systematisk med forebygging krever en tydelig ledelse, men et slikt arbeid varierer fra kommuner til kommuner, hvordan de organiserer og koordinerer tjenestetilbudet. Barnehager som fanger opp og følger opp barn, kan forebygge en skjev utvikling, sosiale- og lærer vansker. Å trygge barn, gi omsorg og støtte barnet til å kunne utforske miljøet og bli selvstendig individ, er noe av de viktigste målene i arbeidet med de yngste.

Svakheter i studien

I studien hadde jeg et utvalg bestående av tre informanter, med ulike synspunkter, erfaringer og tanker rundt temaet tilknytning. Kompetansen var bred, fordi de kom fra ulike arenaer. Det kan medføre en svakhet fordi jeg som forsker får en studie preget av overblikk og ikke en dybde. Studien blir preget av kompetanseinnhenting fra ulike arenaer, og ikke en grundig forskning med tre like fagpersoner, for eksempel tre pedagogiske ledere i barnehagen. En kvalitativ studie er ikke bred nok til å trekke noen sannhet, derfor kan en slik forskning ikke generaliseres. PPT har en kompetanse og erfaringer fra ulike barnehager i Trondheim kommune, men de kan ikke trekke noen konklusjon at dette gjelder for resten av landet. PPT ser små deler av en barnehagehverdag, og skriver en rapport med utgangspunkt fra det de ser. Jeg som forsker kan være kritisk til svarene fra pedagogisk psykologisk rådgiver, fordi de ser ikke det store bilde av en hel barnehagehverdag. PPT har en rik kompetanse i forhold til hvordan barnehagene bør drives, men de kjenner ikke barna og foreldre like godt som barnehageansatte. Pedagogisk psykologisk rådgiver er korte turer innom barnehagene,

mens barnehagepersonalet omgås med barna i lengre tid og mer regelmessig. PPT gir ofte en kunnskapsrik veiledning til barnehagene, men det er barnehagepersonalet som skal organisere dette. Det er ikke alltid like lett å tilfredsstille tiltakene, fordi det kommer an på barnet, hvor mange voksne som er tilgjengelige, hvordan barnets vanske er og hva som trengs. En utfordring til PPT, er ofte en lang behandlingstid. Tiden er kostbar, spesielt for førskolebarn. Hvis PPT konkluderer med at en fast barnehageansatt skal være på et barn en hel dag, er det en begrensning hvis barnehagene ikke har mulighet for å etablere denne ekstra ressursen. Det er krevende å jobbe med et enkelt barn en lang dag. Det er en uheldig organisering hvis en ansatt blir tatt ut av barnegruppen, samt det forutsetter at denne voksen har den kompetansen som kreves, for å oppnå gode resultater.

Som nevnt i metode kapittelet, var det utfordringer med å få spesialpedagoger som informant. Derfor måtte jeg ta kontakt med en bekjent. Det kan gi svakheter, i form av at informanten kan si det jeg som forsker ønsker å få svar på. I tillegg er det vanskelig å være kritisk til informantens svar og ha en objektiv mening.

Spesialpedagogen jobber med førskolebarn, det kan ha påvirket resultatene fordi i min studie handlet det om de yngste barna i barnehagen. Deltakerne hadde god erfaring og kunnskap i det spesialpedagogiske arbeidet med førskolebarn. Jeg som forsker prøvde å vinkle inn svarene i henhold til de yngste barna. Informanten kom med noen synspunkter men ikke i like stor grad. Det hadde selvfølgelig vært mer egnet å innhente informasjon hos en spesialpedagog som jobber med de små barna i barnehagen. Men det er ikke lett å få tak i slike informanter, som først antatt. Studien kunne i større grad hatt et balansert kjønnsperspektiv, hvis jeg hadde en mannlig deltaker. Som nevnt, var det vanskelig å få tak i informanter så jeg var takknemlig for dem jeg fikk.

En annen svakhet kan være i forbindelse med mitt tema. Jeg har erfaringer og kunnskap innenfor fenomenet tilknytning og de yngste barna i barnehagen. Det er naturlig at denne bagasjen påvirker funn og konklusjoner, selv om jeg prøver å være objektiv i studien. Jeg kunne ha valgt et annet tema, for eksempel gå i dybden på en spesifikk vanske. En masteroppgave skal innebære et tema som jeg som forsker brenner for, og derfor valgte jeg tilknytning. Jeg interesserer meg for universal forebygging i barnehager, og derfor tenker jeg det blir irrelevant å gå i motsatt retning.

Videre forskningsarbeid

Etter jeg avslutter masterstudien, tenker jeg at tilknytningsarbeid er et evig aktuelt tema. Gode tilknytningserfaringer bidrar til at alle barn blir sett, forstått og respektert, som Rammeplanen (2017) vektlegger. Tilknytning er barns underliggende behov, som kreves for at de skal føle seg trygge, gi muligheter for utforskning og mestring samt danne robusthet. En base for positiv utvikling er å være forankret i en tilknytningsrelasjon. Barnehagen bør ha større fokus på barns sosioemosjonelle utvikling, enn de har i dag. Rammeplanen (2017) har et stort fokus på barns læring, men hvis barn ikke har trygghet og får dekket sine tilknytningsbehov i barnehagen, kan de få utfordringer i utviklingsløpet. Å håndtere egne følelser og atferd fremmer god kognitiv utvikling. Jeg tenker at temaet tilknytning aldri blir irrelevant i dagens barnehager. Selv om tilknytning er et tema som har blitt forsket på i stor grad, tenker jeg det alltid er nye grep å håndtere, og praktiske utfordringer i barnehagene som kan jobbes med, blant annet tiden og ressurser. Det er nødvendig at barnehagens innhold videreutvikles, for å møte behovene til et samfunn i endring.

Kvalitetsarbeid og kompetanseutvikling har jeg vektlagt i stor grad i denne studien. Økt kompetanse innenfor relasjonskompetansen gir økt forståelse for tilknytningsarbeidet i barnehager. Det er skremmende at PPT har et inntrykk av at barnehager har dårlig rammer, fordi barnehagen er starten på å forebygge universelt. Innholdet i barnehagen bygger på grunnleggende verdier som respekt, tillitt, nestekjærlighet og likeverd. Det er rystende at dagens barnehager skårer lavt på kvaliteten. En forklaring er at et godt kvalitetsarbeid krever økt kompetanse blant barnehagepersonalet. Voksne som er faglig bevisste og stolte over jobben sin er nødvendig. Barnehagelærere fortjener høyere status i samfunnet, fordi de har en betydningsfull jobb. Statusheving, kvalitetsarbeid og kompetanseutvikling er et langsiktig arbeid, og samfunnet må fortsette med dette viktige arbeidet. Barns utvikling og læring i barnehagen legger grunnlag for all læring senere i livet. Barnehagen er et pedagogisk tilbud der trygg tilknytning, læring, omsorg, lek og danning står sentralt. Barnehagelærerens kompetanse gjør en forskjell.

7 Referanser

- Ahnert, L., Gunnar, R. M., Lamb, E. M., & Barthel, M. (2004). *Transition to Child Care: Associations With Infant–Mother Attachment, Infant Negative Emotion, and Cortisol Elevations*. Retrieved from <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/15144478/>
- Ahnert, L., Pinguat, M., & Lamb, E. M. (2006). *Security of Children's Relationships With Nonparental Care Providers: A Meta-Analysis*. Retrieved from <https://srcd.onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/j.1467-8624.2006.00896.x>
- Anker, T. (2020). *Analyse i praksis- en håndbok for masterstudenter*. Cappelen Damm Akademisk.
- Befring, E., & Tangen, R. (Red. . (2016). *Spesialpedagogikk*. Cappelen Damm Akademisk.
- Bowlby, R. (2007). *Babies and toddlers in non-parental daycare can avoid stress and anxiety if they develop a lasting secondary attachment bond with one carer who is consistently accessible to them*. Retrieved from <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/18049929/>
- Brandtzæg, I., Torsteinson, S., & Øiestad, G. (2013). *Se barnet innenfra* (1. utgave). Kommuneforlaget.
- Broberg, M., Hagström, B., & Broberg, A. (2014). *Tilknytning i barnehagen* (1. utgave). Cappelen Damm Akademisk.
- Dalen, M. (2011). *Intervju som forskningsmetode* (2. utgave). Universitetsforlaget.
- Drugli, M. B. (2017). *Liten i barnehagen* (3. utgave). Cappelen Damm Akademisk.
- Drugli, M. B., Glaser, V., & Størksen, I. (2018). *Utvikling, lek og læring i barnehagen* (2. utgave). Fagbokforlaget.
- Fallmyr, Ø. (2017). *Følelshåndtering og relasjonsbygging i skolen*. Universitetsforlaget.
- FN sambandet. (1990). *Barnekonvensjonen*. Retrieved from <https://www.fn.no/om-fn/avtaler/Menneskerettigheter/Barnekonvensjonen>
- Jakobsen, S. (2016). *Ikke så god kvalitet i norske barnehager*. Retrieved from <https://forskning.no/norges-forskningsrad-pedagogiske-fag-forebyggende-helse/ikke-sa-god-kvalitet-i-norske-barnehager-som-vi-tror/419589>
- Killen, K. (2017). *Forebyggende arbeid i barnehagen* (2. utgave). Kommuneforlaget.
- Kunnskapsdepartementet. (2018). *Pressemelding: Flere barnehagelærere i barnehagen*. Retrieved from <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/flere-barnehagelarere-i-barnehagen/id2585153/>
- Kunnskapsdepartementet. (2019). *Meld. St. 6 (2019–2020) Tett på – tidlig innsats og inkluderende fellesskap i barnehage, skole og SFO*. Retrieved from <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-6-20192020/id2677025/>
- Kvale, S., & Brinkmann, S. (2019). *Det kvalitative forskningsintervju* (3. utgave). Gyldendal.
- Kvistad, K., & Søbstad, F. (2005). *Kvalitetsarbeid i barnehagen* (1. utgave). Cappelen Akademisk Forlag.

- Larsen, A. K. (2017). *En enklere metode* (2. utgave). Fagbokforlaget.
- Melvold, L., & Øverenget, E. (2015). *Profesjon og kjærlighet* (1. utgave). Kommuneforlaget.
- Nordahl, T. (2018). *Inkluderende fellesskap for barn og unge*. Fagbokforlaget.
- NRK. (2020). *Dagsrevyen*. Retrieved from <https://tv.nrk.no/serie/dagsrevyen/202005/NNFA03052420/avspiller>
- Powell, B., Cooper, G., Hoffman, K., & Marvin, B. (2016). *Trygghetssirkelen*. Gyldendal Akademisk.
- Størksen, I. (2018a). *Livsmestring og livsglede i barnehagen*. Cappelen Damm Akademisk.
- Størksen, I. (2018b). *Livsmestring og livsglede i barnehagen* (1. utgave). Cappelen Damm Akademisk.
- Størksen, I., Omdal, H., Midthassel, U., Fandrem, H., & Godtfredsen, M. (2014). *Kompetanseløft i barnehagen* (1. utgave). Være sammen AS & IdeHospitalet AS.
- Thagaard, T. (2018). *Systematikk og innlevelse - en innføring i kvalitative metoder* (5. utgave). Fagbokforlaget.
- Utdanningsdirektoratet. (2017). *Rammeplanen for barnehagen*. Retrieved from <https://www.udir.no/laring-og-trivsel/rammeplan/>
- Utdanningsdirektoratet. (2018). *Bemanningsnorm i barnehager*. Retrieved from <https://www.udir.no/om-udir/tilskudd-og-prosjektmidler/midler-kommuner/bemanningsnorm-i-barnehager/>

8 Vedlegg

8.1 Vedlegg 1 - Samtykke skjema

Beskrivelse av prosjektoppgaven

Jeg går master i spesialpedagogikk på NTNU Dragvoll i Trondheim. Veilederen min er professor ved institutt for pedagogikk og livslang læring Ellen Saur.

Temaet for mitt masterprosjekt er barns tilknytning til de voksne i barnehagen, og problemstillingen omhandler hvordan ivaretar barnehagen små barns ulike tilknytningsbehov? Og hvordan kan dette være et forebyggende arbeid i barnehagen?

Formålet med prosjektet er å få kunnskap om barns ulike tilknytningsmønstre og hvordan barnehageansatte ivaretar små barns ulike tilknytningsbehov. I tillegg ønsker jeg å få innsikt i hvordan barnehagen og PPT samarbeider og legger til rette for gode tilknytningsprosesser, spesielt for de utrygge barna.

Oppgaven går ut på å intervjuer en barnehagelærer, en spesialpedagog i barnehagen og en som jobber i PPT om deres erfaringer, opplevelser og tanker rundt fenomenet tilknytning.

Frivillig deltakelse

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke deg uten å oppgi grunn. Alle opplysninger om deg vil da bli anonymisert. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velge å trekke deg.

Ditt personvern

Hvordan oppbevarer og bruker dine opplysninger

Jeg vil bare bruke opplysningene om deg til formålene jeg har fortalt om i dette skrevet. Jeg behandler opplysningene konfidensielt i samsvar med retningslinjene NTNU har for behandling av data ved IPL. Jeg bruker instituttets lydopptaker og alt datamateriale som blir lagret er anonymisert. Alle lydfiler og informasjon blir slettet når prosjektet er fullført.

Prosjektet skal etter planen avsluttes 15. mai 2020.

Anonymitet

Notatene og innleveringsoppgaven vil bli anonymisert. Det vil si at ingen andre enn jeg, som vil vite hvem som blir intervjuet, og informasjonen vil ikke kunne bli gjenkjennbart.

Før intervjuet begynner ber jeg deg om å samtykke i deltagelsen ved å undertegne på at du har lest og forstått informasjonen på dette arket og ønsker å delta.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- Få innsyn i hvilke personopplysninger som er registrert om deg
- Få rettet opp personopplysninger om deg
- Få slettet personopplysninger om deg
- Få utlevert en kopi av dine personopplysninger (dataportabilitet)
- Å sende klage til personvernombudet eller Datatilsynet om behandling av dine personopplysninger.

Hva gir meg rett til å behandle personopplysninger om deg?

Jeg behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

Hvor kan jeg finne ut mer?

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å benytte seg av dine rettigheter, så er det bare å ta kontakt:

- Min e-post: katrine.w.nordli@hotmail.com og telefon: 41234426
- Veileder Ellen Saur: ellen.saur@ntnu.no
- NSD – Norsk senter for forskningsdata AS, på epost: personverntjenester@nsd.no eller telefon: 55582117.

Samtykke

Jeg har lest og forstått informasjonen over og gir mitt samtykke til å delta i intervjuet.

Sted og dato

Signatur

8.2 Vedlegg 2 - Intervjuguide til barnehagelærer

Hvordan ivaretar barnehagen små barns tilknytningsbehov? Og hvordan kan dette være et forebyggende arbeid i barnehagen?

Introduksjonsspørsmål:

1. Er du ped.leder eller barnehagelærer?
2. Hvor lenge har du vært ped. Leder i denne barnehagen?
3. Base eller avdeling?
4. Kan du fortelle litt om de daglige rutine dere har i barnehagen?

Hovedspørsmål:

1. Hva tenker du når du hører fenomenet tilknytning?

2. Hvordan ivaretar dere små barns tilknytningsbehov? Hva er dere gode på? og hva kan dere forbedre?

- Hvordan ivaretar dere små barns behov for beskyttelse og omsorg, og små barns behov for å undersøke og mestre verden?
- Hvordan oppdage, møter og ivaretar du små barns følelser? Både vanskelige følelser som tristhet, mye temperament, og sinne og gode følelser som glade barn.
- Hva gjør barn for å søke trøst, støtte og glede til omsorgspersoner? Bruker barn noen tilknytningsstrategier? Og viser signaler?
- Hvordan tilrettelegger og ivaretar dere trygge og sensitive samspill mellom barn og voksne? Hvorfor er dette viktig? Noen hindringer?
- Hvordan fange opp utrygg tilknytning hos barn? Hvordan tilrettelegge, prøv å se bak barnets atferd, hvorfor reagerer barnet sånn? Prøve å forstå barnet innenfra.

3. Hva gjør dere for å skape gode tilknytningsprosesser?

- Informasjon fra foreldre – hva gjør de hjemme? Tar dere med det videre i barnehagen?
- Tilvenning: får barnet en tilknytningsperson eks? muligheter og begrensninger her (hvis denne personen er syk, og denne personen kan jo ikke jobbe hele bhg åpningstid)

- Hva gjør dere i de daglige gjøremålene (levering, henting, soving, måltid, overganger: selvstendighet, tilpasse utfordringer og innelek (hvordan hjelper dere barn med å leke for de som har vanskeligheter for det/utelek)
- Hvordan tilrettelegger dere for gode prosesser? Stabilitet og kvalitet i samspillet, nok tid for eksempel.
- Hvordan tilrettelegger dere for utrygge barn? trygg base (trygghetssirkelen)

5. Kan du beskrive hvordan barnehagen kan være en forebyggende arena?

- Rutiner (tilvenning, levering, legging, vekking, stell, lek, henting) – forutsigbarhet
- Trygge relasjoner: omsorg og sensitivitet
- Barns følelsesregulering og temperament
- Voksenrollen: tålmodighet, nok tid, hvordan ser dere barns perspektiv her og nå? Tenke langsiktig, hvordan jobber dere med voksnes selvbevissthet? (Hvordan reagerer jeg? Hva tenker de andre voksne om mine reaksjoner?), sykefravær, hvordan legge til rette for stabilt personale? Hvilken verdi har det for barns tilknytningsbehov?
- Foreldresamarbeid: tilvenning rutiner, daglige kontakt, spesielle rutiner for utrygge barn?
- Tverrfaglig samarbeid: når melder dere bekymring for tilknytning?
- Hvordan jobber dere med kompetanseheving i personalgruppa? Jobber dere med tilknytningsteorier: trygghetssirkelen? Flytsonemodellen? Kunnskap om tilknytningshierarkier, overgangsobjekter: smukk og kos, når får de bruke det? muligheter og begrensninger

Avsluttende spørsmål:

1. Noe du vil tilføye?

Takk for at du stilte opp!

8.3 Vedlegg 3 - Intervjuguide til spesialpedagog

Hvordan ivaretar barnehagen små barns tilknytningsbehov? Og hvordan kan dette være et forebyggende arbeid i barnehagen?

Introduksjon:

1. Hvor lenge har du vært spesialpedagog i denne barnehagen?
2. Hva tenker du som viktig i det spesialpedagogiske arbeidet?
3. Hvordan jobber du? Fulltid som spes.ped? system og/eller individ rettet?

Intervjuet er bygget opp litt hva arbeidet ditt handler om i forhold til forebygging først også hvordan du jobber konkret med forebygging og tilrettelegging for barn med utrygg tilknytning. Høres det bra ut?

Hovedspørsmål:

1. Hva tenker du når du hører ordet «tilknytning»?

2. Hvordan ivaretar du små barns tilknytningsbehov? Hva er du god på? og hva kan du forbedre?

- Hvordan ivaretar dere behovene for beskyttelse og omsorg, og behovet for å undersøke og mestre verden?
- Hvordan oppdage, møter og ivaretar du barns følelser? Både vanskelige følelser som tristhet, mye temperament, og sinne og gode følelser som glade barn.
- Hva gjør barn for å søke trøst, støtte og glede til omsorgspersoner? Bruker barn noen tilknytningsstrategier? Og viser signaler?
- Hvordan tilrettelegger og ivaretar dere trygge og sensitive samspill mellom barn og voksne? Hvorfor er dette viktig? Noen hindringer?

3. Hva gjør du for å skape gode tilknytningsprosesser?

- Informasjon fra foreldre – hva gjør de hjemme? Tar dere med det videre i barnehagen?
- Ser du verdien i at barnet får en tilknytningsperson under tilvenningen? muligheter og begrensninger her (hvis denne personen er syk, og denne personen kan jo ikke jobbe hele bhg åpningstid)
- Hva gjør dere i de daglige gjøremålene (levering, henting, soving, måltid, overganger: selvstendighet, tilpasse utfordringer og innelek (hvordan hjelper du utrygge barn med å leke?/utelek)
- Hvordan tilrettelegger dere for gode prosesser? Stabilitet og kvalitet i samspillet, nok tid for eksempel.
- Hvordan tilrettelegger dere for utrygge barn? trygg base (trygghetssirkelen)

4. Hva skal til for at du vekker bekymring? Og hvordan jobber du konkret med forebygging og tilrettelegging?

- Har barnet noen signaler eller strategier?

- Hvordan fange opp utrygg tilknytning hos barn? Hvordan tilrettelegge, prøv å se bak barnets atferd, hvorfor reagerer barnet sånn? Prøve å forstå barnet innenfra. Jobben videre

5. På hvilken måte tenker du at barnehagen kan være en forebyggende arena? (hovedfokuset på tilknytning)

- Rutiner (tilvenning, levering, legging, vekking, stell, lek, henting) – forutsigbarhet
- Trygge relasjoner: omsorg og sensitivitet
- Barns følelsesregulering og temperament
- Voksenrollen: tålmodighet, nok tid, hvordan ser dere barns perspektiv her og nå? Tenke langsiktig, hvordan jobber dere med voksnes selvbevissthet? (Hvordan reagerer jeg? Hva tenker de andre voksne om mine reaksjoner?), sykefravær, hvordan legge til rette for stabilt personale? Hvilken verdi har det for barns tilknytningsbehov?
- Foreldresamarbeid: tilvenning rutiner, daglige kontakt, spesielle rutiner for utrygge barn?
- Tverrfaglig samarbeid: når melder dere bekymring for tilknytning?
- Hvordan jobber dere med kompetanseheving i personalgruppa? Jobber dere med tilknytningsteorier: trygghets sirkelen? Flytsonemodellen? Kunnskap om tilknytningshierarkier, overgangsobjekter: smukk og kos, når får de bruke det? muligheter og begrensninger

Noe du vil tilføye? Takk for at du stilte opp!

8.4 Vedlegg 4 - Intervjuguide til PPT

Hvordan ivaretar barnehagen små barns ulike tilknytningsbehov? Og hvordan kan dette være et forebyggende arbeid i barnehagen?

Introduksjon:

1. Hva er du utdannet som?
2. Hvor lenge har du jobbet i PPT?
3. Hva er din rolle i PPT?

Hovedspørsmål:

1. va tenker du når du hører ordet «tilknytning»?

2. Når dere er ute i barnehager å observerer barn, hvordan møter du barns ulike tilknytningsbehov?

- Hvordan ivaretar dere behovene for beskyttelse og omsorg, og behovet for å undersøke og mestre verden?
- Hvordan oppdage, møter og ivaretar du barns følelser? Både vanskelige følelser som tristhet, mye temperament, og sinne og gode følelser som glade barn.
- Hva gjør barn for å søke trøst, støtte og glede til omsorgspersoner? Bruker barn noen tilknytningsstrategier? Og viser signaler?
- Hvordan tilrettelegger og ivaretar dere trygge og sensitive samspill mellom barn og voksne? Hvorfor er dette viktig? Noen hindringer?
- Hvordan fange opp utrygg tilknytning hos barn? Hvordan tilrettelegge, prøv å se bak barnets atferd, hvorfor reagerer barnet sånn? Prøve å forstå barnet innenfra.

3. Hvordan jobber PPT i forhold til tilknytning? (fra bekymringsmelding til tiltak)

4. Hvordan kan dere legge til rette for økt kompetanse blant barnehagepersonalet om fenomenet tilknytning?

- Forebygging
- Rollen barnehagen har som en sekundær tilknytningsarena
- Hvordan jobber dere med at alle i personalet har samme faglig kompetanse?
- Hvordan jobber dere med stein saks papir strategien konkret i barnehagene?

5. Hvordan kan dere hjelpe barnehager med å sikre progresjon for å fremme et tilknytningsbasert arbeid?

- Hvilke råd gir dere personalet?
- Både for utrygge og trygge barn
- Hvilke tilknytningsatferd ser dere som kan vekke oppmerksomhet og hvordan videreformidle det til barnehagepersonalet?
- Hvordan oppdage, tilrettelegge og forebygge
- Tilrettelegging og konsekvenser for barn med tilknytningsforstyrrelser
- Hvordan jobber dere med oppfølging videre?
- Hvordan jobber dere konkret? System/individ nivå?

6. Hvordan kan barnehagen være en forebyggende arena?

Avsluttende spørsmål:

1. Noe du vil tilføye?

Takk for at du stilte opp!

8.5 Vedlegg 5 – Tematisering

Spørsmål 1) Tilknytning

Barnehagelærer (informant 1):

- Tilvenningsperioden: her legges grunnlaget
- Trygghet
- God relasjon til barnet

- Voksnes evne til å kunne gi omsorg, voksne som kjenner barna godt, og er tilgjengelige er viktig for små barns trivsel og utvikling

- Bowlby: fokuserer mye på tilknytningen til mor, men som informantene mine sier så er det første året hjemme sammen med foreldre viktig for å danne seg indre arbeidsmodeller og hvordan barnet utvikler seg senere i livet. Hans tilknytningsteori forteller hvor viktig gode relasjoner er for små barn trivsel og utvikling. Relasjoner er som byggesteiner

Spesialpedagog (informant 2):

- Hvordan man knytter seg til andre mennesker: lett familie først fordi det er det første møtet barnet har.
- Hvordan man er i samspillet og hvordan man går frem for å vinne barnets tillitt.

PPT (informant 3):

- Første leveåret til barnet: hvordan foreldre barn tilknytningen har foregått, helt fra barnet har kommet ut av magen, sensitiviteten i forhold til barnets behov, hvor god relasjonen er i bunn, mye å si når barnet kommer til andre arenaer, og hvordan du klarer å knytte deg til andre personer senere (bowlby: indre arbeidsmodeller)

Spørsmål 2) Små barns tilknytningsbehov:

Barnehagelærer (informant 1):

- God tid – tiden til hjelp
- Samvær på gulvet, kjenne barnet
- Utfordrende: veldig mange barn, gi nok tid til alle
- Voksne som er tilstede og griper inn
- Barnets behov for beskyttelse og omsorg: gjennom hele dagen, hvis de får et fang eller noen ord som bekrefter at jeg ser deg, bruker navn
- Barnets behov for å undersøke og mestre verden: pedagogiske aktiviteter: hvis en voksne setter i gang et prosjekt som er veldig gøy for eksempel maling, inspirasjon fra en tur til å male en kråke, og barnet dagen etter vil male kråken igjen, da ser man på barnet at det smiler og gir mestring gjennom det. Samt voksne som er tilstede, legger merke til og verdsetter barn: eks: klarer du å bære den spaden selv, den er jo kjempe tung, da ser man at barnet viser stolthet følelse med at det klarte han/hun, hvis voksne ikke hadde lagt merke til de små tingene, som er store ting for små barn, hadde det ikke vært noe spesielt.

- Følelser: på stellerrommet har de smileys, som stort smil, andre har tårer, surmunn, mistenksom, dette er en bevisst ting. Barnet blir obs på ulike ansiktsuttrykk. Hvis barnet gråter, viktig å erkjenne barnet ved å sette ord på følelsene, spørre hvorfor du var lei deg, hvorfor kom det tårer nå? dra inn andre barn hvorfor et annet barn ble lei seg og høre på deres tanker, peker på kinner der tårene triller, stryke på kinnet, gir en klem, det samme med glede. Ønsker et prosjekt med følelser.

Spesialpedagog (informant 2):

- Viktig å kjenne barnet godt
- Gode på overgangssituasjoner
- Gode på trygghet: la barnet selv bestemme sin fart og sin utvikling.
- Sitte ned på deres nivå og ha samspill
- La barna få tid
- Det å speile seg selv og andre
- Omsorg: tid og lytting, se barnet i en sårbar situasjon men også i en god situasjon. Skape samspill, glede og tillitt. Barnet blir trygg på en voksen i en god situasjon eks. leke, da vet barnet han den voksne også er der hvis ting blir vanskelig. For en spesped er det viktig å være i gode stunder og ikke bare når det koker! (trygg havn og trygg base).
- Barnets følelser: jobber med prosjektet «barnet først», og dette tar blant annet for seg å møte barnets følelser. Stemme og pust er like viktig som en hånd eller et stryk på ryggen. Ved å si: oooff det var litt vanskelig, det skjønner jeg var frustrerende. Det kan være nok til at barnet innhenter seg. Viktig å være aktiv i både negative og positive følelser. Trenger ikke alltid å snakke, noen ganger er et fang nok, et blikk, pusten, holde på magen mens man kjenner at den går inn og ut. Vi jobber mye med hvordan man snakker med kroppen og hvordan man kan vise utenpå hvordan man har det inni seg. Gjennom prosjektet «barnet først» har vi blitt mer bevisste, mer konkret og det gir en felles forståelse som vi har utarbeidet sammen. Spesped aktivitet: røde og grønne tanker. En bamse som er rød (negative tanker) og en annen bamse som er grønn (positive tanker). Ser på ansiktsuttrykkene til de bamsene at den ene smiler mens den andre er litt lei seg. Tankene blir mer konkretisert da: hva skjer med kroppen din når du bare har røde/grønne tanker? Hva tenker du når det skjer? Hvilke grønntanker kan du tenke istedenfor? En god måte å sette ord på følelser.
- Barnet søker trøst: det er ulikt, noen er veldig tydelig mens andre blir stille. Jobber med relasjonsskjemaer: blåe, røde og svarte barn. Det er en fin måte å se om alle barna blir ivaretatt.

PPT (informant 3):

- Litt ulikt hvilken info vi har av barnets vansker. Men det er naturlig å si hei, og hvis det er noen barn som kikker litt, så sier jeg litt høyt hva jeg heter og at jeg skal være her i dag. Jeg må tone meg inn på det spesielle barnet jeg skal observere, også må jeg trekke meg litt unna og finne ut hva dette barnet trenger for å føle seg trygg på meg. Jeg er inne i korte relasjoner med barn, men jeg ser at det er stor nytte at jeg har grunnkompetanse i å møte barn.
- Barns følelser: sette ord på det jeg ser: å ble du lei deg? Nå fikk du høy stemme? Ble du sint? Nå ser jeg at du gråter, hvorfor det? ikke være redd for å stå i følelsene sammen med dem. Hvis barnet blir lei seg når mamma drar på jobben, må man støte barnet på at dette går bra. Det var trist, det skjønner jeg, men nå

skal vi være sammen i dag, og mamma kommer tilbake. Handler om å møte barnet der de er, hva har de behov for, blir barna sett. Når man møter gode følelser legger det grunnlaget for å møte vanskelige følelser. Fordi hvis du klarer å fryd og glede deg og ha det morsomt sammen med barn så klarer man å stå i de vanskelige følelsene. Hvis et barn er lei seg er det viktig at en trygg voksen som jobber på avdelingen kommer bort å trøster, da er ikke jeg god nok, fordi barna ikke er trygge på meg, og det er naturlig, hvis det var omvendt hadde jeg blitt mer bekymret.

Spørsmål 3) Tilknytningsprosesser

Barnehagelærer (informant 1):

- Oppstartsamtale: gylden mulighet til å bli kjent
- Bruke tid
- Dele barna opp i mindre grupper: erfart at det blir en helt annen lek, aktiviteten går mye roligere, opplegget fungerer
- Den daglige kontakten med foreldre ved levering og henting – utveksle viktig informasjon om barnet, trygge rammer for oss, dem og barnet. Når barnet ser at jeg snakker med foreldrene og vi utveksler smil og latter, så legger barnet merke til det og ofte synes barnet at det er stas. Henting: ulikt, noen har dårlig tid andre har god tid. Noen åpner matboksen med barnet, sier ha en fin dag og elsker seg og hade, mens andre setter seg ned i 10 min og forbereder barnet på at nå skal pappa/mamma dra snart. Noen barn trenger denne forberedelsen men foreldre har ikke tid, da blir det tøffe avskjeder som ofte ender i gråt.
- Forbedringspotensialer: overganger, måltid, bli flinkere til å forberede barna at nå skal vi snart spise, istedenfor at plutselig skal vi spise også er barna i en god lek da blir de ofte frustrerte. På alle personalmøter snakkes det om at klokken ikke skal styre oss, men det gjør den. Vi vet at halv ti skal vi ut, kl.11 er det mat, kl.12 skal de sove, hvis vi ikke følger tidsskjemaet så blir alt forskyve.

Spesialpedagog (informant 2):

- Medbestemmelse
- Se om de smiler, stabber og går hele tiden eller om de sitter passive
- Viktig å kjenne barnet, det krever stabilitet blant ansatte.
- Dele barn inn i grupper
- Møte barn og tid til å lytte til dem: sensitive delen: tar imot innspill fra barn og lytter til hva de har lyst til, spille videre på deres ideer.
- Barn med spesielle behov: trenger ofte en ekstra voksen for å hjelpe å komme inn i leken, for å regulere seg underveis, ta imot ideer og videreutvikle leken. Jeg kan blant annet sette i gang regelleker. Hvis noe er urettferdig, spørre barnet hvorfor var det det? hva skjedde nå? Hva var vanskelig? Vi voksne er en forebyggende effekt men på barnets premisser.
- Opptatt av å bruke visuelle bilder: for eksempel et bilde av lego utenfor den boksen som det skal være lego i. Koble bilde til ting/ord. Oversiktlig og tydelig. Det samme på badet: har bilde av en person som skyller hendene, tar såpe, vaske og tilslutt tørke. Gangen i å vaske fingre. Hvis et barn ser slike bilder kan det være nok til å huske på at man ikke bare skal skylde hendene. En utfordring er at mange voksne ikke ser hensikten i slike bilder. Men jeg som spesped. ser en stor forskjell.
- Morgning: møter barna, voksen som tar i mot og tar seg tid til det. Noen ganger følge barnet til porten slik at det kan vinke til mamma og pappa og se bilden

kjører, andre ganger vinker de i vinduet. Vi trygger på at mamma og pappa kommer å henter når de er ferdig på jobb. De må på jobb for å tjene penger. Lytte til foreldre og barn om de har sovet godt, spist frokost.

- Frokosten har vi faste plasser: det skaper en trygghet når de kommer at de vet hvor de skal sitte, skyver bort et stressmoment løpet av dagen.
- Hverdagene er ellers strukturert: barna vet at mandager er det turdag, tirsdager er det utedag, onsdager er det innedag. Ukene repeteres og det gir forutsigbarhet.
- Samarbeid med PPT: lavterskel tilbud, komme å observere med samtykke fra foreldre uten at det blir vedtak. Hjelp oss til å se ting med nye øyne. Kan også få veiledning hos BFT hvis vi vil drøfte en sak anonymt. Veldig viktig å ha denne faglige støtten. Veldig synd at bhg ikke tar seg tid til å benytte seg mer av dette. viktig å trygge foreldre på at det ikke er farlig å ta kontakt, ikke nødvendigvis noe galt men en god faglig støtte.

PPT (informant 3):

- Når jeg kommer inn i bhg må jeg tone meg inn, se hvordan det er. se hvor nysgjerrig det ene barnet er. Jeg vil at dette barnet skal bli litt oppmerksom på meg før jeg griper inn. Ser barnet på meg? Eller trekker han seg bare til de kjente? Jeg kan sette meg ved siden av barnet, si hei tydelig, kanskje jobbe med et annet barn først, eller lekbasert som bøker eller annet. Hvis barnet bygger lego kan jeg si så fint du bygger, eller bare komme ved siden av å bygge lego jeg også, uten å si noen ting. Jeg bruker minst mulig penn og blokk, jeg skriver når jeg er ferdig med å observere, og husker det viktigste.
- For de yngste er observasjoner og samtaler med foreldre en god nok vurdering for barnets stemme. Jeg leser jo hvordan barnet har det, hvis vi ikke tenker at barnet feil signaliserer.
- Økt kompetanse: vanskelig fordi det handler om sensitivitet og bhg ansattes personlighet. Handler om å sette ord på det man ser, og ikke være redd for det, både dårlige og gode eksempler. Hvis jeg opplever at en voksen møter et barn på feil måte, så handler det om å få dem til å reflektere om hvorfor møtte man barnet på denne måten (reflekterende kultur fra teori). Vi har våre forventninger om hva barnehagehagelærere kan. Jeg får sjokk når de ikke vet hvorfor de gjør ting, forståelsen av hva barnet trenger er mangelfull i bhg. viktig at vi drøfter dette i fagteam og beskriver hva som skjer i observasjoner. Jeg tenker det er viktig at barnehagen vet hvorfor de gjør som de gjør for eksempel hvorfor disse barna sitter ved siden av hverandre under måltid ellers pedagogisk tankegang gjennom hele dagen også frilek, har god organisering, hele tiden være i utvikling fordi barnegruppen er dynamisk. For enkelte barn er frilek det værste som kan skje, fordi de ikke vet hva de skal gjøre og hvordan de skal oppføre seg. Jeg opplever at mange barnehager har dårlig tid og lite rammer. Det tar ikke lang tid å smile til det barn hvis man skal tenke tilknytning og god relasjon. Det er de små tingene!
- Formidle at grensesetting handler ikke om å være streng eller sint, men å være tydelig og forutsigbar for bar.
- Bhg er en viktig sekundær tilknytningsarena: forebygging og sørge for at alle barna blir sett. Kartleggingen med røde, blå/grønne, svarte barna er gode. Det handler om å være trygg og tøff i jobben sin. Vite hvorfor man fargelegger et barn rødt for eksempel. Et klima på avdelingen der man tørr å være ærlig. Jeg har ikke så god relasjon til det barnet, men jeg ser at du har det, hva gjør du? (reflekterende kultur). Jeg forventer at barnehagelæreren kjenner barnegruppen såpass godt, at det ikke blir store aha opplevelser etter en slik kartlegging. Som leder er det viktig å vise at man ikke har perfekt relasjon til alle barn, fordi det

handler om kjemi og det er naturlig. Jeg tenker at bhglærer utdanningen må jobbe mer med hva som faktisk forventes av dem når de kommer ut i jobb, det handler ikke bare om å være sammen med barna, det er så mye mer, eks foreldresamarbeid. Hvis man har en god relasjon til barnet er det lettere å ha en god relasjon til foreldre, fordi man liker barnet. Tilknytningen barnehageansatte har til barnet har mye å si for foreldresamarbeidet.

- Stein sakt papir strategien: målet er at PPT skal være en naturlig samarbeidspartner, viktig at vi er samstemte med andre arenaer som helsestasjon, familietiltak, barnevern. Trondheim kommune er et felles team, selv om vi har ulike oppgaver og avdelinger. Klar tanke at miljøet har betydning for barnets utvikling, det er ikke bare barnet selv som har et utviklingspotensialet, mange rundt. Vi må bygge gode system rundt barna.
- Råd til personalet: ha foreldre med på laget, trygge foreldre! fortelle foreldre hva vi gjør i bhg for å skape trygghet, få dere innspill. Hvis barnet bare har en utrygg tilknytning i bhg men ikke hjemme, så blir jeg ikke så bekymret. Da handler det mer om å lage en plan for dette barnet i bhg: mer tid, ekstra trygge voksne, mer stabilitet, hvordan skape trygghet? Hvis et barn er mye utilfreds, lov å undre seg sammen med foreldre: bare jeg som tenker sånn? Er det bare i bhg? eller også hjemmet? Åå hjemme også ja, hva sier helsestasjonen? Noe som har pågått lenge? Det naturlige er det normale. Viktig at bhg personalet observerer barnet og kjenne barnet, lettere å sette inn tiltak. Dialog hele tiden! Snakke om generelle regler i møte med barn, eks hvis et barn gråter så tar noen dem på fanget mens andre sier at det går bra eller behov for lengre tilvenning med foreldre. Hvordan oppleves det for et barn?
- Vi avlyser så mange fagteam fordi bhg ikke tar kontakt, undrer meg hvorfor de ikke gjør det. Handler om å berolige foreldre, og ikke lete etter unormalitet før man tar kontakt. Viktig å drøfte med foreldre: jeg ser han ikke har så god blikkontakt når jeg snakker til han, hvordan er han med dere? Viktig at bhg personalet skjønner at et barn skal ikke ha spesped, bare fordi det er så travelt i bhg, fordi de trenger flere ressurser. Forskjellen på hva er en spesped sin jobb og hva er flere folk. Det er ikke riktig at barnet skal få spesped fordi bhg har dårlig tid, ikke har gode nok strukturer, ikke klarer å organisere dagen eller møte barnet på riktig måte. Det handler om å finne innhold og kommunikasjon. Vi skal ikke bare ha frilek fordi det er så travelt, og fordi vi får aldri tid til å sette i gang noe fordi vi aldri blir ferdig.
- Jobbe med hva som kan gjøre innenfor det ordinære, mindre grupper eks.
- Skape felles forståelse (den autoritative bhg)

Spørsmål 4) Barnehagen som en forebyggende arena

Barnehagelærer (informant 1):

- Vennskap: barn undrer seg sammen, trekker mot hverandre, de holder hender, de tar på hverandre, ser på hverandre. Mye morsommere å gå på potte i bhg med andre barn som gjør det samme enn hjemme. Skaper motivasjon og mestring. Mye glede i andre barn, øker tilknytning til andre voksne.
- Stor læring: barn ser hva andre barn gjør og det gir smitteeffekt, de har lyst å få det til når de ser andre barn gjøre det samme.
- Rutiner: forutsigbarhet i hverdagen, viktig at voksne snakker med barna og ikke over barna under måltidet for eksempel: var det godt med mat nå? Etterpå skal vi finne vognen å sove.
- Voksenrollen: evne til å gi kjærlighet (trekke inn forskningsartikkelen om kjærlighet her, kan PPT bidra til å øke å tørre å snakke om kvaliteten på

kjærlighet? Kan ikke jobbe i bhg hvis du ikke har noe å gi til barna. Barna merker fort hvis man har en dårlig dag, de ser at man er annerledes, gir andre signaler enn hva du pleier, annen energi. Kan ikke komme i bhg å ha en dårlig dag, det handler om å ha kjærlighet til profesjonen.

- Foreldresamarbeid: viktig å ha en åpen dialog uansett. Viktig å danne seg et innblikk i hvordan barnet har det hjemme, er hjemme. Når foreldre har god tid og er interessert i å snakke med oss, det er morsomt.
- Tverrfaglig samarbeid: jeg opplever når PPT kommer i bhg så har de fokus på barnet og den pedagogiske lederen. Men det er ikke alltid den pedagogiske lederen kjenner barnet like godt som en annen ansatt for eksempel. Jeg får inntrykk av at de som faktisk er mest med barnet blir utafør, det er jo ikke sånn det skal være. De sitter på viktig informasjon.
- Kompetanseheving: jobber med trygghetssirkelen, hadde den på planleggingsdagen nylig. Jeg bruker rammeplanen mye for å lage årsplan og månedsbrev. Viktig med en faglig begrunnelse hva vi gjør løpet av en dag. Vi er profesjonelle og har noen retningslinjer vi skal følge. Alt gjøres med en faglig grunn, viser at vi er oppdaterte. Viktig å dele ulike synspunkter i plenum på møter, reflektere sammen og lære av andres synspunkter.

Spesialpedagog (informant 2):

- Jobbe med at barn blir motstandsdyktige, ruste dem til videre livet
- Viktig arena før skolestart: vente på tur, dele med andre, la andre få ordet, omsorg for hverandre, tenke at vi er i en gruppe, det er ikke bare mer og mitt som er i fokus, det er andre som har behov. selvstendighet, mestre selv, eks: prøve å få på sekken før du spør andre om hjelp, ikke gi opp prøv igjen. men vi skal ikke være en skole, hvis barn er interessert i bokstaver og skrive navnet sitt skal de selvfølgelig få lov til det, men de MÅ ingenting.
- Viktig å ha de samme forventningene til barn med spesielle behov som andre barn, ha troen på at dette barnet får det til.
- Voksenrollen: tilstede uansett, gode stunder og i sårbare, lytter, deltakende voksen, tydelig. Varm og tydelig, viser forståelse. Men være obs på å gi barnet kun to valg, det er nok! eks: vil du ha på den buksen eller den, ferdig.
- Foreldresamarbeid: møte dem med ydmykhet og respekt, vi kan komme med veiledning og råd, men det er foreldrene som har hovedansvaret og bestemmer. Ha forståelse for eventuelle sårbare foreldre.
- Kvalitet: prosjektet barnet først er en kompetanseheving. Det er noen på toppen som har laget det, men vi gjør det til vårt eget på vår avdeling. Alle fagarbeidere i bhg har tatt fagbrev, det bidrar til kompetanseheving. Pedagogene går på jevnlig kurs, og har tatt veiledningskurs. Prosjektet barnet først løfter opp og frem. Det vi lærer blir fort omgjort til praksis. Viktig å skape relasjoner i gode og vonde situasjoner, ikke bare når det brenner. Gode relasjoner gir grunnlaget for vonde stunder.

PPT (informant 3):

- God kvalitetsbhg, hva er essensen i en god bhg? de bhg som jobber systematisk med rammeplanen og bhg utvikling har høyere kvalitet enn de som ikke gjør det. Hvis barnehagen er bevisst på hva de gjør gjennom året, har de en god relasjon, de er gode på tilknytning, de er gode voksne, de har pakken. Handler om å finne gode systemer på hvordan man kan heve kompetansen.
- Handler om å tørre å si ting som det er

- Bhg viktig arena, men det har mye betydning for hvordan mamma og pappa arbeidet i forkant er gjort.
- Undre seg tidlig sammen med mamma og pappa og ta tak som pedagog: noen eksempler, vi skal sjekke det opp, det har vi også sett at barnet for eksempel ikke reagerer på navnet sitt, istedenfor å si: at barn er forskjellig og det går seg til.
- Viktig at barnehagen har en plan, gjort tiltak, lagd en tiltaksplan før PPT kommer, fordi vi ofte har lange ventelister. Viktig at bhg mens de venter tørr å drøfte og ta opp ting sammen med PPT. Det er ufarlig å ta en telefon, det er essensen i hvordan bhg kan brukes oss. Ikke bare en utløsende ressurs. det er mye bhg kan gjøre innenfor det ordinære, og jeg skrev mange sakkyndige vurderinger uten behovet for spesped. hvordan møter man barn som er annerledes? Felles forståelse. Hvis barnet strever litt med å komme inn i leken, derfor har vi gjort sånn og sånn, betyr ikke nødvendigvis at det trenger hjelp resten av livet (tidlig innsats).
- Viktig å ha et realistisk blick på barnet sitt: han er flink til å snakke men han trenger å øve seg på å sitte i ro. Det er normalt at man ikke er god på alt. Viktig at bhg trygger på at barnet er gode ok, men normalt å øve seg på noe. Viktig å tørre det, da har bhg kommet langt! (Kompetanse/kvalitet (kompetanse er et viktig premiss for kvalitet) og kvalitet i barnehagen (ifølge forskning og hva ppt sier: for at en barnehage skal være forebyggende arena må den inneholde god kvalitet det vil si kompetanse - Den autoritative barnehagen (det som står i teorien stemmer overens med hva informantene mine sier)

8.6 Vedlegg 6 - Godkjenning fra NSD

NSD sin vurdering

Prosjekttittel

Små barns tilknytning til de voksne i barnehagen

Referansekode

317907

Registrert

14.01.2020 – Katrine Witting Nordli - katrinwn@stud.ntnu.no

Behandlingsansvarlig institusjon

NTNU Norges teknisk – naturvitenskapelig universitet / Fakultet for samfunns- og utdanningsvitenskap (SU) / Institutt for pedagogikk og livslang læring.

Prosjektansvarlig

Ellen Saur, ellen.saur@ntnu.no

Type prosjekt

Studentprosjekt, masterstudium

Student

Katrine Witting Nordli, katrine.w.nordli@hotmail.com, tlf: 41234426

Prosjektperiode

14.01.2020 – 02.06.2020

Status

Vurdert – 14.01.2020

Vurdering (1)

14.01.2020 – Vurdert

Det innsendte meldeskjemaet med referansekode 317907 er nå vurdert av NSD.

Følgende vurdering er gitt: Det er vår vurdering at behandlingen av personopplysninger i prosjektet vil være i samsvar med personvernlovgivningen så fremt den gjennomføres i tråd med det som er dokumentert i meldeskjemaet 14.01.2020 med vedlegg, samt i meldingsdialogen mellom innmelder og NSD. Behandlingen kan starte.

MELD VESENTLIGE ENDRINGER Dersom det skjer vesentlige endringer i behandlingen av personopplysninger, kan det være nødvendig å melde dette til NSD ved å oppdatere meldeskjemaet. Før du melder inn en endring, oppfordrer vi deg til å lese om hvilke type endringer det er nødvendig å melde:
nsd.no/personvernombud/meld_prosjekt/meld_endringer.html Du må vente på svar fra NSD før endringen gjennomføres.

TYPE OPPLYSNINGER OG VARIGHET Prosjektet vil behandle alminnelige kategorier av personopplysninger frem til 15.05.2020.

LOVLIG GRUNNLAG Prosjektet vil innhente samtykke fra de registrerte til behandlingen av personopplysninger. Vår vurdering er at prosjektet legger opp til et samtykke i samsvar med kravene i art. 4 og 7, ved at det er en frivillig, spesifikk, informert og utvetydig bekreftelse som kan dokumenteres, og som den registrerte kan trekke tilbake. Lovlig grunnlag for behandlingen vil dermed være den registrertes samtykke, jf. personvernforordningen art. 6 nr. 1 bokstav a.

PERSONVERNPRINSIPPER NSD vurderer at den planlagte behandlingen av personopplysninger vil følge prinsippene i personvernforordningen om: - lovlighet, rettferdighet og åpenhet (art. 5.1 a), ved at de registrerte får tilfredsstillende informasjon om og samtykker til behandlingen - formålsbegrensning (art. 5.1 b), ved at personopplysninger samles inn for spesifikke, uttrykkelig angitte og berettigede formål, og ikke viderebehandles til nye uforenlige formål - dataminimering (art. 5.1 c), ved at det kun behandles opplysninger som er adekvate, relevante og nødvendige for formålet med prosjektet - lagringsbegrensning (art. 5.1 e), ved at personopplysningene ikke lagres lengre enn nødvendig for å oppfylle formålet

DE REGISTRERTES RETTIGHETER Så lenge de registrerte kan identifiseres i datamaterialet vil de ha følgende rettigheter: åpenhet (art. 12), informasjon (art. 13), innsyn (art. 15), retting (art. 16), sletting (art. 17), begrensning (art. 18), underretning (art. 19), dataportabilitet (art. 20). NSD vurderer at informasjonen som de registrerte vil motta oppfyller lovens krav til form og innhold, jf. art. 12.1 og art. 13. Vi minner om at hvis en registrert tar kontakt om sine rettigheter, har behandlingsansvarlig institusjon plikt til å svare innen en måned.

FØLG DIN INSTITUSJONS RETNINGSLINJER NSD legger til grunn at behandlingen oppfyller kravene i personvernforordningen om riktighet (art. 5.1 d), integritet og konfidensialitet (art. 5.1. f) og sikkerhet (art. 32). For å forsikre dere om at kravene oppfylles, må dere følge interne retningslinjer og eventuelt rådføre dere med behandlingsansvarlig institusjon. OPPFØLGING AV PROSJEKTET NSD vil følge opp ved planlagt avslutning for å avklare om behandlingen av personopplysningene er avsluttet. Lykke til med prosjektet! Kontaktperson hos NSD: Marita Ådnanes Helleland Tlf. Personverntjenester: 55 58 21 17 (tast 1)

Hei Katrine, Du vil straks motta ei ferdig vurdering frå oss. Me vil minna om at barnehagetilsette og tilsette ved BFT/PPT har teieplikt, og det er viktig at intervju blir gjennomførte slik at det ikkje blir samla inn opplysningar som kan identifisera enkeltborn eller foreldra deira, eller som kan avsløra teiepliktig informasjon. Me tilrår at du er særskilt merksam på at ikkje berre namn må utelatast, men også identifiserande bakgrunnsopplysningar som til dømes alder, kjønn, namn på barnehage, opphavsland, diagnosar og eventuelle særskilte hendingar. Me oppmodar også om å vera varsam med bruk av dømme under intervju, ettersom det kan henda at informanten indirekte gjev personidentifiserbare opplysningar om tredjepersonar. Du og den tilsette har saman ansvar for at det ikkje kjem fram teiepliktige opplysningar under intervjuet. Me tilrår difor at du minner om teieplikta før intervjuet startar. Beste helsing, Marita Ådnanes Helleland

